

Master Thesis

De houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme in stedelijke en landelijke gebieden:

Een veldonderzoek naar de verschillen tussen Amsterdam en Giethoorn

Student: S.L. van Rossum (BSc) – 6453112

Human Geography

Universiteit Utrecht

Begeleider: Dr. E. Fiore

Tweede lezer: Prof. dr. C. Castaldi

Datum: 21-07-2022

Bronnen omslagfoto's: ANP, 2016; Bijzitter, 2020.

Voorwoord

Voor u ligt de Master Thesis 'De houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme in stedelijke en landelijke gebieden: Een veldonderzoek naar de verschillen tussen Amsterdam en Giethoorn'. Ik heb onderzoek gedaan naar de verschillen in de houding t.o.v. toerisme (ervaren impact van toerisme) tussen lokale bewoners uit stedelijke en landelijke gebieden. De twee uitgekozen gebieden voor deze vergelijking zijn Amsterdam en Giethoorn. Vanwege de beperkte tijd focust dit onderzoek zich op twee dimensies van toerisme. Dit zijn 'overcrowding' (negatieve impact) aan de ene kant en de ontwikkeling van de lokale economie (positieve impact) aan de andere kant. Om deze aspecten te analyseren zijn op beide locaties semigestructureerde interviews met lokale bewoners afgenomen. Deze Master Thesis is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de opleiding 'Human Geography' aan de Universiteit Utrecht. Het onderzoeken en schrijven hebben plaatsgevonden tussen medio half maart 2022 en medio half juli 2022.

Ik heb dit onderwerp gekozen vanwege mijn interesse in de invloed die de omgeving op de mens kan uitoefenen. Toerisme is een relevant en interessant fenomeen, dat significante invloed kan uitoefenen op een plek en de aanwezige bewoners. De toeristische sector was een van de snelst groeiende sectoren voor de wereldwijde uitbraak van het coronavirus. Nu steeds meer maatregelen verdwijnen is het toerisme ook weer in volle opkomst. Veel gebieden zien het daarom als economische kans/financiële motor, maar tegelijkertijd heeft het de potentie om de leefbaarheid van een gebied aan te tasten. Is de ervaren impact anders in stedelijke gebieden dan in landelijke gebieden?

Het is een proces van vallen en opstaan geweest. In de eerste weken heb ik nog wel wat moeite ondervonden met de juiste afbakening. Het begrip toerisme was in zijn algemeenheid te breed. Als gevolg zijn er in die periode meermaals enkele aanpassingen aan de hoofdvraag gedaan. Na een overleg met mijn begeleider stond er uiteindelijk een goede hoofdvraag, door de focus te leggen op twee aspecten van toerisme. Door enkele miscommunicaties en weinig gelijklopende agenda's speelden er ook nog wat problemen rondom de lengte en enkele interviewvragen van de Thesis. Na meerdere overleggen met mijn begeleider zijn deze zaken uiteindelijk op een goede manier opgelost, maar dit heeft wel voor vertraging gezorgd. Bovendien bleek het afnemen van interviews zonder directe contacten en vooraf geplande afspraken met de respondenten ook lastiger dan gedacht. Desondanks ben ik zeer verheugd met de duidelijke en interessante bevindingen van dit onderzoek. Het schrijfproces is verder zonder noemenswaardige problemen verlopen.

Hiervoor wil ik mijn begeleider Elisa Fiore in het speciaal bedanken. Dankzij haar gegeven feedback heeft deze Master Thesis zeker aan kwaliteit gewonnen. Daarnaast heeft zij mij ook scherp gehouden tijdens het schrijven en gesteund in de moeilijkere fases van het proces. Dit heeft zeker ook bijgedragen aan een beter eindresultaat. Verder wil ik ook alle respondenten uit Amsterdam en Giethoorn bedanken voor hun deelname aan dit onderzoek. Zonder deze mensen was het schrijven van deze Master Thesis onmogelijk geweest. Tevens wil ik mijn thuisfront bedanken voor de steun tijdens dit project en de fijne/rustige werkplek thuis. Dit heeft het proces zonder twijfel versoepeld.

Veel leesplezier!

Samenvatting

Het fenomeen toerisme wordt wereldwijd steeds relevanter. Dankzij allerlei verschillende factoren (stijgende inkomens, meer vrije tijd, de doorontwikkeling van het internet en het toegenomen gemak om te reizen) is het afgezien van de coronaperiode één van de snelst groeiende sectoren. Deze ontwikkeling heeft op meerdere plekken ter wereld tot overtoerisme geleid. Twee van deze locaties in Nederland zijn Amsterdam en Giethoorn. Het grote aantal toeristen wordt in veel gevallen gezien als economische kans, maar heeft tegelijkertijd ook de potentie om de lokale leefbaarheid aan te tasten. Hiermee kan toerisme van grote invloed zijn op een gebied en de inwoners ervan.

Het doel van deze Master Thesis is om te achterhalen wat de verschillen zijn in de invloed die toerisme uitoefent in stedelijke en landelijke gebieden. Hiervoor is de volgende hoofdvraag opgesteld: *Wat zijn de verschillen in de houding t.o.v. toerisme (ervaren impact van toerisme), als het gaat om de dimensies 'overcrowding' en de ontwikkeling van de lokale economie, tussen lokale bewoners van stedelijke gebieden (het centrum van Amsterdam) en landelijke gebieden (Giethoorn)?* Uit deze vraag komt naar voren dat dit onderzoek zich, door de beperkte tijd, focust op twee aspecten van toerisme: 'overcrowding' (negatief aspect) en de ontwikkeling van de lokale economie (positief aspect).

Om een zo goed mogelijk antwoord te kunnen formuleren op deze hoofdvraag is een kwalitatieve fieldresearch uitgevoerd. Aan de hand van wetenschappelijke artikelen, beleidsdocumenten, scripties, etc. zijn een aantal vragen opgesteld om de ervaren impact van toerisme te analyseren. Hiermee zijn 10 semigestructureerde interviews afgenomen, 5 met bewoners uit de binnenstad van Amsterdam en 5 met bewoners uit Giethoorn.

Hieruit is naar voren gekomen dat 'overcrowding' voor een grotere mate van negatieve ervaren impact zorgt in stedelijke gebieden. Tegelijkertijd is uit de interviews gebleken dat de ontwikkeling van de lokale economie juist voor een grotere mate van positieve ervaren impact zorgt in landelijke gebieden. Over het algemeen kan dus geconcludeerd worden dat de houding t.o.v. toerisme bij lokale bewoners van landelijke gebieden positiever/minder negatief is dan bij lokale bewoners van stedelijke gebieden. De verschillen tussen deze gebieden kunnen worden verklaard door de plaatsgerelateerde karakteristieken. Steden hebben vanwege de grootte en internationale aantrekkingskracht een grote/brede doelgroep. Bovendien concentreert de drukte zich in een relatief klein gebied, rondom het centrum en de bezienswaardigheden. Dit kan voor extreme vormen van overlast zorgen. Een andere verklaring is de afhankelijkheid van toerisme. In landelijke gebieden zijn relatief gezien veel meer lokale bewoners werkzaam in de toeristische sector. Daarnaast blijven de toeristische inkomsten in dit type gebieden vaak volledig behouden voor de regio. Dit maakt de economische voordelen van toerisme een stuk belangrijker voor landelijke gebieden, waardoor de inwoners ook makkelijker bereid zijn enkele negatieve gevolgen te accepteren.

Een eventueel vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op een groter aantal respondenten, om de generaliseerbaarheid van de resultaten verder te vergroten. Daarnaast kan het ook interessant zijn om het verschil in ervaren impact van toerisme tussen stedelijke en landelijke gebieden breder te analyseren. Hiervoor moeten andere aspecten/gevolgen van toerisme worden geanalyseerd. Dit kan leiden tot een compleet, volledig beeld en brede conclusies over het verschil in ervaren impact van toerisme tussen stedelijke en landelijke gebieden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	4
Inleiding	7
Theoretisch kader.....	11
Houding van lokale bevolking ten opzichte van toerisme ontwikkeling.....	11
De negatieve gevolgen van ‘overcrowding’	14
Irridex Model, Doxey:.....	14
TALC Model, Butler:.....	16
Social Exchange Theory, Ap:.....	17
Carrying capacity	19
De positieve gevolgen voor de ontwikkeling van de lokale economie	21
Toerisme in landelijke gebieden	24
Toerisme in stedelijke gebieden.....	26
Onderzoeksgebied.....	28
Toerisme in Giethoorn	28
Persoonlijke beleving tijdens bezoek	29
Toerisme in Amsterdam	31
Persoonlijke beleving tijdens bezoek	32
Synthese	34
Conceptueel model	35
Hypothesen uit de literatuur	36
Methode.....	38
Literatuurgedeelte.....	38
Topic list interviews.....	41
Interview vragenlijst.....	42
Keuze onderzoekstype en beperkingen	42
Datakenmerken en onderzoeksverloop.....	43
Data-analysmethode	44
Validiteit en betrouwbaarheid	44
Rol als onderzoeker	45
Resultaten	46
Fase van toerisme.....	46
Rol van het gebied.....	48

Lokale identiteit.....	49
Aanpassingen in het dagelijks leven.....	51
Irritaties en weerstand.....	52
Inkomsten uit toerisme	53
Werkgelegenheid	55
Wegvloeien toeristische bestedingen.....	55
Conclusie	57
Conclusie	60
Discussie.....	62
Literatuurlijst	65
Bijlage 1: Transcriptie interviews lokale bewoners Amsterdam	Error! Bookmark not defined.
Bijlage 2: Transcriptie interviews lokale bewoners Giethoorn	Error! Bookmark not defined.
Bijlage 3: Analyseschema/Vergelijkingschema interviews Amsterdam ..	Error! Bookmark not defined.
Bijlage 4: Analyseschema/Vergelijkingschema interviews Giethoorn.....	Error! Bookmark not defined.

Inleiding

Het afgelopen decennium stond voor de toerisme sector in het teken van groei. Deze groei was waarneembaar over de gehele wereld en dus ook in Nederland. Elk jaar bleef het toerisme hier met een aantal procenten doorgroeien. Deze percentages lagen hoger dan de gemiddelde groei van de Nederlandse economie in die jaren. Dit laat zien dat de toerisme sector een bovengemiddelde groei vertoonde ten opzichte van de andere sectoren, wat uiteindelijk ook enkele problemen met zich mee bracht. Een voorbeeld hiervan is massatoerisme, ook wel overtoerisme genoemd (Koenis, 2019). Die groei stopte echter abrupt in het voorjaar van 2020, vanwege de plotselinge opkomst van het coronavirus. Dit had o.a. lockdowns, de sluiting van grenzen en de angst voor grote groepen mensen tot gevolg (Vermeulen et al., 2021). Na die jarenlange gestage groei daalde het aantal buitenlandse toeristen dat naar Nederland kwam in 2020 met ongeveer 64 procent in vergelijking met 2019 (NBTC Magazine, 2021). Ondanks dit hoge percentage, was de schade in veel andere landen nog groter. Zo lag de gemiddelde krimp van het aantal toeristen in de Europese Unie op 68 procent over heel 2020 en wereldwijd zelfs nog wat hoger: 73 procent (Van der Storm, 2021). Naast de verschillen tussen landen en werelddelen, waren er ook verschillen binnen landen zichtbaar. In Nederland werd Amsterdam het hardste getroffen door de opkomst van het coronavirus. Amsterdam heeft vanwege de grootte en bekende naam een grote aantrekkingskracht over de gehele wereld. Vanwege de lockdowns en gesloten grenzen kon juist de buitenlandse toerist echter geen tripje maken. Daarnaast werd de drukte van een grote stad door de besmettelijkheid van het virus en de geldende maatregelen minder aantrekkelijk (Roele, 2021). Ondanks deze impact was Amsterdam in 2020 nog steeds verantwoordelijk voor het hoogste aantal toeristen in Nederland, ongeveer dertig procent van het totaal. Dit percentage lag echter nog aanzienlijk hoger in de jaren voorafgaand aan de uitbraak van het coronavirus. Deze trend laat zien dat juist het opgekomen massatoerisme door COVID-19 het meest wordt teruggeworpen (Van der Storm, 2021).

Het massatoerisme van voor de coronapandemie is echt iets van de afgelopen decennia. Deze vorm van toerisme is het gevolg van een trend die rond de jaren '80 van de vorige eeuw werd ingezet. Vanaf deze periode ging een groot gedeelte van de bevolking meer geld verdienen. Er kwamen steeds meer tweeverdieners, wat de financiële mogelijkheden en bestedingsruimte vergrootte. Bovendien kregen mensen vanaf dit punt ook steeds meer vrije tijd, daalden de prijzen van vliegtickets en werd reizen gezien als een manier om de wereld te ontdekken en om jezelf cultureel te verbreden (Koster, z.j.). Voor de jaren '80 hadden mensen gemiddeld genomen minder te besteden en werd het geld eerder uitgegeven aan noodzakelijke dingen dan aan reizen. Deze toegenomen financiële mogelijkheden en vrije tijd over de hele wereld, heeft het aantal toeristen flink laten groeien. Al deze toeristen grijpen hun kans om andere plaatsen te bezoeken en te ontdekken. De moderne toerist reist met name voor zichzelf; om tot rust te komen en te genieten, maar ook om bij thuiskomst alle foto's en filmpjes aan vrienden en familie te laten zien. In veel gevallen hebben mensen hierdoor echter dezelfde bestemmingen voor ogen. Denk aan de Eiffeltoren in Parijs, de Big Ben in London, etc. en alle andere aantrekkelijke factoren die grote steden te bieden hebben. Dit heeft tot gevolg dat veel toeristen op hetzelfde moment op dezelfde plek zijn, oftewel massatoerisme/overtoerisme (InfoNu, 2020).

Ondanks het feit dat de toeristen zelf ook een weg moeten zoeken door de drukte, hebben vooral de lokale bewoners van de grotere steden in de wereld last van de grote hoeveelheden mensen. Voor deze groep wordt het dagelijks leven deels belemmerd door de door toeristen veroorzaakte overlast.

Voor de coronapandemie hadden meerdere grote steden wereldwijd meer bezoekers dan ze eigenlijk aan kunnen. Het aantal bezoekers overstijgt de maximale toerisme drempel, waardoor deze plekken 'overcrowded' raken. Toerisme in deze vorm kan er dus voor zorgen dat de algehele leefbaarheid van een stad/dorp sterk achteruitgaat (Bluekens, z.j.).

Deze 'overcrowding'/overtourisme zorgt ervoor dat gebieden 'steeds meer van de toerist worden', wat ten koste gaat van de bestaande lokale bevolking. Gebieden hebben veel toeristen in vergelijking met het aantal vaste bewoners. Jens Kimmel (2020) beschreef dat de coronapandemie Amsterdam veranderde van een pretpark naar een Spaarndamse achtertuin. De constante stroom van toeristen was vervangen door leegte en een stuk meer rust. Een gedeelte van de Amsterdamse bevolking vertelden dat het voelde alsof ze hun stad terughadden (Newman, 2021). Dit laat zien wat voor effect toerisme op een bepaalde locatie kan hebben. Toerisme beïnvloedt niet alleen de locatie zelf, maar kan ook een aanzienlijke impact hebben op de lokale bewoners. Dat maakt de invloed van toerisme een relevant thema. Zeker in de huidige tijd waarin de sector, al dan niet in andere vormen, langzamerhand weer op begint te komen na de coronapandemie (Koster, z.j.).

Dit laat zien dat toerisme een duidelijk potentieel heeft om het leven van bewoners op een bepaalde plek te beïnvloeden. Toerisme heeft een impact op levenskwaliteit in de directe omgeving, die zowel positief als negatief kan zijn. Een verbeterde levenskwaliteit komt voort uit financiële voordelen (extra werkgelegenheid, stijgende inkomsten uit (toeristen)belasting), de ontwikkeling van diensten en voorzieningen, etc. Een verslechterde levenskwaliteit komt voort uit zogenaamde 'crowd congestion'. Een groot aantal toeristen en lokale bewoners op dezelfde locatie, wat tot drukte leidt. Dit kan allerlei problemen met zich mee brengen, zoals frictie tussen deze twee groepen of lokale bewoners die aanpassingen moeten doen in het dagelijks leven/aan de manier van leven (Andereck & Nyaupane, 2011).

Niet elke locatie ondervindt echter dezelfde impact door toerisme. De ene plaats heeft te maken met meer overlast dan de andere. Voor sommige locaties wegen de voordelen, zoals economische groei of werkgelegenheid, op tegen de nadelen en bij anderen is dat precies weer andersom. Dit wijst erop dat de plaatsgerelateerde karakteristieken een belangrijke factor zijn in de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme. Zoals eerder beschreven hebben grote steden in veel gevallen te maken met internationale aantrekkingskracht, wat massatoerisme op gang brengt. Hoe zit dit met toerisme in kleinere dorpen en landelijke gebieden?

Een studie van Muresan et al. (2016) laat zien dat toerisme in dorpen en landelijke gebieden positieve invloeden met zich mee kan brengen, ook voor de lokale bevolking. Het belangrijkste voorbeeld hiervan is de ontwikkeling van de lokale economie, waaronder de inkomsten uit toeristische bestedingen en nieuwe werkgelegenheid. Dit verhoogt tegelijkertijd ook de levenskwaliteit van de inwoners. Bovendien zorgen de kleinere aantallen in meer gevallen (minder 'overcrowding') ook voor sociaal contact tussen de 'locals' en de toeristen, wat de eventuele spanningen tussen deze groepen kan verminderen. Vanwege de kleinschaligheid zijn de kansen op overlast kleiner, terwijl de voordelen directer voelbaar zijn. Dit in tegenstelling tot inwoners van grote steden, die door de massaliteit in veel gevallen nauwelijks wat merken van zaken zoals financiële ontwikkeling. Bij hen komen juist de negatieve effecten, zoals overlast, terecht (De Graeff et al., 2019). De resultaten van een onderzoek van Rasoolimanesh, Ringle, Jaafar & Ramayah (2017)

laten een ander beeld zien. Hieruit blijkt dat er geen significante verschillen zichtbaar zijn tussen stedelijke en landelijke gebieden in de effecten van de perceptie van bewoners op toerisme.

Gezien de verschillen in karakteristieken tussen grote steden en kleinere dorpen/landelijke gebieden is het aannemelijk dat er verschillen zijn in de ervaren impact van toerisme. Al wordt deze verwachting dus niet altijd bevestigd. Hierdoor ben ik op de volgende hoofdvraag en deelvragen gekomen:

Wat zijn de verschillen in de houding t.o.v. toerisme (ervaren impact van toerisme), als het gaat om de dimensies ‘overcrowding’ en de ontwikkeling van de lokale economie, tussen lokale bewoners van stedelijke gebieden (het centrum van Amsterdam) en landelijke gebieden (Giethoorn)?

- Op welke manieren kunnen ‘overcrowding’ en de ontwikkeling van de lokale economie impact/invloed uitoefenen op een bepaalde locatie?
- Wat zijn de positieve en negatieve gevolgen die ‘overcrowding’ en de ontwikkeling van de lokale economie met zich mee kunnen brengen?
- Welke plaatsgerelateerde karakteristieken spelen een rol bij de ervaren impact van ‘overcrowding’ en de ontwikkeling van de lokale economie?
- Welke karakteristieken van de lokale bewoners spelen een rol bij de ervaren impact van ‘overcrowding’ en de ontwikkeling van de lokale economie?

Deze twee plaatsen zijn uitgekozen omdat ze zich in een soortgelijke situatie bevinden. Amsterdam is de meest toeristische stad van Nederland, terwijl Giethoorn een van de meest toeristische dorpen van het land is. Uit een onderzoek van Peeters et al. (2018) blijkt dat zowel Amsterdam als Giethoorn tot de 105 Europese bestemmingen die te kampen hebben met overtoerisme behoren. Beide hebben dus te maken met relatief grote aantallen toeristen, wat tot zowel negatieve (‘overcrowding’) als positieve (de ontwikkeling van de lokale economie) gevolgen kan leiden. Hierdoor wordt de kans zo groot mogelijk gemaakt dat de waargenomen verschillen qua ervaren impact van toerisme toe te schrijven zijn aan de plaatsgerelateerde en persoonlijke karakteristieken.

Het overtoerisme in Amsterdam is de afgelopen jaren al meermaals in het nieuws voorbijgekomen. De enorme aantallen toeristen brengen de leefbaarheid van de lokale bewoners in het gedrang (Pinkster & Boterman, 2019). De laatste jaren is de stad ook bezig met meerdere plannen om het massatoerisme terug te dringen (NOS, 2018). Hetzelfde sentiment is ook zichtbaar in Giethoorn. Toerisme is er een van de belangrijkste sectoren. Vanwege de vele bruggen en grachten wordt het ook wel ‘Hollands Venetië’ genoemd, wat aantrekkingskracht heeft tot toeristen. Het dorp ontvangt ongeveer 600.000 bezoekers per jaar, wat de leefbaarheid kan aantasten (Baars, 2020). Daarentegen is het toerisme in Giethoorn ook zeer belangrijk voor de lokale economie. Met ruim dertig miljoen euro aan jaarlijkse bestedingen is Giethoorn bijvoorbeeld de toeristische motor van de nabije omgeving. Daarnaast is ruim een derde, 36%, van de werkgelegenheid in Giethoorn toe te schrijven aan toerisme. De toeristen brengen dus ook veel werk en inkomsten voor de bewoners van het dorp (ZKA, 2020). Een belangrijk verschil qua type toerist is dat mensen vaak meerdere dagen in stedelijke gebieden verblijven, terwijl landelijke gebieden in veel gevallen met dagjesmensen te maken hebben (Hulsman, 2019).

Ik hoop met dit onderzoek een duidelijk beeld/inzicht te verstrekken over de ervaren impact van toerisme in verschillende type gebieden in Nederland. Dit kan interessant zijn voor o.a. beleidsmakers, die kunnen inzien in welke mate verschillende toeristische factoren als positief en/of negatief worden ervaren in stedelijke en landelijke gebieden. Hier kan rekening mee worden gehouden bij het eventueel introduceren van nieuwe vormen van toerisme. Verder zal deze thesis de wetenschappelijke kennis verbreden, doordat er nog weinig onderzoek is gedaan naar de vergelijkingen tussen stedelijke en landelijke gebieden. In veel gevallen is er onderzoek gedaan naar één type gebied of stad. Deze thesis zal trachten om dit 'gat in de kennis' op te vullen.

Theoretisch kader

Om een goed antwoord op de hoofdvraag te kunnen formuleren zullen eerst de belangrijke factoren omtrent het begrip houding besproken. Hierbij zal de focus al op het vlak van toerisme liggen. Vervolgens komen de vier aspecten aan bod die invloed uitoefenen op een houding en waar deze Master Thesis zich op richt. Dit zijn 'overcrowding', de ontwikkeling van de lokale economie en de plaatsgerelateerde verschillen: toerisme in landelijke en stedelijke gebieden. Daarna wordt het toerisme in Giethoorn en Amsterdam kort beschreven om een beeld te schetsen van de huidige situatie in de twee geselecteerde plaatsen. Het theoretisch kader sluit af met een concluderende synthese als brug naar het conceptueel model.

Houding van lokale bevolking ten opzichte van toerisme ontwikkeling

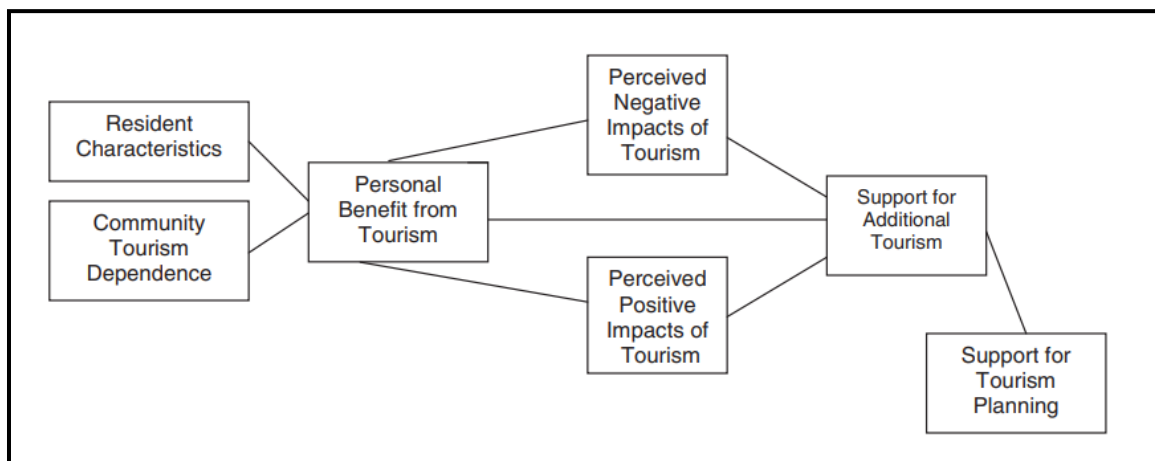
Om uitspraken over de houding van de lokale bewoners tegenover toerisme te kunnen doen, is het nodig te weten wat een houding precies is en hoe deze tot stand komt. De houding van een individu of groep komt voort uit de combinatie en afweging van alle voor het onderwerp relevante aspecten. De houding of perceptie van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme (ontwikkeling) is een resultaat van de ervaren impact. De ervaringen/impact van toerisme wordt dus eigenlijk weergegeven in de houding (Andereck & Vogt, 2000). Dit maakt het een interessant aspect met betrekking op de hoofdvraag.

De houding van een individu laat zien hoe een persoon een bepaalde situatie/activiteit/object ervaart. Als positief, neutraal of negatief. In hoeverre een bepaalde situatie/activiteit/object als positief of negatief wordt ervaren is van invloed op het gedrag en de denkbepelden van de desbetreffende persoon. Hieruit komt naar voren dat de houding van een individu invloed heeft op het dagelijks leven. Menselijk gedrag kan dus (deels) worden verklaard door de houding van een persoon te analyseren (Vogels, 2013). Er bestaan veel verschillende (wetenschappelijke) definities van het begrip "houding". Vanwege de bestaande overlap is in deze Master Thesis gekozen voor de definitie van Eagly & Chaiken (1993): "a psychological tendency that is expressed by evaluating a particular entity with some degree of favor or disfavor".

Zoals beschreven kunnen houdingen in drie verschillende dimensies worden onderverdeeld: positief, neutraal en negatief. Daarnaast hebben houdingen een aantal verschillende eigenschappen. De eerste eigenschap is de variatie in intensiteit. Positieve en negatieve houdingen kunnen variëren van zwak tot sterk. De tweede eigenschap is dat houdingen zowel voor individuen als voor groepen kunnen gelden. De derde eigenschap is het temporele karakter van een houding. Houdingen kunnen gedurende een periode veranderen, zowel qua dimensie (positief, neutraal of negatief) als qua intensiteit (zwak tot sterk) (Vogels, 2013).

Een studie van McGehee & Andereck (2004) geeft eigenlijk een perfecte weergave om de aspecten van dit onderzoek te bespreken. De auteurs van dit onderzoek hebben een model opgesteld, waarmee de houding van lokale bewoners ten opzichte van toerisme en de ontwikkeling ervan kan worden voorspeld. Dat model is hieronder weergegeven.

Figuur 1: Het bepalen van de houding van lokale bewoners t.o.v. toerisme.

Bron: McGehee & Andereck, 2004.

Vroegere studies naar de houding van de lokale bevolking hadden de veronderstelling dat toeristische bestemmingen vrij homogeen waren en generaliseerde dat de inwoners ervan in twee verschillende groepen waren opgedeeld. Één groep die de ontwikkeling van toerisme in het gebied steunde en één groep die hier juist (fel) tegenstander van was. De studie van McGehee & Andereck (2004) verwerpt deze "oude denkbeelden" en schetst een tegenovergesteld beeld. Deze auteurs stellen juist dat lokale bewoners niet in groepen op te delen zijn, aangezien de houding van een persoon een individueel aspect is. Ieder mens heeft een ander karakter en andere belangen, wat simpelweg tot allerlei verschillende houdingen leidt. Dit komt overeen met de Social Exchange Theory van Ap (1992), die later nog aan bod komt. Daarnaast wordt in dit onderzoek van McGehee & Andereck (2004) gesteld dat toeristische bestemmingen niet homogeen, maar juist heterogeen zijn. Niet alleen heeft elk gebied een eigen "karakter", maar er zijn ook voldoende verschillen in de toeristische functies van een gebied en de mate van afhankelijkheid op het gebied van toerisme. Dit komt overeen met het zelfregulerende vermogen van een gebied en de internationale concurrentiestrijd uit het TALC model van Butler (1980), die later in de Thesis volgt. Hiermee wordt duidelijk dat niet alleen de karakteristieken van een persoon, maar ook de karakteristieken van een plaats een rol spelen bij de houding ten opzichte van toerisme (McGehee & Andereck, 2004).

In het model zijn deze twee aspecten helemaal links terug te zien in de tekstvormen 'Resident Characteristics' en 'Community Tourism Dependence'. De karakteristieken van een bepaald persoon spelen een cruciale rol bij de houding ten opzichte van toerisme van dat individu. De mate van afhankelijkheid op het gebied van toerisme is dan weer een plaatsgerelateerde karakteristiek. Wanneer een plaats bovengemiddeld afhankelijk is van toerisme, vergroot dit de kans dat de houding ten opzichte van toerisme ook positiever is. Niet elke persoon is echter even afhankelijk van toerisme als de ander. De combinatie van deze twee factoren laat hierdoor duidelijk zien dat het lastig is om algemene conclusies te trekken (McGehee & Andereck, 2004).

Rechts daarnaast is de tekst 'Personal Benefit from Tourism' te lezen in het model. Oftewel, het persoonlijke voordeel wat een individu uit toerisme haalt. Dit aspect is logischerwijs uitgesplitst in 'Perceived Negative Impacts of Tourism' en 'Perceived Positive Impacts of Tourism'. Oftewel, de waargenomen positieve en negatieve gevolgen die toerisme met zich meebrengt. Deze waargenomen positieve en negatieve gevolgen komen voort uit de persoonlijke/individuele en

plaatsgerelateerde karakteristieken. In deze Master Thesis wordt de focus op enkel twee gevolgen van toerisme gelegd. Dit zijn 'overcrowding' en de ontwikkeling van de lokale economie. Ieder individu maakt een persoonlijke afweging tussen deze twee factoren. Wegen de waargenomen negatieve gevolgen zwaarder, dan is toerisme in het gebied nadelig voor een persoon. Wegen de waargenomen positieve gevolgen zwaarder, dan is toerisme in het gebied voordelig voor een persoon. In dat geval is er sprake van 'Personal Benefit from Tourism' (McGehee & Andereck, 2004).

Dit wordt ook in het model weergegeven. Er zijn drie lijnen zichtbaar tussen de aspecten op het gebied van wel of geen voordeel van toerisme en het vakje 'Support for Additional Tourism'. Wanneer toerisme in het gebied voordelig is voor een individu, is de kans groot dat deze persoon een verdere ontwikkeling van het toerisme zal steunen. Omgekeerd is dit logischerwijs niet het geval als toerisme in het gebied nadelig is voor een individu. Het wel of niet steunen van een verdere ontwikkeling van het toerisme in de regio hangt nauw samen met de steun voor toerismeplanning. In het model is dit helemaal rechts weergegeven met een lijn tussen de vakjes 'Support for Additional Tourism' en 'Support for Tourism Planning' (McGehee & Andereck, 2004).

De negatieve gevolgen van 'overcrowding'

'Overcrowding', in sommige gevallen ook benoemd als overtoerisme, wordt gedefinieerd als een toestand van extreme/buitensporige groei van het aantal bezoekende toeristen in een gebied, waar de lokale bewoners onder lijden vanuit het oogpunt van veiligheid, gezondheid en toelaatbaarheid. Als overkoepelende naam voor deze aspecten wordt ook vaak de term leefbaarheid gebruikt (Cheer, Milano & Novelli, 2018). Er wordt beweerd dat 'overcrowding' de levensstijl van de lokale bevolking permanent verandert. Voorbeelden hiervan zijn de toegang tot voorzieningen en de algemene gezondheid. 'Overcrowding' ontstaat wanneer wordt ingezet op uitbreiding van de toeristische sector zonder daarbij de limieten van het betreffende gebied te erkennen of te herkennen. Het is zichtbaar dat de lokale autoriteiten het lastig hebben om de globale toeristen 'flows' onder controle te houden wanneer er problemen ontstaan. Dit leidt bij plaatselijke bewoners tot een zogenoemde 'tourist-phobia', oftewel angst voor toeristen/toerisme (Cheer, Milano & Novelli, 2018).

Het tegengaan van 'overcrowding' is een gedeelde verantwoordelijkheid van de lokale autoriteiten. Het besef moet doordringen dat er limieten zitten aan groei. Wanneer 'overcrowding' plaatsvindt zijn ingrepen noodzakelijk om de welvaart en de leefbaarheid van de lokale bevolking te beschermen, ook al gaat dit ten koste van economisch succes. De dunne scheidslijn tussen deze twee zaken maakt het lastig en is ook de reden dat veel gebieden te kampen hebben met het fenomeen 'overcrowding'. Bewoners zullen echter in ieder scenario de prioriteit moeten hebben boven de wereldwijde toeristen 'flows'. Het toerisme niveau moet toelaatbaar blijven binnen de grenzen van een bepaald gebied (Cheer, Milano & Novelli, 2018).

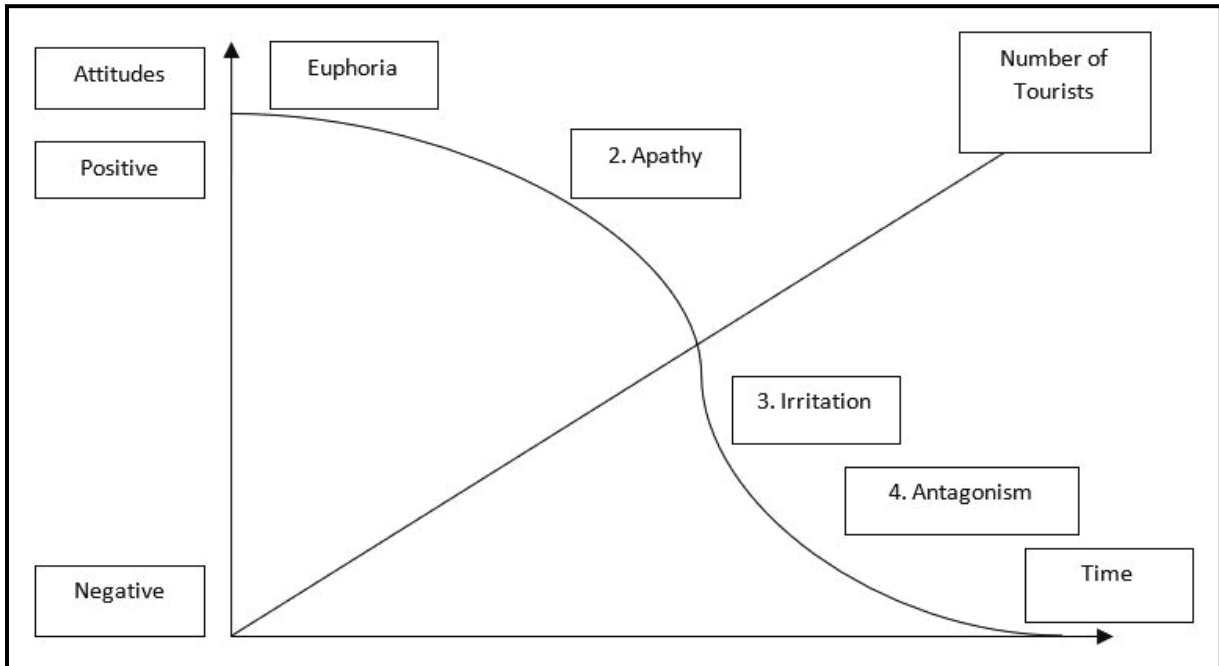
Volgens Francis (z.j.) is 'overcrowding' of overtoerisme ten alle tijden een subjectieve term. Bij 'overcrowding' is er sprake van te veel mensen die tegelijkertijd van een bepaalde ruimte/gebied gebruik maken (Namberger, Jackisch, Schmude & Karl, 2019). Te veel is een subjectieve term, aangezien het overal ter wereld een ander aantal is. Iedere bestemming heeft een andere bezoekerscapaciteit, die veelal door de lokale bewoners wordt gedefinieerd. Vandaar dat het ook vrijwel onmogelijk is om een algemeen geldende norm te formuleren. Wel kunnen er enkele handvatten worden opgesteld om 'overcrowding' in allerlei verschillende gebieden zichtbaar te maken (Francis, z.j.).

Vanwege de subjectiviteit van de term 'overcrowding', zijn er veel verschillende modellen en theorieën tot stand gekomen over de wereldwijde 'tourist flows' en de daaruit ontstane 'overcrowding' of overtoerisme in gebieden. Hierin komen in veel gevallen ook de (negatieve) gevolgen, naarmate het bezoekersaantal oploopt, voor de huidige bewoners terug. Een voorbeeld van zo'n model is het Irridex Model van Doxey (1975), ook wel de Index Tourist Irritation genoemd.

Irridex Model, Doxey:

Het Irridex Model van Doxey laat kort gezegd het chronologische verloop van het toeristenaantal zien in een populaire bestemming. Dit chronologische verloop is in dit model onderverdeeld in vier verschillende fases (zie Figuur 2).

Figuur 2: Het Irridex Model van Doxey.

Bron: Doxey, 1975.

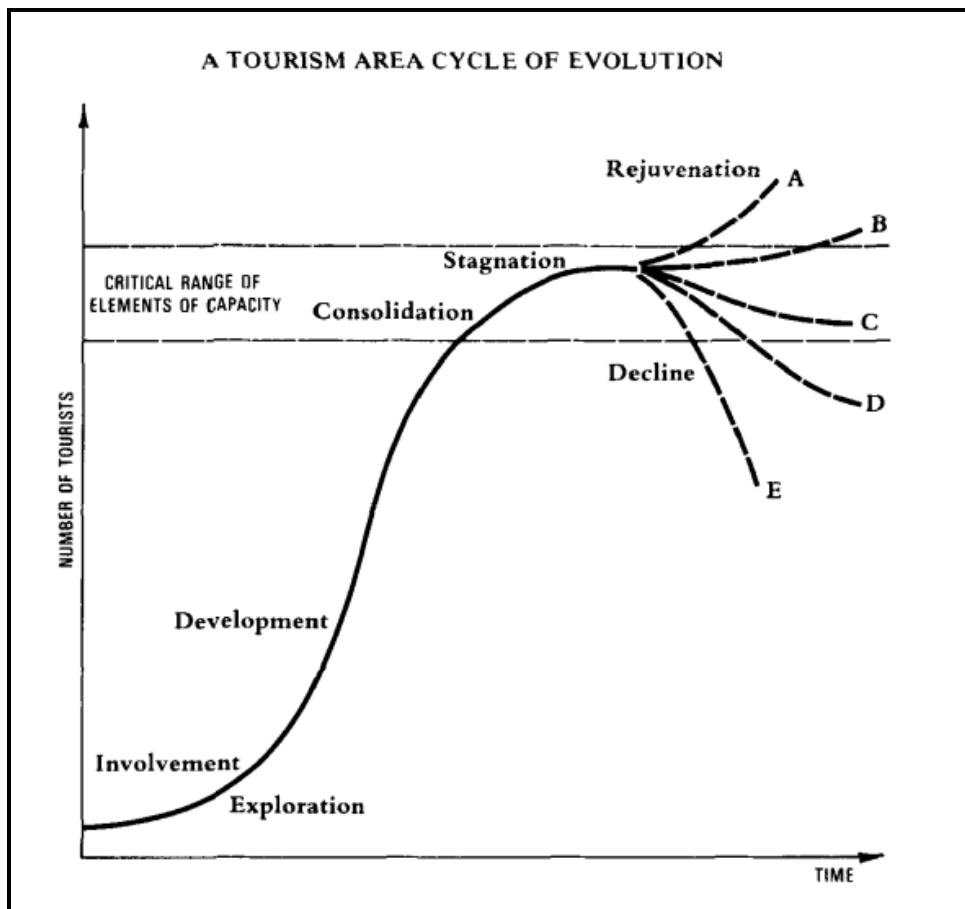
Dit model laat goed zien hoe de houding van de lokale inwoners over tijd steeds negatiever wordt ten opzichte van de toeristen. De eerste van de vier fases wordt betiteld als 'Euphoria', oftewel euforie. In deze beginfase is een plaats nog niet overweldigd door toerisme en worden de bezoekers als interessant gezien. Iets wat voor opschudding en economische kansen kan zorgen. Vandaar dat de houding van de inwoners in deze periode overwegend positief is (Scholtz, 2014; Zaiden & Kovacs, 2017; Moore, 2015). De tweede van de vier fases staat bekend als 'Apathy', oftewel apathie. Het toerisme is wat verder ontwikkeld, wat tot grotere aantallen en minder sociaal contact leidt. De relatie tussen de toeristen en bewoners kan als formeel en gecommmercialiseerd worden beschouwd. De bezoekers worden grotendeels gezien als middel om winst te maken. Langzamerhand wordt het toerisme als "normaal"/vanzelfsprekend gezien, waardoor de houding ook wel als 'lazy' wordt bestempeld in deze periode (Scholtz, 2014; Zaiden & Kovacs, 2017; Moore, 2015).

De derde van de vier fases is bekend onder de naam 'Irritation' of 'Annoyance', oftewel irritatie of ergernis. Het toeristenaantal groeit verder, waardoor overlast voor het eerst een rol speelt. Het zogenaamde verzadigingspunt ('saturation point') wordt in deze fase genaderd/overschreden. Ongemakken zoals 'overcrowding' zijn hier het gevolg van. Deze "overname" van de toeristen laat bewoners vrezen voor de aantasting van de lokale gemeenschap/identiteit en gedrag als alcoholisme, vandalisme en vervuiling. Hierdoor is de houding van de bevolking in deze periode voor het eerst overwegend negatief (Scholtz, 2014; Zaiden & Kovacs, 2017; Moore, 2015). De vierde en laatste fase draagt de naam 'Antagonism', oftewel vijandschap. Vanwege het (relatief) extreem grote aantal, staan de lokale bewoners in deze fase zo ongeveer lijnrecht tegenover de toeristen. De lokale bevolking projecteert al haar/zijn problemen op de bezoekers, die als voorbode worden gezien voor alles wat slecht is. Hierdoor worden bezoekers steeds meer als "indringers" gezien. Dit creëert een zeer negatieve houding bij de bewoners tijdens deze periode, wat gedragsveranderingen met zich meebrengt. Dit kan variëren van geweld tot het mijden van toeristen (Scholtz, 2014; Zaiden & Kovacs, 2017; Moore, 2015).

TALC Model, Butler:

Niet lang na de intrede van Doxey's Irridex model introduceerde Butler in 1980 het Tourism Area Life Cycle (TALC) model. Dit model werd gezien als een complexere uitbreiding van het eerdere Irridex Model. Zoals uit de naam ook blijkt, tourism area, ligt de nadruk in dit model nog meer op het desbetreffende gebied zelf, waar de nadruk in het Irridex model duidelijker op de lokale bevolking ligt (Wang, Pfister & Morais, 2006). Een overeenkomst is dat ook dit model is onderverdeeld in verschillende fases. In dit geval bestaat het TALC model uit vijf verschillende fases, wat uiteindelijk uitmondt in nog eens vijf verschillende scenario's. Ondanks dat de focus meer op het gebied ligt, komen de fases inhoudelijk nagenoeg overeen met de fases uit het Irridex model (zie Figuur 3).

Figuur 3: Het TALC Model van Butler.

Bron: Butler, 1980.

In de eerste fases van dit model ('Exploration' en 'Involvement', oftewel verkenning en betrokkenheid) is er ook nog geen sprake van overlast/aanpassingen, maar juist van kansen. Vanwege het lagere aantal toeristen is de locatie nog vrijwel volledig puur/onaangetast. Bovendien zorgt het delen van faciliteiten voor sociaal contact tussen de bezoekers en de lokale bevolking. Aan het einde van de tweede fase begint het aantal toeristische voorzieningen/faciliteiten in een gebied langzamerhand te stijgen, doordat meer en meer bewoners de economische kansen van toerisme inzien (Butler, 1980; Butler, 2004; Butler, 2005; Piuchan, 2018). Tijdens de middelste fase van het TALC model ('Development', oftewel ontwikkeling) worden deze voorzieningen/faciliteiten vervangen door grotere/uitgebreidere versies. Daarnaast ontstaan er allerlei natuurlijke en culturele

“attracties”. Dit komt voort uit het continu doorstijgende aantal toeristen, wat de kans op economische groei vergroot. Deze trend brengt veranderingen in de fysieke omgeving met zich mee. Het toerisme wordt gedurende deze fase voor het eerst duidelijk zichtbaar in een gebied. Op piekmomenten wordt de ‘carrying capacity’ (wordt later in de Thesis uitgebreid op ingegaan) zelfs overschreden en het aantal verschillende type toeristen breidt uit. De veranderingen kunnen grotendeels op afkeuring van de bevolking rekenen (Butler, 1980; Butler, 2004; Butler, 2005; Piuchan, 2018).

Tijdens de laatste fases (‘Consolidation’ en ‘Stagnation’, oftewel consolidatie en stagnatie) groeit het absolute aantal toeristen nog wel, maar neemt de procentuele stijging af totdat de maximale capaciteit van een gebied bereikt is. Het bezoekersaantal is dermate hoog in deze fases dat de carrying capacity regelmatig overschreden wordt gedurende het toeristisch seizoen. Dit brengt sociale en ecologische schade met zich mee, wat oppositie en ontevredenheid bij de lokale bewoners veroorzaakt. Voornamelijk bij het gedeelte dat niet werkzaam is in de toeristische sector. Het opkomende verzet werkt de verdere ontwikkeling van toerisme tegen. Hierdoor ontstaat de vrees bij een gebied om voorbijgestoken te worden door andere, nieuwere locaties. Om het behaalde bezoekersaantal in stand te houden zal het voornamelijk afhankelijk zijn van herhaaldelijk terugkerende toeristen (Butler, 1980; Butler, 2004; Butler, 2005; Piuchan, 2018).

De fases van consolidatie en stagnatie bevinden zich volgens het TALC model van Butler in de zogenaamde ‘critical range of elements of capacity’. Vanaf dit punt wordt de maximale capaciteit van verschillende elementen in een gebied bereikt, waardoor de toeristische ontwikkeling en groei tot stilstand komen (Butler, 1980). Als gevolg van deze situatie schetst Butler vijf verschillende scenario’s. Drie van ‘Decline’, oftewel achteruitgang en twee van ‘Rejuvenation’, oftewel verjonging. Deze variëren van snel tot gematigd. Bij achteruitgang wordt de internationale concurrentiestrijd verloren. Bij verjonging vindt een gebied zichzelf opnieuw uit, in veel gevallen gesteund door een financiële injectie (zie Figuur 3) (Butler, 1980; Butler, 2004; Butler, 2005; Piuchan, 2018).

Social Exchange Theory, Ap:

Hoewel het Irridex model van Doxey en het TALC model van Butler de complexiteit van de houding van lokale bewoners tegenover toerisme benoemen en uiteenzetten, volgt er toch kritiek op beide modellen. Meerdere wetenschappers misten nog altijd allerlei theorieën om de relatie tussen de houding van lokale bewoners en de ervaren impact van toerisme op datzelfde gebied te duiden. Een van deze kritische onderzoekers was Ap, die in 1992 met zijn Social Exchange Theory op het gebied van toerisme kwam (Wang, Pfister & Morais, 2006).

Deze theorie ging dieper in op het feit dat de lokale bevolking puur kijkt naar de verwachte baten en lasten. Dit gebeurt op individueel niveau. Welke positieve aspecten krijgen de mensen terug voor de negatieve aspecten die met toerisme gepaard gaan, de sociale uitwisseling. De middelen die worden uitgewisseld kunnen van verschillende aard zijn. De drie belangrijkste hierin zijn: materieel, sociaal en psychologisch. Deze sociale uitwisseling houdt eigenlijk in dat zowel de lokale bewoners als de toeristen onderling een soort “proces van onderhandelingen” aangaan. Beide groepen hebben hierbij tot doel om de eigen voordelen te maximaliseren (Ap, 1992). De meest voorkomende ruil op het gebied van toerisme zijn goederen en diensten voor inkomsten. Voorbeelden van goederen en diensten zijn objecten, evenementen, verblijfsaccommodaties en andere faciliteiten, etc. Inkomsten zijn logischerwijs voornamelijk geld. De behoeftebevrediging van beide groepen (lokale bewoners en

toeristen) zorgt voor een kennismaking en uitwisselingsrelatie. Na het uitvoeren van de uitwisseling worden de bijkomende consequenties geëvalueerd. Een positieve evaluatie heeft vermoedelijk nieuwe uitwisselingen tot gevolg. Een negatieve evaluatie zal vermoedelijk tot gevolg hebben dat nieuwe uitwisselingen uitblijven (Vogels, 2013).

Bij de voordelen voor een toerist kan gedacht worden aan een zo fijn mogelijk verblijf en/of het kopen van diensten of producten tegen de best mogelijke voorwaarden. Bij de voordelen voor de lokale bevolking kan voornamelijk gedacht worden aan financiële vooruitgang en zo min mogelijk overlast. Tijdens de sociale uitwisseling spelen beide partijen dus logischerwijs in op het bevredigen van de eigen behoeften. Volgens Ap zijn er drie factoren die aanwezig moeten zijn om individuen te laten deelnemen aan deze sociale uitwisseling (Moore, 2015).

- De beloningen/voordelen die voortkomen uit de "onderhandelingen" worden gewaardeerd door het individu.
- De sociale uitwisseling levert enkele beloningen/voordelen op waar het individu op dat moment veel behoefte aan heeft.
- De waargenomen lasten/kosten wegen niet op tegen de waargenomen baten/voordelen.

Wanneer het merendeel van de lokale bevolking dus behoefte heeft aan een economische boost en deze voordelen opwegen tegen de eventuele nadelen, is de kans groter dat de bewoners de ontwikkeling van toerisme in het gebied zullen steunen. De uitwisselingstheorie van Ap bevestigt dat wanneer de sociale uitwisseling als voordelig en evenwichtig wordt beschouwd, de impact van toerisme als positief wordt ervaren. Echter, wanneer de sociale uitwisseling door minimaal één van de twee groepen als onvoordelig en onevenwichtig wordt beschouwd, de impact van toerisme als negatief wordt ervaren. Al deze verschillende uitkomsten worden in het onderstaande figuur weergegeven (Nunkoo, 2016).

Figuur 4: De vier uitkomsten van de uitwisselingstheorie.

		Power of actor 'B' (e.g. resort developer)	
		High	Low
Power of actor 'A' (e.g. community)	High	Quadrant 1 Balanced social exchange <i>Both actors benefit from tourism development</i>	Quadrant 2 Unbalanced social exchange <i>Actor 'A' advantaged and Actor 'B' disadvantaged</i>
	Low	Quadrant 3 Unbalanced social exchange <i>Actor 'A' disadvantaged and Actor 'B' advantaged</i>	Quadrant 4 Balanced unrewarding social exchange

Figure 1. Exchange Outcome Matrix based on Ap (1992)

Bron: Nunkoo, 2016.

Carrying capacity

In de voorgaande modellen en theorieën was constant een bepaalde drempelwaarde zichtbaar waarna de ervaren impact van toerisme van overwegend positief naar overwegend negatief veranderde. Bij het Irridex model van Doxey en het TALC model van Butler zat deze drempelwaarde tussen twee verschillende fases in. In het geval van Doxey's model was dit de overgang van apathie naar irritatie. In het geval van Butler's model was dit de overgang van ontwikkeling naar consolidatie. Bij de 'Social Exchange Theory' van Ap (1992) was deze drempelwaarde waarneembaar wanneer de verwachte baten niet meer opwogen tegen de verwachte lasten. Deze drempelwaarde staat voor de maximale 'carrying capacity', oftewel draagkracht, van een bepaald gebied. Op het moment dat de maximale toeristische draagkracht van een gebied overschreden wordt, zijn de nadelen voor de lokale bevolking groter dan de voordelen en ontstaat aversie tegen de (verdere) ontwikkeling van toerisme. 'Carrying capacity' is echter geen simpel begrip. Het kan een breed scala aan aspecten en factoren inhouden. Naast het absolute aantal toeristen in een bepaald gebied, kunnen bijvoorbeeld ook het gedrag en het type toerist een rol spelen in de druk die wordt uitgeoefend (O'Reilly, 1986).

Om het begrip 'carrying capacity' toch zo duidelijk mogelijk af te bakenen wordt in dit geval de definitie van The World Tourist Organization gehanteerd: "The maximum number of people that may

visit a tourist destination at the same time, without causing destruction of the physical, economic and socio-cultural environment and an unacceptable decrease in the quality of visitors' satisfaction" (Gonzalez, Coromina & Gali, 2018). Hieruit komt ook het brede scala aan aspecten en factoren naar boven. De definitie laat namelijk zien dat het overschrijden van de maximale toeristische draagkracht impact kan hebben op de sociaal-culturele, economische en fysieke omgeving van een gebied (Coccosis, Mexa & Collovini, 2002; Castellani, Sala & Pitea, 2007). Coccosis et al. (2002) verdeelt het begrip 'carrying capacity' ook onder in drie verschillende dimensies, bekend onder iets andere namen. Dit zijn de fysisch-ecologische draagkracht, de socio-demografische draagkracht en de politiek-economische draagkracht. De fysisch-ecologische dimensie heeft betrekking op de impact van de toeristische druk op de natuur en gebouwde infrastructuur van een gebied. De socio-demografische dimensie heeft betrekking op de houding van zowel de lokale bevolking als de toeristen. De politiek-economische dimensie richt zich logischerwijs op de impact van de toeristische druk op de lokale economie (Coccosis et al., 2002).

Hoewel 'carrying capacity' een zogenaamd multidimensionaal begrip is waarin rekening gehouden wordt met elk van de drie componenten, zal de focus in deze paragraaf voornamelijk liggen op de socio-demografische dimensie. Dit wordt ook de 'social carrying capacity' genoemd. Dit gedeelte van de thesis richt zich namelijk op de ervaren impact van 'overcrowding' op de houding van lokale bewoners tegenover toerisme (Schuh et al., 2020). In eerste instantie wilde men het begrip 'carrying capacity' uitdrukken in harde cijfers om drempelwaarden vast te stellen. Een voorbeeld hiervan is de "toerismedruk", waarin het aantal jaarlijkse toeristische overnachtingen gedeeld wordt door het inwoneraantal van de betreffende locatie (Oskam, 2018). In de loop van de tijd bleek echter dat dit concept beter kwalitatief dan kwantitatief gebruikt kan worden. Het type bezoekers, het vertoonde gedrag, etc. zijn namelijk ook van invloed op de ervaren impact van toerisme (Sleutjes, Fedorova & De Grip, 2020).

Zeker bij de socio-demografische dimensie van 'carrying capacity' geldt dat de draagkracht niet gebaseerd is op vaste gegevens, maar ook afhankelijk is van menselijke meningen en percepties. Hierdoor is de 'social carrying capacity' geoperationaliseerd aan de hand van drie belangrijke sociale aspecten voor de lokale bevolking die verbonden zijn aan de ontwikkeling en aanwezigheid van toerisme (Neuts, 2008):

- Het niveau en het type toerisme is zodanig dat het identiteitsgevoel: de lokale cultuur, normen en waarden niet significant worden aangetast/veranderd.
- Het aantal toeristen en toeristische activiteiten kan worden opgevangen zonder de levenswijze en het dagelijks leven van de lokale bewoners te beïnvloeden.
- Het huidige niveau van het toerisme roept geen weerstand/irritaties op bij de lokale bewoners.

Aan de hand van deze drie geoperationaliseerde aspecten kan de maximale drempelwaarde op het gebied van 'overcrowding' worden gemeten/geanalyseerd. Hierdoor kan er iets worden gezegd over de mate van negativiteit die 'overcrowding' op een bepaalde locatie met zich meebrengt (Neuts, 2008). Op deze manier is er geen vaste standaard voor de sociale draagkracht van verschillende type mensen en gebieden, maar is deze juist flexibel (Zelenka & Kacetl, 2014).

De positieve gevolgen voor de ontwikkeling van de lokale economie

Een veelgehoorde reden om toerisme te ontwikkelen is het stimuleren van de lokale economie in een gebied. Een onderzoek van Nissan, Galindo & Mendez (2010) laat zien dat dit in veel gevallen een terecht argument is om te investeren in toerisme. De inkomsten uit de toeristische sector verschaffen niet alleen middelen om activiteiten in de regio te financieren, maar stimuleert ook de productiviteit van lokale bedrijven en de creatie van werkgelegenheid. Deze laatste bevindingen kunnen een belangrijke rol spelen om de economische positie van de lokale bevolking te bevorderen. Daarnaast laat dit onderzoek zien dat investeren in toerisme een soort terugkoppelingsmechanisme met zich meebrengt, waardoor de lokale economie zich ook verder blijft ontwikkelen. Inkomsten uit toerisme kunnen worden gebruikt om lokale activiteiten en voorzieningen te verbeteren. Dit vergroot de aantrekkingskracht van een locatie, waardoor het aantal toeristen verder toeneemt. Meer bezoekers zorgen vervolgens weer voor meer inkomsten. Een bestemming raakt in een zogenaamde vicieuze cirkel, die voor een constante ontwikkeling van de lokale economie zorgt (Nissan, Galindo & Mendez, 2010).

Deze bevinding wordt bevestigd door een studie van Balaguer & Cantavella-Jorda (2002). De uitkomsten van een Spaanse case study geven aan dat investeren in toerisme op de lange termijn resulteert in economische groei. De investeringen uit het heden kunnen de concurrentiepositie verbeteren en in de toekomst voor extra inkomsten, consumptie, etc. vanuit de toeristen zorgen. Dit worden ook wel multipliereffecten genoemd (Balaguer & Cantavella-Jorda, 2002). De positieve relatie tussen toerisme en economische groei komt ook naar voren in een onderzoek naar alle lidstaten van de Europese Unie. Toerisme is in veel gebieden één van de belangrijkste economische activiteiten. Zeker in gebieden met een kleinere omvang zorgt het voor inkomsten en werkgelegenheid voor de lokale bewoners. Ontwikkeling van de toeristische sector heeft de verspreiding van bredere economische effecten tot gevolg. Gemiddeld genomen leidt dit in EU-lidstaten tot economische groei op de lange termijn. Er is wel tijd nodig voor de investeringen zich vertalen in de ontwikkeling van de lokale economie. Dit kan ook worden verklaard door de eerder genoemde multipliereffecten en de werking van een vicieuze cirkel (Haller, Butnaru, Harsan & Stefanica, 2020).

Vanwege dit zichzelf versterkende effect wordt de toeristische sector in veel gebieden gezien als de motor van economische groei. Het heeft de potentie om meer inkomsten te genereren, zowel vanuit het binnenland als het buitenland, dan de meeste andere sectoren. Naast het feit dat de gegenereerde inkomsten door het gebied gebruikt kunnen worden voor andere economische activiteiten brengt toerisme ook gevarieerde baanmogelijkheden. Hierbij kan gedacht worden aan de entertainment industrie, transport, gidsen, restaurants, hotels, etc. De economische groei levert dus niet enkel voordelen aan het gebied zelf, maar ook aan de inwoners ervan (Ntibanyurwa, 2006).

Over het algemeen kan dus worden geconcludeerd dat investeren in toerisme voor een ontwikkeling van de lokale economie zorgt. Bestedingen van bezoekers komen terecht in de lokale toeristische industrie, de gemeente en andere lokale sectoren. Het zelfversterkende effect van de vicieuze cirkel en het multipliereffect, die door investeringen in toerisme ontstaat, zorgt vervolgens voor een groeiend aantal bezoekers. Gemiddeld genomen zorgen meer toeristen voor de creatie van meer (gevarieerde) banen, een hogere productiviteit en meer lokale bestedingen/inkomsten. Oftewel, economische groei. Deze aspecten zorgen voor positieve ervaringen bij de lokale bevolking (Bunghez, 2016).

Ondanks deze constatering laat een onderzoek van Calero & Turner (2020) zien dat het moeilijk is om algemeen geldende wetten/theorieën te formuleren over economische groei als gevolg van toerisme ontwikkeling. Veel studies zijn enkel uitgevoerd in lokale gebieden. De hieruit empirisch gevonden bevindingen zijn in de meeste gevallen alleen toepasbaar op diezelfde lokale context (Calero & Turner, 2020). Toerisme wordt veelal ontwikkeld vanuit één centraal aspect/attractie. De verschillen hiertussen zorgen ook voor een verschil in de ervaren impact (Bunghez, 2016). Vanwege dit sterk gelokaliseerde karakter is het lastig tot sterke algemene theorieën te komen (Calero & Turner, 2020).

Een onderzoek van Milikowski & Naafs (2017) nuanceert de positieve link tussen toerisme en de ontwikkeling van de lokale economie enigszins en haalt hier ook de verschillen tussen landelijke en stedelijke gebieden bij. Vanwege de lokaliteit en verhoudingsgewijze kleinschaligheid komen de inkomsten uit toerisme in landelijke gebieden grotendeels bij de lokale bevolking terecht. Bij voornamelijk de grotere stedelijke gebieden is dit niet zozeer het geval. In het onderzoek van Milikowski & Naafs (2017) wordt Amsterdam als voorbeeld gebruikt. Toerisme werd daar gezien als kansrijke sector om de financiële situatie te verbeteren, aan de hand van economische groei en werkgelegenheid. In werkelijkheid pakt dit in grote wereldsteden niet altijd uit zoals verwacht. De economische voordelen die toerisme brengt worden in dit type gebieden overschat, terwijl de bijbehorende kosten juist worden onderschat (Milikowski & Naafs, 2017).

Grote steden trekken grote absolute aantallen toeristen aan. Dit trekt echter ook de interesse van externe partijen. Voorbeelden hiervan zijn 'tour guides', hotel en restaurant ketens, etc. Veel meer dan in landelijke gebieden komen toeristische uitgaven bij deze partijen terecht. De externe ketens en ondernemers willen profiteren van de economische kansen die een groot aantal toeristen met zich mee brengen. Een rekensom van het onderzoek van Milikowski & Naafs (2017) laat zien dat de economische opbrengsten die over blijven voor de stad nauwelijks of niet opwegen tegen de kosten. Naast het feit dat de toeristische inkomsten grotendeels uit de regio wegvloeien, worden er kosten gemaakt voor o.a. de transportsubsidies, toeristische trekpleisters, handhaving en schoonmaak. Het idee dat 'overcrowding' vervelend is, maar een stad als geheel van het toerisme profiteert vanwege alle economische voordelen wordt hierdoor een mythe genoemd (Milikowski, 2018; Milikowski & Naafs, 2017). In landelijke gebieden brengt groeiend toerisme dus een economische stimulans voor de lokale bevolking. Dit zorgt voor positieve ervaringen als het gaat om de ontwikkeling van de lokale economie. In stedelijke gebieden is dit in veel mindere mate het geval (Archer & Cooper, 1998).

Naast de economische invloed op een toeristische locatie, speelt de economische invloed op individueel niveau ook een belangrijke rol. Dit komt overeen met de benadering van Ap (1992). Zoals eerder benoemd, heeft toerisme de potentie om extra werkgelegenheid te creëren en de inkomsten van lokale werkgevers/werknemers te vergroten. Dit zijn positieve gevolgen voor het individu. Op het gebied van de ontwikkeling van de lokale economie zijn de persoonlijke economische voordelen de belangrijkste factor voor een positieve houding/ervaring t.o.v. toerisme. Deze factor speelt een grotere rol dan de economische situatie van de regio als geheel. Des te meer individuen financieel profiteren van toerisme, des te groter de kans dat meer personen de verdere ontwikkeling van toerisme zullen steunen (Boley, Strzelecka & Woosnam, 2018). Deze theorie wordt ondersteund door een onderzoek van Andereck & Nyaupane (2011). Om uitspraken over de positieve impact van toerisme d.m.v. de ontwikkeling van de lokale economie te doen, zijn persoonlijke financiële

voordelen het beste meetinstrument. De twee belangrijkste economische gevolgen voor een positieve houding/ervaring bij individuele bewoners zijn de volgende:

- Het vergroten van de inkomsten uit werk of andere activiteiten door het toerisme in de regio.
- Extra werkgelegenheid en meerdere/verschillende 'job opportunities' die voortkomen uit het toerisme.

Dit is ook de reden dat mensen die werkzaam zijn in de toeristische sector de rol van toerisme in de economie als groter/belangrijker inschatten dan mensen die niet werkzaam zijn in deze sector. Personen met een baan gerelateerd aan toerisme hebben logischerwijs meer profijt/voordelen van (de ontwikkeling van) toerisme. Dit is ook de reden dat deze groep mensen sneller een positieve houding zal aannemen (Andereck & Nyaupane, 2011).

Toerisme in landelijke gebieden

Een belangrijke vraag bij het behandelen van toerisme in landelijke gebieden is: Wanneer wordt een gebied gezien als een landelijk gebied. De discussie over de definitie van een landelijk gebied gaat al terug naar de beginperiode van de twintigste eeuw. Auteurs Sorokin en Zimmerman brachten in hun boek 'Principles of Urban Rural Sociology' ruim tweehonderd verschillende indicatoren naar voren over de verschillen tussen de landelijke en stedelijke wereld. Dit laat zien hoe lastig het is een duidelijke afbakening te vinden voor het begrip landelijk gebied, die tegelijkertijd werkbaar is. De huidige literatuur geeft meerdere definities voor landelijke gebieden of landelijke gemeenschappen. De meest gebruikte/voorkomende begripsomschrijving is echter die van The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD): een gebied geldt als landelijk gebied wanneer er gemiddeld genomen 150 of minder mensen per vierkante kilometer wonen (Simkova, 2007).

Landelijke gebieden hebben in veel gevallen een meer afgelegen locatie en in mindere mate een connectie met andere (omliggende) gebieden dan de grotere steden. Daarnaast zijn landelijke gebieden een stuk kleiner van omvang. Dit is de reden dat de gemiddelde economische positie in dit soort locaties zwakker is dan die van stedelijke gebieden (Stolarick, Denstedt, Donald & Spencer, 2010). Een veelgebruikte oplossing tegen deze uitdaging op het gebied van economische groei is de ontwikkeling van toerisme. Toerisme wordt gezien als een alternatieve strategie om de achteruitgang of ineenstorting van de lokale economie tegen te gaan. Het moet de winst vergroten en extra werkgelegenheid creëren, waar de lokale bevolking in grote mate van kan profiteren (Abma, Berkers & Van de Wiel, 2005). Landelijke gebieden hebben echter het nadeel geen wereldwijd aansprekende naam te hebben, zoals dat met grote steden wel het geval is. Bovendien beschikken deze locaties over minder bezienswaardigheden en staat er geen wereldwijd bekend "pronkstuk" zoals de Eiffeltoren, de Big Ben, de Sagrada Familia, etc. Hierdoor wordt het toerisme in landelijke gebieden in veel gevallen ingericht met de focus op een bepaalde bijzondere cultuur, natuur of cultureel erfgoed (Stolarick, Denstedt, Donald & Spencer, 2010).

Toerisme wordt in landelijke gebieden dus veelal gebruikt om de economische positie te verbeteren. Toerisme heeft het vermogen om vermogen te genereren. Het schept werkgelegenheid, trekt investeringen aan en verhoogt lokale inkomsten. Naast positieve effecten brengt toeristische ontwikkeling ook negatieve effecten met zich mee. Deze zijn voornamelijk zichtbaar op sociaal-cultureel en ecologisch gebied. De grote drukte veroorzaakt door toeristen kan de lokale leefbaarheid en natuur beschadigen (Abma, Berkers & Van de Wiel, 2005). Een ander potentieel negatief gevolg van toerisme in landelijke gebieden is de zogenaamde compatibiliteit van bewoners- en toeristengedrag. Landelijke gebieden en de aanwezige bezienswaardigheden zijn over het algemeen minder bekend dan de stedelijke evenknie. Dit gebrek aan kennis bij toeristen over de bezochte locatie vergroot de kans op onvermogen om zich aan te passen aan de lokale cultuur (normen en waarden) en onaangenaam gedrag (Oskam, 2018).

De lokale bevolking is zich logischerwijs bewust van de impact die toerisme op het gebied heeft. Deze mensen zullen hun houding t.o.v. toeristische ontwikkeling baseren op de persoonlijke uitkomst van de lasten tegenover de baten. Het succes van de toeristische sector is dus grotendeels afhankelijk van de percepties van de lokale bewoners. Wanneer deze mensen zich tegen de ontwikkeling van het toerisme keren komt dat zowel de leefbaarheid van de bewoners als de beleving van de toerist niet ten goede. Dit is in landelijke gebieden in grotere mate het geval, aangezien een groot gedeelte van de mensen elkaar kent. Hierdoor zijn veel onderzoekers overtuigd dat betrokkenheid van de lokale

bewoners de beste optie is om toerisme in landelijke gebieden te ontwikkelen. Overleg met de lokale bevolking kan zorgen wegnemen of toekomstige problemen verzachten en aan de andere kant de positieve effecten vergrootten/verduidelijken. Bovendien komen bewoners minder snel in opstand/verzet wanneer ze zelf inspraak hebben gehad en een rol hebben gespeeld in het proces (Abdollahzadeh & Sharifzadeh, 2014).

In veel gevallen is de perceptie tegenover toerisme relatief positief in landelijke gebieden in vergelijking met stedelijke gebieden. Inwoners zijn sneller geneigd om de ontwikkeling van toerisme te steunen. Dit heeft volgens Mansfeld & Jonas (2006) te maken met de door de auteurs benoemde 'trade-off theory'. De lokale bevolking in dit soort gebieden is zich over het algemeen bewust van het economische belang dat toerisme heeft voor de regio. Het wordt gezien als één van de belangrijkste bronnen van inkomsten. Hierdoor is er een grotere bereidheid om enkele onaangename negatieve effecten te accepteren. Enkele voorbeelden van onaangename gevolgen zijn: de commercialisering van de lokale cultuur en de toenemende spanningen onder de lokale bewoners (Mansfeld & Jonas, 2006). Dit wordt ook wel het rekkende vermogen van de '(social) carrying capacity' genoemd. Een belangrijk punt hierbij is dat er logischerwijs wel verschillen zichtbaar zijn tussen de verschillende individuen die in het gebied woonachtig zijn (Mansfeld & Jonas, 2006).

De persoonlijke afweging tussen de baten en lasten van toerisme zullen bepalen welke bewoners de ontwikkeling ervan zullen steunen en welke zich ertegen zullen verzetten. Dit zorgt voor een individuele houding ten aanzien van toerisme, zoals in de Social Exchange Theory van Ap (1992) werd gesuggereerd. Meerdere onderzoeken hebben deze stellingen bevestigd aan de hand van de economische dimensie. Hieruit kwam voort dat lokale inwoners die werkzaam zijn in de toeristische industrie meer (belangrijk) economisch gewin ervaren, waardoor de houding tegenover toerisme ook positiever is (Bozey, Strzelecka & Woosnam, 2018; Chen, 2000). De betrokkenheid bij de toeristische industrie, zowel op het gebied van besluitvorming als werkgelegenheid, bepaalt grotendeels de houding van het individu. Aangezien de mensen in landelijke gebieden vaker in lokale sectoren werkzaam zijn dan inwoners uit de stad, is de veronderstelling dat de houding in landelijke gebieden positiever is dan in stedelijke gebieden. De lokale bewoners zijn eerder bereid enkele negatieve effecten te accepteren vanwege de afhankelijkheid/voordelen van de positieve effecten (Abdollahzadeh & Sharifzadeh, 2014; Chen, 2000).

Een onderzoek van Zhang, Madsen & Jensen-Butler (2007) benadrukt dit door het belangrijke verschil tussen absoluut en relatief aan te halen. De auteurs van deze studie tonen dat het cruciaal en noodzakelijk is om de effecten van toerisme in relatieve termen te beschouwen. Aangezien stedelijke gebieden een stuk groter qua omvang zijn dan landelijke gebieden, zullen deze type gebieden ook meer absolute aantallen toeristen trekken. Absoluut gezien zal een toeristische activiteit/evenement een grotere economische en 'overcrowding' impact genereren, zowel op landelijk als regionaal niveau. Relatief gezien is de kans echter groot dat een toeristische activiteit/evenement belangrijker is voor een landelijke economie dan voor een stedelijke economie. De kleinere oppervlakte, het lagere aantal inwoners en de grotere afhankelijkheid van toerisme (op financieel gebied) spelen hierbij een duidelijke rol (Zhang, Madsen & Jensen-Butler (2007).

Toerisme in stedelijke gebieden

In tegenstelling tot landelijke gebieden, zijn stedelijke gebieden groter van omvang en zijn er meer connecties met de omliggende buitenwereld. Dit zorgt voor een grotere internationale bekendheid en populariteit, waardoor deze locaties al "op de kaart staan". Dit type gebieden hebben minder inspanning nodig om zichzelf te promoten (Maitland, 2009). Als voorbeeld kunnen de twee casussen uit deze Master Thesis dienen. Wereldwijd zullen veel meer mensen Amsterdam kennen dan Giethoorn. Deze internationale bekendheid en populariteit zorgt in veel gevallen ook voor een stabiele economische positie. Daarnaast beschikken de meeste stedelijke gebieden over een (groot) aantal bezienswaardigheden. Dit kan variëren van beroemde gebouwen tot monumenten, van historische centra's tot aansprekende winkelketens en meer. Deze bezienswaardigheden zorgen voor een grote internationale aantrekkingskracht. Stedelijke gebieden willen hier van profiteren door deze gebouwen, monumenten, etc. in te zetten voor economisch gewin. Vanwege de stabielere economische positie gebruiken stedelijke gebieden toerisme in mindere mate om de economische positie te verbeteren of weer op te bouwen (Maitland, 2009).

In het verleden werd toerisme in grote steden niet altijd als gewenst gezien. Grote steden hebben vanwege de historie en het aantal bezienswaardigheden altijd speciale kwaliteiten gehad om bezoekers aan te trekken. Een aantal decennia geleden was de houding tegenover toerisme echter ambivalent te noemen. Grote steden vreesden dat het voornamelijk tot problemen zou leiden, zoals die nu zichtbaar zijn op het gebied van 'overcrowding'. Tegenwoordig zien (grote) steden in welke aantrekkingskracht ze hebben, waardoor toerisme meerdere kansen kan bieden. Hierdoor nemen deze gebieden stappen om deze kansen te realiseren en op economisch vlak te profiteren (Maitland, 2009). Dit zorgt echter wel weer voor een paradox, die stedelijke gebieden met een uitdaging confronteert. In veel gevallen wordt 'place branding' ingezet om de internationale herkenning van een stad nog verder te vergroten. Bovendien heeft het de intentie om een positief beeld/imago van de locatie te schetsen. Dit leidt enerzijds tot hogere bezoekersaantallen, maar anderzijds tot een vergroot risico op overtoerisme/'overcrowding'. Als gevolg kan de leefbaarheid van het gebied (en van de lokale bewoners) verslechteren. Het is een mogelijkheid dat dit op den duur het beeld/imago van de stad juist op een negatieve manier schaadt (Bouchon & Rauscher, 2019).

De meeste steden worden door toeristen bezocht om deze wereldwijd bekende bezienswaardigheden met eigen ogen in het echt te zien. Een logisch gevolg hiervan is dat de toeristenstromen in dit type gebieden zich in eerste instantie concentreert rondom deze bezienswaardigheden. Het merendeel van de bezoekers bevindt zich grotendeels binnen loopafstand van de "belangrijkste attracties" (Shoval, McKercher, Ng & Birenboim, 2011). Het feit dat grote aantallen toeristen samen clusteren in een relatief klein gedeelte van de stad kan voor spanningen zorgen. De lokale bevolking die dichtbij een historisch stadscentrum of veelbezochte bezienswaardigheden woont, kan het gevoel van een soort "invasie" krijgen. Deze mensen worden overspoeld door toeristen. Hierdoor kan het lijken/voelen alsof de lokale bewoners ergens te gast zijn i.p.v. zich in de eigen lokale leefomgeving te bevinden. Het feit dat toeristen zich in veel stedelijke gebieden niet spreiden, maar concentreren rondom de meest gewilde bezienswaardigheden kan de leefbaarheid op die plekken aantasten (Larsen, 2019). Een veelgezien gevolg is extreme 'overcrowding' bij de centrale punten van een stad (Amore, Falk & Adie, 2020). Een case study onderzoek in München van Namberger, Jackisch, Schmude & Karl (2019) laat zien dat de grote mensenmassa's in en rondom deze belangrijkste "attracties" de grootste bron van overlast en

ergernis van de lokale bewoners is. Een gedeelte van de lokale bewoners verandert langzamerhand in een "massatoerisme-vermijder" (Namberger, Jackisch, Schmude & Karl, 2019).

Een opvallende bevinding is dat de stijgende opkomst en populariteit van het internet tot een paradox heeft geleid op het gebied van stedelijk toerisme. Op online platformen worden de meest bekende bezienswaardigheden van steden weergegeven, om op die manier de aantrekkingskracht te vergroten (Maitland, 2010). Het gevolg is een internationale concurrentiestrijd tussen steden over de gehele wereld. Er is een onderlinge rivaliteit op zoek naar (comparatieve) voordelen en een uniek 'selling point', onderscheidend vermogen. Grote steden zijn continu op zoek naar vernieuwing en unieke kenmerken in de strijd om de toerist. Deze ontwikkeling heeft er voor gezorgd dat meer en meer steden veranderen in zogenaamde consumptiecentra gericht op de bezoeker. Dit creëert een soort toeristische zones rondom de (iconische) bezienswaardigheden/attracties (Maitland, 2009). Hierdoor ontstaat het eerder benoemde massatoerisme, wat de drukte rondom deze wereldberoemde bezienswaardigheden alleen maar laat toenemen (Maitland, 2010).

Aan de andere kant heeft de razendsnelle opkomst van het internet de interesse van toeristen in "lokale ervaringen" aangewakkerd. Dit kan juist meer spreiding tot gevolg hebben. Bezoekers hebben de optie om via mobiele toegang informatie en verhalen op te zoeken die verder gaan dan de 'mainstream' bezienswaardigheden, het "leven als een local". Dit vervaagt de grenzen tussen de lokale bewoners en de toeristen. Deze trend boezemt de lokale bewoners angst in dat zelfs de lokale leefomgeving na verloop van tijd niet meer ontkomt aan toerisme en de eventuele gevolgen daarvan. De (centrale) bezienswaardigheden zullen echter het drukst blijven, vanwege de grote aantallen bezoekers die zich tegelijkertijd op dezelfde locatie bevinden (Bock, 2015).

Vanwege de relatief grote omvang en vele bezienswaardigheden in stedelijke gebieden verblijven toeristen er vaak meerdere dagen. Dit is een belangrijk verschil met het toerisme in landelijke gebieden, waar het merendeel van de bezoekers bestaat uit dagjesmensen. Een ander belangrijk verschil is het feit dat relatief veel minder lokale bewoners uit stedelijke gebieden werkzaam zijn in de toeristische sector. In landelijke gebieden zijn lokale winkels en voorzieningen vaak eigendom van de plaatselijke bevolking. In stedelijke gebieden zijn dit vaker (grootschalige) organisaties of mensen van buiten de stad (Milikowski, 2018; Milikowski & Naafs, 2017). Een bijkomend gevolg van deze bevinding is dat, percentueel gezien, een substantieel kleiner gedeelte van de stedelijke bewoners afhankelijk is van toerisme om het dagelijks leven te bekostigen in vergelijking met landelijke bewoners. Dit resulteert in het feit dat het overgrote merendeel van de lokale bewoners in stedelijke gebieden voornamelijk de negatieve effecten van toerisme, zoals 'overcrowding', opmerkt. De kans op tegenstand als het gaat om toerisme/toeristische ontwikkeling is dan ook groter (Chen, 2000).

Onderzoeksgebied

Toerisme in Giethoorn

Giethoorn is een dorp in de Overijsselse gemeente Steenwijkerland met bijna drieduizend bewoners. Het telt 86 inwoners per vierkante kilometer, wat relatief laag is vergeleken met het gemiddelde wijkniveau in Nederland. Hiermee voldoet het aan de eerder benoemde definitie van een landelijk gebied, namelijk minder dan 150 inwoners per vierkante kilometer (AlleCijfers, 2021).

Het toerisme is het afgelopen decennia sterk gegroeid in Giethoorn. Afgezien van de COVID-19 pandemie steeg het jaarlijks aantal toeristen in de regio aanzienlijk. Een belangrijke reden hiervoor is de promotie van het gebied in (online) reisgidsen, etc. over de hele wereld. Hierin maakt Giethoorn gebruik van de opvallende plaatselijke natuur. Het Overijsselse dorp beschikt over relatief veel water, zichtbaar d.m.v. alle grachten die door het hele dorp liggen. Giethoorn heeft hier ook de bijnamen "Hollands Venetië" of "Venice of the North" aan te danken. Verder worden de grachten omringd door het typische Nederlandse platteland, wat door internationale toeristen als een prettige en interessante combinatie wordt gezien. De belangrijkste doelgroep voor de promotie van Giethoorn was de Aziatische markt. Gabriella Esselbrugge, een vrouw met veel ervaring in de toerisme sector, speelde een grote rol om dit te verwezenlijken. Zij hield in 2005 een presentatie in China, georganiseerd door NBTC Holland Marketing, over o.a. Giethoorn, wat de interesse heeft aangewakkerd. Dit verklaart ook het grote aantal Chinese toeristen dat jaarlijks naar het Nederlandse dorp komt (Korthals Altes, Kleinhans & Meijers, 2018). Hoewel er ook verhalen gaan dat de aantallen Chinese toeristen in het gebied overdreven worden, vanwege de grote zichtbaarheid en dus opvallendheid van deze groep. Er zijn wel een hoop Chinese toeristen, maar het merendeel is afkomstig uit andere landen van over de hele wereld (Benneker, 2021).

Het alsmaar toenemende toerisme heeft er voor gezorgd dat Giethoorn tegenwoordig naast welbekende bestemmingen als Venetië en Amsterdam op de lijsten staat met plekken die te maken hebben met overtoerisme/massatoerisme (Peeters et al., 2018). Het grote overschot aan toeristen op bepaalde plaatsen en in bepaalde perioden verslechtert de levenskwaliteit van de lokale bewoners, ondanks de voordeligheid voor de lokale economie. Hermanides (2019) en Willems (2018) geven enkele lokale voorbeelden van de negatieve gevolgen van 'overcrowding' in Giethoorn.

"Hordes of tourists passing by your house. For the locals in Giethoorn it is a daily occurrence. Can you still live normally in your own village? Just like in European cities like Venice and Dubrovnik, 26 quality of life and tourism are at odds. Giethoorn is now fighting the battle with 'overtourism'" (Willems, 2018).

"That overtourism can be a serious problem can be seen on the cycle paths in Giethoorn. Those cycle paths can no longer be used because of the large number of tourists walking around. And the canals can hardly handle all those boats. A physical threshold is being crossed here due to tourism: the infrastructure is no longer adequate" (Hermanides, 2019).

Veel nieuwsartikelen en afbeeldingen van tegenwoordig laten deze drukte ook zien. Met name in de grachten en rondom smalle paden is het in veel gevallen te druk. Hierdoor is de lokale infrastructuur niet altijd meer toegankelijk. Dit heeft tot steeds meer klachten van de lokale bevolking geleid, die meer en meer aanpassingen moeten doen in het dagelijks leven. Daarnaast hebben enkele bewoners

aangegeven dat het dorp aan plezier en authenticiteit verliest door de toenemende drukte. Een andere veelgehoorde klacht is dat de toeristen Giethoorn, vanwege de unieke locatie, als een "openlucht museum" beschouwen. De bezoekers lijken niet altijd door te hebben dat het ook een woonplaats is, een "echte" locatie, waardoor tuinen in sommige gevallen bijvoorbeeld betreden worden. Deze extreme situatie levert problemen op in de regio (Benneker, 2021).

Aan de andere kant is Giethoorn op economisch gebied sterk afhankelijk van de toeristische sector en het aantal inkomende toeristen. Veel lokale ondernemers zijn juist blij met de vele bezoekers, zelfs buiten het hoogseizoen, en hebben deze toeristen ook nodig om financieel te overleven (Benneker, 2021). Toerisme in Giethoorn wordt vaak vanuit een "economische bril" bekeken. De toerisme sector levert een significante bijdrage aan de lokale economie en de werkgelegenheid in het gebied. Zoals eerder in de Master Thesis al is benoemd zijn 36% van de banen in het Overijsselse dorp afhankelijk van inkomend toerisme (ZKA, 2020). Bovendien speelt het toerisme een belangrijke rol bij het in stand houden van de nodige faciliteiten in de regio. Sommige lokale ondernemers begrijpen dan ook weinig van de klachten: "I do not understand it at all. You know that you choose a village where there is something to do. That is precisely the charm, he says. Without tourism, the baker, the bus stop, the restaurants will also disappear". De gemeente staat hierdoor voor de opdracht om een juiste balans te vinden tussen de ontwikkeling van de lokale economie en werkgelegenheid en de druk op de leefbaarheid voor de lokale bewoners (Benneker, 2021).

In steden als Amsterdam en Venetië worden allerlei maatregelen genomen om het aantal toeristen niet verder te laten groeien of zelfs te laten dalen om de leefbaarheid van de regio te beschermen. Vanwege de economische kracht van toerisme zijn deze discussies in Giethoorn een stuk lastiger. Het economisch belang van toerisme voor de ontwikkeling van de lokale economie en de werkgelegenheid voor de lokale bevolking is in Giethoorn relatief gezien veel belangrijker dan in steden als Amsterdam. Dat soort type gebieden hebben in de meeste gevallen een veel bredere en stabielere economische basis en een kleiner percentage van de bewoners is werkzaam in de toeristische sector. Giethoorn en de gemeente Steenwijkerland zoeken dus naar oplossingen om zowel de leefbaarheid te verbeteren als het aantal toeristen te laten groeien. Dit kan in landelijke gebieden mogelijk een conflict veroorzaken tussen de gedeeltes van de lokale bevolking die wat betreft werk wel en niet afhankelijk zijn van toerisme (Korthals Altes, Kleinhans & Meijers, 2018).

Persoonlijke beleving tijdens bezoek

Voor mijn reis naar Giethoorn moest ik eerst met een trein naar Steenwijk. Vanaf dat station gaat er ieder uur een bus richting Giethoorn. Beide keren was ik één van de weinige Nederlanders in de bus. Voor de rest was het voertuig bijna volledig gevuld met een groep Aziatische toeristen. Dit vond ik zelf wel een grappige situatie. Eenmaal aangekomen in Giethoorn liep ik de hoofdstraat van het dorp in. Voor me zag ik tot in de verte een hele rij aan bootjes in het water liggen, allemaal klaar om verhuurd te worden. Langs de kant stonden allemaal mannen om de bootjes aan te prijzen. Na even door te lopen kwam ik echt terecht in het natuur- en woongebied van het dorp. Daar was een soort surrealistisch plaatje zichtbaar, één die je eigenlijk alleen op internet tegenkomt. Overal grachtjes zichtbaar, omringd door allerlei groen, zeer smalle paadjes en allemaal verschillende huizen. Om de 10/20 meter stond een filmisch bruggetje voor de lokale bewoners om over het water naar hun huis te kunnen komen. Ongeveer de helft van deze bruggetjes was voorzien van een hek in het midden, waarschijnlijk om vervelende situaties met toeristen te voorkomen.

Beide keren dat ik er was, was het niet overweldigend druk. Het water lag niet helemaal vol met bootjes. Er waren echter wel genoeg toeristen aanwezig. Lopend over de smalle paadjes hoorde ik bijna alleen maar buitenlandse talen om me heen en ook in het water lagen allerlei bootjes met toeristen. De enige Nederlandse bezoekers die ik ben tegengekomen waren twee wielrenners en een groep basisschool kinderen uit de buurt die een dagje uit hadden en met een speurtocht bezig waren. Ondanks de vele toeristen en de drukte op de paadjes voelde de sfeer voor mij persoonlijk nog wel enigszins gemoedelijk aan. De natuur om je heen speelt hier gevoelsmatig wel een belangrijke rol in. Dat heeft toch een bepaalde rust over zich heen. Al kan ik me wel goed voorstellen dat het wel irritant/vervelend kan zijn als al die toeristenstromen dagelijks aan je huis voorbijkomen. Een andere opvallende waarneming was dat er weinig lokale bewoners in/bij hun huis aanwezig waren. De tijdstippen van mijn bezoeken kan hier een verklaring voor zijn.

Toerisme in Amsterdam

Amsterdam is de grootste stad van Nederland en trekt qua absolute aantallen ook de meeste toeristen aan. De verschillen in bevolkingsdichtheid tussen landelijke en stedelijke gebieden wordt ook gelijk duidelijk in de twee casussen van deze Master Thesis. Waar er in Giethoorn 86 mensen per vierkante kilometer wonen, is dit aantal in Amsterdam vele malen hoger: 5.277 mensen. In totaal telt de stad Amsterdam bijna 900.000 inwoners (AlleCijfers, 2022).

Na de financiële crisis van 2008 investeerde veel Nederlandse steden, en Amsterdam in het speciaal, veelvuldig in het toerisme. Er werd meer geld geïnvesteerd in marketing en de bouw van hotels om extra inkomsten te genereren en financieel weer in een betere positie te komen. De promotiecampagne heeft het afgelopen decennia zo goed gewerkt dat Amsterdam zelfs het slachtoffer van haar eigen succes wordt genoemd. De stad telt nu jaarlijks zoveel bezoekers dat er van overtoerisme/'overcrowding' gesproken kan worden (Cottam, z.j.). In Europa zijn er maar twee steden die in verhouding tot het aantal inwoners meer bezoekers hebben. Dit zijn de Italiaanse plaatsen Venetië, logischerwijs, en Florence (Mietus, 2016). Dit gaat ten koste van de lokale bevolking. Deze mensen klagen over de grote drukte, wat zowel impact heeft op de leefbaarheid als op de zakelijke kant van het dagelijks leven. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan overvolle infrastructuur. Lokale bewoners komen veelal toeristen tegen op straat en horen meer buitenlandse talen dan de Nederlandse. Dit heeft een negatieve invloed op het karakter en de sociale cohesie van de stad (Cottam, z.j.).

Een onderzoek van Gerritsma (2019) laat zien dat maar liefst 96 procent van de Amsterdammers de stad als druk ervaart. Hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen de groep die de stad als 'crowded' ziet (41 procent) en de groep die de stad als 'very crowded/overcrowded' ziet (55 procent). De toeristische drukte is voornamelijk waarneembaar in het historische centrum van Amsterdam, het gebied rondom het centraal station. Het onderzoek haalt ook een belangrijk verschil aan in de houding ten opzichte van toerisme met kleinere gebieden. In kleinere/landelijke gebieden kennen veel mensen elkaar. In grotere stedelijke gebieden kent het overgrote deel van de mensen "de ander" nauwelijks. Hierdoor worden voorbijgangers een soort van categorisch ingedeeld, wat de kans op irritaties door toeristen vergroot. De lokale bevolking probeert zich te beschermen tegen het overweldigende en onvoorspelbare aantal prikkels van buitenaf (Gerritsma, 2019).

Met name de lokale bewoners uit de binnenstad van Amsterdam klagen over de drukte die wordt veroorzaakt door het toerisme. Deze mensen worden beperkt in hun mogelijkheden en activiteiten van het dagelijks leven, wat tot de nodige irritaties leidt. Deze toenemende toeristische druk heeft een negatieve impact op de leefbaarheid in delen van Amsterdam. Niet alleen de verslechterde sociale cohesie door de drukte en irritaties, maar ook het feit dat steeds meer zaken (infrastructuur, winkels, etc.) gericht zijn op de toerist speelt hierbij een rol. Er ontstaat een soort monocultuur gericht op de toerist, wat volgens de bewoners ten koste gaat van de diversiteit en authenticiteit van de stad. Naast het toegenomen aantal bezoekers in het afgelopen decennia, is ook het "toeristisch hoogseizoen" langer gaan duren. Waar de toeristen vroeger veelal in de zomermaanden kwamen, duurt deze periode nu van februari tot november. Buiten de zomermaanden om maken alle groepen dus tegelijkertijd gebruik van de stad. Dit verhoogt de druk op de leefbaarheid voor de lokale bevolking (Mietus, 2016).

Deze verhoogde druk is zichtbaar in het feit dat sommige delen van de binnenstad nauwelijks meer begaanbaar zijn voor lokale bewoners. De ruimte wordt meer en meer geclaimd door toeristische activiteiten. Dit leidt tot frustratie bij de inwoners van Amsterdam, die zo nu en dan het idee hebben op de tweede plek te staan in hun eigen stad. Een veelgehoord geluid is dat de lokale bevolking het meest de dupe is van de toeristische drukte. De menselijkheid en gezelligheid van het stadscentrum maakt plaats voor een soort kapitalistische “pretparkisering” (Brocken, 2017).

Om de levenskwaliteit van de lokale bevolking te beschermen neemt de gemeente Amsterdam steeds meer maatregelen om de negatieve gevolgen van het toerisme terug te dringen. Één van de grootste projecten om dit doel te verwezenlijken is het spreiden van de bezoekers naar de omliggende regio. Op deze manier wordt het aantal toeristen over een groter gebied verdeeld, wat de druk op de meest populaire locaties, voornamelijk in het centrum van Amsterdam, moet verminderen. Een veelgebruikte strategie hierbij is het gebruik van de naam Amsterdam. De naam Amsterdam is een “toeristisch merk” op zichzelf. Vanwege de gevestigde naam die de stad heeft op het gebied van toerisme, heeft het een grote aantrekkingskracht op bezoekers van buitenaf. Enkele concrete voorbeelden hiervan zijn de “toeristische namen” voor Zandvoort (‘Amsterdam beach’), de Bollenstreek (‘Flowers of Amsterdam’) en Muiderstreek (‘Amsterdam Castle’). Deze regio’s zijn op hun beurt dan weer angstig dat deze strategie ook daar voor negatieve gevolgen gaat zorgen door ‘overcrowding’ (Korthals Altes, Kleinhans & Meijers, 2018).

De slogan die bij dit project hoort is ‘Visit Amsterdam, see Holland’. Naast dat het voor een betere balans tussen het aantal lokale bewoners en toeristen in het centrum van Amsterdam moest zorgen, was het plan dat het ook juist voordelig moest uitpakken voor deze andere regio’s. Deze locaties kunnen economisch profiteren van het stijgende aantal toeristen dat voortkomt uit de spreidingsstrategie. Naast de zorgen in het omliggende gebied, bestaat er ook twijfel/kritiek bij de lokale bevolking. Inwoners verwachten dat bezoekers nog altijd veelal blijven komen voor de unieke en populaire bezienswaardigheden in Amsterdam en minder interesse hebben in de omliggende regio (Vegter, 2018).

Persoonlijke beleving tijdens bezoek

Voor mijn reis naar Amsterdam nam ik de trein naar station Amsterdam Centraal. Aangekomen in het centrum van Amsterdam maakte ik een wandeling richting de woonwijken die dicht bij de binnenstad gelegen zijn. Om het station heen was het beide keren één grote mensenmassa. Buiten staan allemaal groepen mensen, ‘tour guides’, etc. Eigenlijk loop je in een grote stoet door het centrum heen. Bijna alle lokale bewoners zitten op de fiets, lopend kom je grotendeels alleen maar toeristen tegen. Ik waande me echt in het buitenland. Overal om me heen hoorde ik vreemde talen. Spaans, Duits, Engels, Frans, Chinees, etc. Dat is voor mij eigenlijk het beste te verwoorden als één grote chaos. Met zoveel mensen dwars door het verkeer heen, mensen die zomaar een weg oversteken terwijl er een tram aankomt. Dat soort dingen gebeuren eigenlijk constant. Aangezien je eigenlijk niks anders om je heen hebt dan asfalt en gebouwen voelt zo’n grote groep mensen best benauwend. Dat was voor mij best een belangrijk verschil met Giethoorn. De bewoners van Amsterdam hebben dan wel weer het voordeel dat hun huis hier niet pal naast staat. De drukte in het centrum van Amsterdam was wel van een ander niveau dan ik op andere plekken in Nederland heb meegemaakt. Eigenlijk werd het pas weer wat rustiger toen ik wat dieper in de woonwijken rondom de binnenstad terecht kwam. Daar kwam het gevoel weer terug dat ik me gewoon ergens in Nederland begaf. Op de

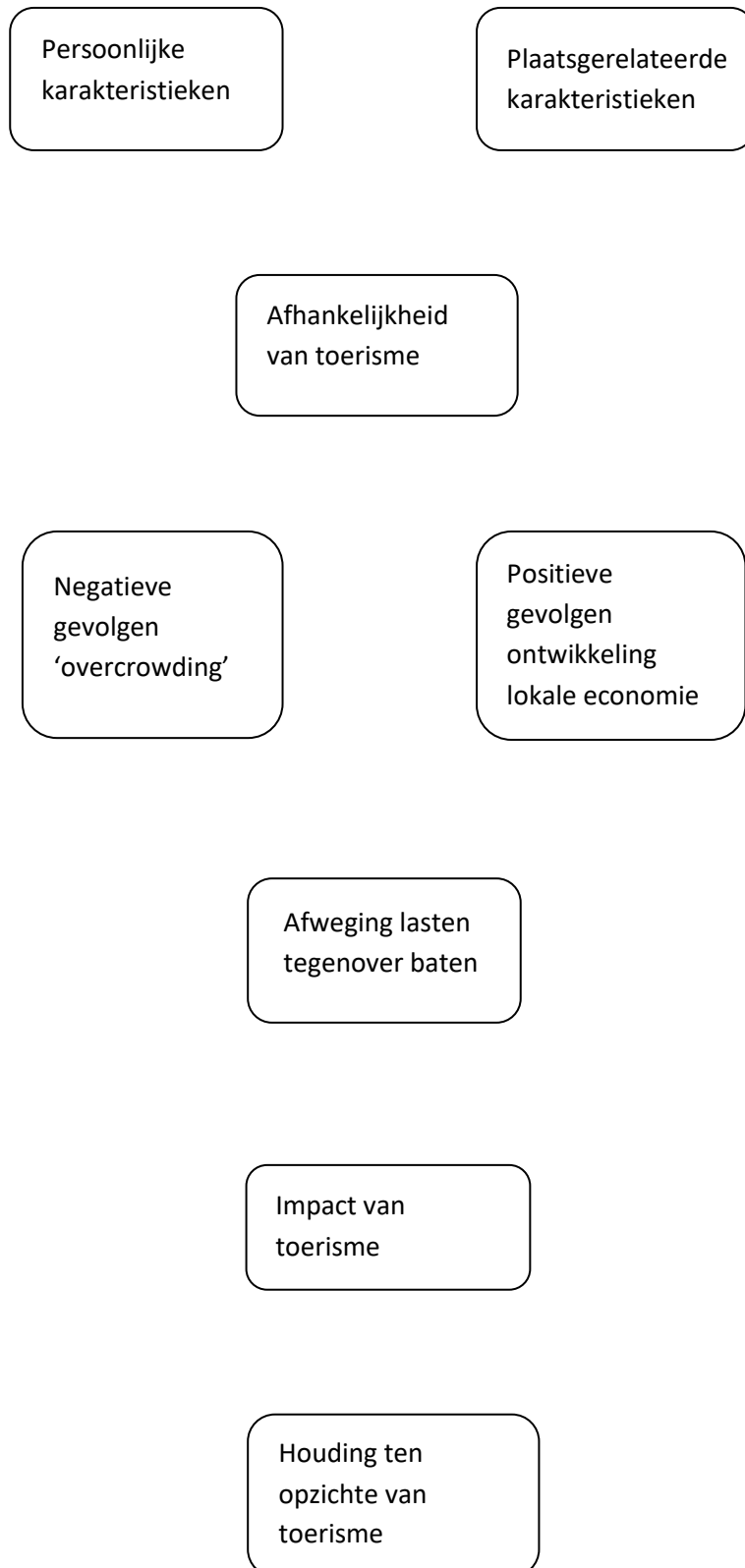
terugweg naar het station werd dit ook weer duidelijk. Zodra je de huizen/woonwijken verlaat stap je eigenlijk een hele andere wereld binnen. Dit was wel een fascinerende gewaarwording.

Synthese

Dit theoretisch kader bestaat uit twee type artikelen. Het eerste type zijn artikelen om de vijf belangrijkste aspecten van dit onderzoek (houding, 'overcrowding', de ontwikkeling van de lokale economie en toerisme in stedelijke en landelijke gebieden) te duiden. Hieruit is naar voren gekomen dat de houding van lokale bewoners voortkomt uit de afweging tussen de waargenomen positieve en negatieve gevolgen. De ervaren impact van toerisme. De besproken artikelen hebben inderdaad laten zien dat 'overcrowding' een negatief aspect van toerisme is en de ontwikkeling van de lokale economie een positief aspect. De mate van negatieve of positieve ervaren impact wordt echter beïnvloed door de afhankelijkheid van toerisme. De afhankelijkheid van toerisme wordt dan weer bepaald door de persoonlijke en plaatsgerelateerde karakteristieken. De persoonlijke karakteristieken bestaan niet enkel uit het individuele karakter, maar ook uit leeftijd, type werk, etc. Deze factoren bepalen in hoeverre een sociale uitwisseling tussen toeristen en de bevolking gewenst is. De plaatsgerelateerde karakteristieken bestaan uit de andere vorm/type van het toerisme in allerlei plaatsen. Het resulteert in verschillen in de ervaren impact/houding t.o.v. toerisme tussen zowel personen als gebieden. Dit maakt de hoofdvraag zo interessant.

Het tweede type zijn artikelen die meetinstrumenten bieden om zelf d.m.v. interviews onderzoek te doen naar de houding t.o.v. toerisme. Voorbeelden van dit tweede type zijn de studies van Neuts (2008); Andereck & Nyaupane (2011) en Milikowski & Naafs (2017). Hierin worden de factoren van 'overcrowding' en de ontwikkeling van de lokale economie besproken die de meeste invloed uitoefenen op de ervaren impact/houding t.o.v. toerisme. Deze artikelen komen ook aan bod op het gebied van persoonlijke en plaatsgerelateerde karakteristieken. De belangrijkste factoren uit de besproken literatuur zijn verwerkt in de interviewvragen om de ervaren impact/houding t.o.v. toerisme bij de lokale bewoners te kunnen meten/analyseren. Om de lokale context te plaatsen in het beschreven beeld wordt geëindigd met een stuk over het toerisme in Giethoorn en Amsterdam onder het kopje "Onderzoeksgebied".

Conceptueel model

Hypothesen uit de literatuur

Hypothese 1: Zowel Amsterdam als Giethoorn heeft met negatieve gevolgen van ‘overcrowding’ te maken als gevolg van toerisme.

Uit de bovenstaande literatuur is duidelijk geworden dat beide plaatsen, zowel Amsterdam als Giethoorn, naar verhouding van de omvang en het aantal inwoners te kampen hebben met overtoerisme/‘overcrowding’. ‘Overcrowding kan op allerlei verschillende manieren de leefbaarheid van de lokale bewoners aantasten, waardoor onaangename effecten nagenoeg onafwendbaar zijn.

Hypothese 2: Er bestaan significante verschillen in de negatieve ervaren impact van ‘overcrowding’ tussen stedelijke gebieden (Amsterdam) en landelijke gebieden (Giethoorn).

Naast de overeenkomsten, zoals een “gevoel van invasie” door de drukte vanwege de toeristen, zijn er naar alle waarschijnlijkheid ook verschillen in de ervaren impact van ‘overcrowding’ in Amsterdam en Giethoorn vanwege de plaatsgerelateerde karakteristieken. In stedelijke gebieden zoals Amsterdam is de toeristenstroom vaak sterk geconcentreerd in een relatief klein gedeelte van de stad. Dit kan een extreme vorm van overlast voor de bewoners op die locatie tot gevolg hebben. Landelijke gebieden zoals Giethoorn krijgen vanwege de onbekendheid in veel gevallen dan weer te maken met het fenomeen: compatibiliteit van bewoners- en toeristengedrag. Daarnaast beschikken landelijke gebieden in veel gevallen over een sterkere lokale cultuur/identiteit. Het merendeel van de lokale bevolking kent elkaar (persoonlijk), wat zorgt voor hechtere connecties en verbondenheid. In stedelijke gebieden is dit niet het geval. Medebewoners en bezoekers worden een soort categorisch ingedeeld als “de ander”.

Hypothese 3: De economische voordelen van toerisme spelen een grotere/belangrijkere rol in landelijke gebieden (Giethoorn) dan in stedelijke gebieden (Amsterdam).

Verder is uit de bovenstaande literatuur naar voren gekomen dat landelijke gebieden, voornamelijk de lokale bevolking, financieel gezien meer afhankelijk zijn van toerisme dan stedelijke gebieden. Een significant groter gedeelte van de lokale bewoners in landelijke gebieden is werkzaam in de toeristische sector. Dit is ook het geval wanneer Amsterdam en Giethoorn worden vergeleken. De mensen die werkzaam zijn in deze sector zijn qua inkomsten (gedeeltelijk) afhankelijk van toerisme. Dit zorgt voor een belangrijk verschil op het gebied van de economische situatie tussen de twee soorten gebieden.

Hypothese 4: Relatief gezien vloeit een groter gedeelte van de toeristische bestedingen weg uit de regio in stedelijke gebieden (Amsterdam) dan in landelijke gebieden (Giethoorn).

Daarnaast speelt ook de internationale bekendheid een rol. Amsterdam is een grote stad, met een grote internationale bekendheid en grote aantallen absolute bezoekers. Dit trekt ook de interesse van (grote buitenlandse) externe ondernemers en bedrijven. Deze ondernemers en bedrijven hebben ook het doel economisch te profiteren van al deze toeristen. Hierdoor komt een gedeelte van de toeristische bestedingen niet in het gebied zelf terecht. Daarentegen, in landelijke gebieden zijn toeristische faciliteiten/voorzieningen voornamelijk in handen van lokale bewoners. Dit is een belangrijk verschil tussen de twee soorten gebieden als het gaat om de ontwikkeling van de lokale economie.

Hypothese 5: De houding t.o.v. toerisme, bekeken vanuit de dimensies 'overcrowding' en de ontwikkeling van de lokale economie, is minder negatief/positiever in landelijke gebieden (Giethoorn) dan in stedelijke gebieden (Amsterdam).

Over het algemeen kan uit de bovenstaande literatuur worden geconcludeerd dat de economische voordelen van toerisme een belangrijkere rol spelen in landelijke gebieden dan in stedelijke gebieden. Hierdoor is de lokale bevolking in deze landelijke gebieden eerder geneigd enkele negatieve effecten als gevolg van 'overcrowding' te "accepteren". Een aanzienlijker gedeelte van deze mensen, in vergelijking met stedelijke gebieden, is namelijk ook financieel afhankelijk van het toerisme in de regio.

Methode

In deze thesis is gekeken naar de verschillen in ervaren impact van toerisme op de lokale inwoners in een stedelijk gebied (het centrum van Amsterdam) en een landelijk gebied (Giethoorn). Om het onderzoek niet te breed te maken zijn er twee factoren uitgekozen die voortkomen uit toerisme. Één met een negatieve impact en één met een positieve impact. Zoals eerder in de thesis al meerdere keren is benoemd zijn dit ‘overcrowding’ (negatief aspect) en de ontwikkeling van de lokale economie (positief aspect). Om een antwoord te kunnen formuleren op dit onderwerp zijn semigestructureerde interviews gebruikt, behorend tot het type kwalitatieve fieldresearch. Bij deze vorm van interviews, ook wel half - gestructureerde interviews genoemd, wordt een deel van de vragen op voorhand vastgelegd. De volgorde van de vragen is echter flexibel en de respondent krijgt de volledige vrijheid om open te antwoorden. Daarnaast bieden semigestructureerde interviews ruimte aan de onderzoeker om door te vragen aan de hand van gegeven antwoorden. Dit kan leiden tot verschillende vragen bij verschillende respondenten. Een nadeel van deze onderzoeksvorm is dat de verschillende vragen het vergelijken en analyseren van antwoorden lastiger maakt. Een belangrijk bijkomend voordeel is echter de kans op belangrijke aanvullende (inside) informatie (Scheepers, Tobi & Boeije, 2016).

Literatuurgedeelte

De vooraf vastgestelde interviewvragen komen voort uit een zogeheten topiclijst. Om de topiclijst zo goed mogelijk te laten aansluiten op de hoofdvraag is eerst een (theoretische) literatuurstudie uitgevoerd. Op basis hiervan zijn de topiclijst en interviewvragen opgesteld. Om de interviews zo nuttig mogelijk te maken en een zo goed mogelijk antwoord op de hoofdvraag te kunnen geven is de literatuur grondig gezocht, geselecteerd en beoordeeld. Hierbij moet vooral gedacht worden aan eerder gepubliceerde wetenschappelijke artikelen, maar ook aan beleidsdocumenten, de meest recent gepubliceerde cijfers, scripties, internetwebsites, etc (Scheepers, Tobi & Boeije, 2016).

Het doel van deze thesis is om een zo duidelijk mogelijk beeld te schetsen over de (eventuele) verschillen qua ervaren impact van toerisme op de twee gekozen aspecten tussen stedelijke en landelijke gebieden. Om dit te bewerkstelligen was een goed geplande, uitgebreide, transparante en zorgvuldige zoek- en analyseprocedure nodig. Hierdoor is er een duidelijk stappenplan gemaakt en gevolgd bij het zoeken, selecteren en analyseren van de literatuur. Dit plan is hieronder terug te vinden.

Tabel 1: Stappenplan behandeling literatuur

Stap 1: Zoeken naar interessante literatuur	Op basis van een lijst met kernwoorden is gezocht naar stukken literatuur die inbreng kunnen hebben bij het beantwoorden van de hoofdvraag. Deze kernwoorden zijn zowel gebruikt bij het platform Google Scholar als het platform Google Chrome.
Stap 2: Selecteren van de stukken literatuur	Van alle stukken literatuur die op basis van stap 1 zijn gekozen, is zowel de abstract als de conclusie gelezen. Dit zorgt voor een beter idee van de bruikbaarheid van een stuk literatuur. Op basis hiervan is de meest bruikbare literatuur geselecteerd.

Stap 3: Globale analyse	Van de geselecteerde literatuur is de volledige tekst globaal gescand en gelezen. Dit is gedaan om een volledig beeld te krijgen van alle informatie.
Stap 4: Gedetailleerde analyse	Na het scannen en lezen van de literatuur zijn de teksten daarna gedetailleerder geanalyseerd aan de hand van de Ctrl-F functie. Hiermee kan gezocht worden naar specifieke woorden/zinnen. De kernwoorden die onder hetzelfde onderwerp vallen zijn hier ingetypt om extra te kunnen focussen op de belangrijkste elementen uit de tekst.

Voor het zoeken naar passende literatuur over het onderwerp is een lijst opgesteld met daarin een aantal kernwoorden. Dit zijn allemaal woorden/begrippen die bij het onderwerp horen en belangrijk kunnen zijn voor de (theoretische) literatuurstudie. Op deze manier kon er in de eerste fase met zorgvuldigheid naar bruikbare literatuur worden gezocht. Hieronder is de gebruikte lijst met kernwoorden te zien:

Tabel 2: Lijst met kernwoorden

Tourism impact	Amsterdam
Overcrowding	Giethoorn
Overtourism	(Local) residents
Economic development	(Social) carrying capacity
Attitude towards tourism	Tourism development
Rural area	Tourism models
Urban area	Income and employment
(Sense of) identity	Irritation(s)

Aan de hand van deze lijst met kernwoorden kon gestructureerd gezocht worden naar wetenschappelijke artikelen, beleidsdocumenten, internetwebsites en andere vormen van literatuur. Dit is voornamelijk gedaan via de online catalogus van de Universiteit Utrecht, Google Scholar en Google Chrome. Bij gevonden bronnen die relevant waren om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden is telkens de literatuurlijst doorgekeken. Dit werd gedaan, aangezien de bronnen die daarin te vinden zijn gerelateerd zijn aan de relevante/bruikbare gevonden bron. De kans is dus zeer aanwezig dat er meerdere bruikbare bronnen in te vinden zijn. Daarnaast is er ook gekeken of er een auteur/meerdere auteurs vaak terug te vinden zijn. Dit duidt erop dat die auteur(s) specialist is/specialisten zijn op het gebied waar naar gezocht wordt. Dit kan dan weer worden gebruikt in de verdere zoektocht naar relevante artikelen. Deze methode wordt ook wel aangeduid als 'de sneeuwbalmethode' (Scheepers, Tobi & Boeije, 2016). Er is zoveel literatuur beschikbaar, dat er geen tijd was om alle gevonden artikelen volledig door te lezen. Om op een relatief snelle manier te beoordelen of een artikel relevant/geschikt was, zijn de 'abstract', de inleiding en de conclusie doorgelezen. Als hierin informatie te vinden was die bij kon dragen aan het beantwoorden van de hoofdvraag, werd het artikel geselecteerd voor de (mogelijke) literatuurlijst.

Voor het onderzoek naar de (eventuele) verschillen qua ervaren impact van toerisme op de twee gekozen aspecten tussen stedelijke en landelijke gebieden was het belangrijk om tot een set onderzoekseenheden te komen. Aan de hand van artikelen uit het theoretisch kader (Doxey, 1975; Butler, 1980; Neuts, 2008; Andereck & Nyaupane, 2011; Milikowski & Naafs, 2017; McGehee & Andereck, 2004; Chen, 2000; Maitland, 2009) is een lijst opgesteld met de belangrijkste factoren die de ervaren impact van toerisme op lokale bewoners meten. Van daaruit zijn de topic list en de interviewvragen voortgekomen. Onderstaande tabel geeft meer inzicht/duidelijkheid over deze factoren en hoe ze onderzocht zijn.

Tabel 3: Uiteenzetting onderzoekseenheden

Term	Onderzoekseenheden	Onderzoek topics
Ervaren impact van toerisme op lokale bevolking	'Overcrowding' (negatief)	- Fase van toerisme ontwikkeling (modellen Doxey en Butler). - Beïnvloeding levenswijze en identiteitsgevoel lokale bewoners door toerisme ('overcrowding'). - Aantasting cultuur, normen en waarden op een plek door toerisme ('overcrowding'). - Irritaties/weerstand als gevolg van toerisme ('overcrowding') bij lokale bewoners.
	Ontwikkeling van de lokale economie (positief)	- Extra werkgelegenheid en 'job opportunities' voor lokale bevolking door toerisme. - Extra inkomsten voor lokale bevolking uit werk, etc. door toerisme. - Mate van inkomsten die behouden blijft in het gebied/niet wegvloeit naar externe bedrijven en ondernemers.
	Toerisme in stedelijke gebieden	- Grote bekendheid en omvang -> stabiele economische positie, toerisme gebruikt om economisch te profiteren. - Grote drukte geconcentreerd

		rondom centrale bezienswaardigheden. - Door opkomst internet zijn toeristen steeds meer opzoek naar lokale ervaringen -> eventuele bedreiging voor lokale bevolking. - Langer verblijf van toeristen (meerdere dagen). - Relatief kleiner gedeelte van lokale bewoners is werkzaam in toeristische sector.
	Toerisme in landelijke gebieden	- Toerisme wordt gepromoot en gebruikt om (zwakkere) economische positie te verbeteren. - Toerisme ingericht met de focus op cultuur, natuur of cultureel erfgoed. - Grotere mate van betrokkenheid/contact tussen toeristen en lokale bevolking. - Toeristen zijn in de meeste gevallen dagjesmensen. - Relatief groter gedeelte van de lokale bewoners is werkzaam in toeristische sector.
	Houding van de lokale bevolking	- Afweging persoonlijke voordelen en nadelen als gevolg van toerisme. Dit hangt samen met persoonlijke en plaatsgerelateerde (afhankelijkheid van toerisme) karakteristieken.

Topic list interviews

1) Negatieve gevolgen op het gebied van 'overcrowding' als gevolg van toerisme. (Neuts, 2008).

2) Positieve gevolgen op het gebied van de ontwikkeling van de lokale economie als gevolg van toerisme. (Andereck & Nyaupane, 2011; Milikowski & Naafs, 2017; Ap, 1992).

3) Karakteristieken toerisme in een landelijk gebied. (Doxey, 1975; Butler, 1980; allerlei artikelen uit het stuk "toerisme in landelijke gebieden").

4) Karakteristieken toerisme in een stedelijk gebied. (Doxey, 1975; Butler, 1980; allerlei artikelen uit het stuk "toerisme in stedelijke gebieden").

5) De houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme. (McGehee & Andereck, 2004).

Interview vragenlijst

1) In welke fase van toerisme zit dit gebied volgens u, gezien de modellen van Doxey (1975) en Butler (1980)? – (Doxey, 1975; Butler, 1980).

*Voorafgaand zijn de modellen aan de respondent laten zien gecombineerd met een korte uitleg.

2) Een rapport van de EU heeft laten zien dat dit gebied te kampen heeft met 'overcrowding'. Zorgt de 'overcrowding' (drukke vanwege de vele toeristen) hier voor een verandering van het identiteitsgevoel en de lokale cultuur (normen en waarden)? – (Neuts, 2008).

3) Zorgt de 'overcrowding' ervoor dat u aanpassingen moet doen in het dagelijks leven / in uw levenswijze? – (Neuts, 2008).

4) Zorgt 'overcrowding' door toerisme voor irritaties/weerstand bij u? – (Neuts, 2008).

5) Bent u werkzaam in de toeristische sector (denk aan horeca/hotel/voorzieningen, etc.)? – (Ap, 1992).

6) Brengt toerisme naar uw mening extra werkgelegenheid en verschillende soorten banen in het gebied met zich mee? – (Andereck & Nyaupane, 2011).

7) Ontvangt u zelf (extra) inkomsten door het toerisme in de regio, bijvoorbeeld via uw werk of andere activiteiten? – (Andereck & Nyaupane, 2011).

8) Heeft u het gevoel dat (een deel van) de toeristische inkomsten uit het gebied wegvloeien naar externe partijen (denk aan grote hotel- en winkelketens)? – (Milikowski & Naafs, 2017).

9) Welke rol speelt het karakter en het type gebied in de impact en houding t.o.v. toerisme naar uw idee? – (allerlei artikelen uit de stukken "toerisme in landelijke gebieden" en "toerisme in stedelijke gebieden").

10) Wegen de economische factoren/voordelen van toerisme voor u persoonlijk op tegen de nadelen van 'overcrowding' als gevolg van toerisme? – (McGehee & Andereck, 2004).

Keuze onderzoekstype en beperkingen

De keuze voor semigestructureerde interviews als onderzoeksmethode van deze thesis kwam logischerwijs voort uit de hoofdvraag. In deze thesis is onderzoek gedaan naar de ervaren impact van enkele aspecten van toerisme in verschillende type gebieden op de lokale bewoners. Om een zo duidelijk en volledig mogelijk beeld te kunnen schetsen over dit onderwerp waren de persoonlijke ervaringen van deze lokale bewoners cruciaal en dus benodigd. De keuze voor semigestructureerde interviews was daardoor de beste optie. Om de meest zinvolle informatie te verkrijgen zijn de

interviews goed voorbereid door de deels vooropgestelde vragen voort te laten komen uit een (theoretische) literatuurstudie. Door de zeer betrouwbare wetenschappelijke artikelen te combineren met beleidsdocumenten, cijfers, internetbronnen, etc. kon de juiste informatie worden ingewonnen over de gebruikte onderzoekseenheden: 'overcrowding', de ontwikkeling van de lokale economie, toerisme in stedelijke en landelijke gebieden en de houding van de lokale bewoners.

Natuurlijk heeft de onderzoeksmethode semigestructureerde interviews gebaseerd op een (theoretische) literatuurstudie ook zijn/haar beperkingen. Er is zoveel literatuur beschikbaar dat nooit alle of 'de beste' relevante bronnen gelezen kunnen worden. Er is getracht een zo goed mogelijke selectie te maken door de zorgvuldige zoekprocedure, maar deze is nooit perfect. Daarnaast ben je als onderzoeker bij een (theoretische) literatuurstudie ook afhankelijk van anderen. Voor deze onderzoeksfase wordt niet de eigen data, maar die van anderen gebruikt. Hierdoor is het in de meeste gevallen zo dat de gebruikte data niet uit het huidige jaar afkomstig is/de meest recente data mogelijk is. Daarnaast is het lastig om zonder directe contacten aan (voldoende) respondenten te komen voor de semigestructureerde interviews. Dit is ook deels verklaarbaar vanwege de beperkte beschikbare tijd voor deze thesis. Hierdoor moeten er conclusies getrokken worden vanuit een relatief kleine dataverzameling met minder beschikbare informatie dan in een ideale situatie is gewenst.

Datakenmerken en onderzoeksverloop

Om een zo goed mogelijk beeld te kunnen schetsen over de verschillen in ervaren impact van toerisme ('overcrowding' en ontwikkeling lokale economie) tussen stedelijke en landelijke gebieden zijn er tien semigestructureerde interviews afgenomen. Vijf met lokale bewoners uit Amsterdam en vijf met lokale bewoners uit Giethoorn. Hoewel er nog geen verzadiging optrad in de antwoorden, kwam er in beide locaties wel een duidelijk beeld naar voren.

De interviews in Amsterdam zijn afgenomen op maandag 20 juni, dinsdag 21 juni en woensdag 22 juni in het gebied tussen het Centraal Station en het Museumplein, de binnenstad/het stadscentrum. In het onderzoek van Mietus (2016) wordt dit omschreven als de belangrijkste toeristische as van de stad. Hierin liggen ook de meeste en grootste toeristische attracties. Dit gebied is uitgekozen omdat het fenomeen 'overcrowding' hier het meest/best zichtbaar is.

De interviews in Giethoorn zijn afgenomen op dinsdag 28 juni, maandag 4 juli en dinsdag 5 juli in het Binnenpad. Dit is de belangrijkste straat van het historische gedeelte van Giethoorn. Een onderzoek van Stuit (2018) laat zien dat hier de meeste mensen wonen en ook de meeste toeristen uit het dorp op afkomen. Het gevolg is dat het Binnenpad met afstand het drukste pad van het gebied is. Net als in Amsterdam is hier het fenomeen 'overcrowding' het meest/best zichtbaar.

De interviews zijn alleen afgenomen bij participanten die woonachtig waren in de afgebakende gebieden. Voor deze Master Thesis zijn enkel de ervaringen van lokale bewoners over de impact van toerisme namelijk van belang. Bovendien is er vanuit gegaan dat deze bewoners de beste informatie over 'overcrowding' kunnen verschaffen. De interviews zijn op straat afgenomen en hadden een duur van ongeveer tien minuten. Verder is iedere respondent individueel geïnterviewd. Praktisch gezien bleek de straat niet de meest ideale locatie/omgeving voor het afnemen van een interview. Belangrijke argumenten hiervoor zijn afleiding, geluidsoverlast en het in beslag nemen van de tijd van mensen.

Data-analysemethode

Een veel gebruikte data-analysemethode voor interviews is coderen. Aangezien de besproken topics/aspecten voor beide groepen hetzelfde zijn en deze allemaal van belang zijn voor het antwoord op de hoofdvraag is daar in deze Master Thesis niet voor gekozen. Vanwege het feit dat de verschillen tussen twee verschillende groepen/gebieden hierin moeten worden geduid is er gekozen voor het opstellen van een vergelijkingsschema. Deze is opgesteld aan de hand van het onderzoek van McGehee & Andereck (2004) uit het theoretisch kader. Om inzicht te krijgen in de ervaren impact van toerisme zijn de hoofdpunten van de gegeven antwoorden geselecteerd en gecategoriseerd naar de aspecten uit het onderzoek van McGehee & Andereck (2004). Hierdoor kan de verkregen informatie van de twee groepen respondenten op een snelle, makkelijke en overzichtelijke manier onderscheiden en vergeleken worden. Hieronder is het vergelijkingsschema weergegeven.

Figuur 5: Vergelijkingsschema

Bewoner		Respondent X
Plaatsgerelateerde karakteristieken	Fase toerisme in Doxey model	
	Fase toerisme in Butler model	
	Rol van het gebied	
Waargenomen negatieve gevolgen van toerisme ('overcrowding')	Aantasting lokale identiteit en cultuur	
	Aanpassingen in dagelijks leven	
	Irritaties en weerstand	
Waargenomen positieve gevolgen van toerisme (ontwikkeling lokale economie)	Werkzaam in toeristische sector / extra inkomsten uit toerisme	
	Extra werkgelegenheid door toerisme	
	Wegvloeien toeristische bestedingen naar externe partijen	
Persoonlijke voordelen toerisme (Ervaren impact toerisme)	Afweging tussen positieve en negatieve gevolgen	
Steun voor ontwikkeling toerisme (Houding t.o.v. toerisme)	Positief / Neutraal / Negatief	

Validiteit en betrouwbaarheid

Het onderzoek in deze thesis bestaat eigenlijk uit drie verschillende fases: de (theoretische) literatuurstudie, de daaruit voortvloeiende onderzoekseenheden/topiclijst en interviewvragen en de daadwerkelijke interviews. Deze verschillende onderdelen zijn duidelijk en goed afgebakend in de thesis. De gebruikte onderzoekseenheden voor de interviews, die van invloed zijn op de ervaren impact van toerisme, zijn opgesteld in een tabel. Deze zijn naar voren gekomen uit meerdere wetenschappelijke artikelen, wat voor een goede representativiteit zorgt. Daarnaast is de uitvoering van het onderzoek duidelijk weergegeven in een stappenplan. Hierin zijn de zoektermen en selectieprocedure van de gebruikte stukken literatuur, waar de onderzoekseenheden voor de interviews uit voortgekomen zijn, terug te vinden. Dit zorgt ervoor dat het voorbereidingsproces op de interviews op precies dezelfde manier kan worden uitgevoerd wanneer het opnieuw door een

ander persoon zal worden gedaan. De kans op slordigheden of veranderingen zijn namelijk zoveel mogelijk gereduceerd door de onderzoekseenheden en de zoekprocedure volledig uiteen te zetten. Op het gebied van externe validiteit kunnen de uitkomsten in andere omstandigheden of met andere (groepen) respondenten wel anders zijn dan de uitkomsten in deze thesis. De resultaten zijn niet per definitie generaliseerbaar. Dit komt deels voort uit semigestructureerde interviews als onderzoeksmethode. Als onderzoeker interview je enkele individuen. Niet elk persoon heeft echter dezelfde ervaringen/verhalen en bovendien heeft ieder mens verschillende karakteristieken en een eigen perceptie. De informatie die verkregen wordt vanuit de interviews kan dus verschillen per persoon. Wanneer andere respondenten worden gebruikt kan dit dus ook logischerwijs tot verschillende resultaten leiden. Aan de andere kant speelt het relatief kleine aantal respondenten, wat de steekproef minder representatief maakt, ook een rol. Des te kleiner het aantal respondenten, des te groter de kans dat interviews met nieuwe respondenten tot andere antwoorden en dus andere resultaten leidt.

Om de uitkomsten van deze thesis zo betrouwbaar en valide mogelijk te maken zijn in deze bachelorthesis voornamelijk wetenschappelijke artikelen, scripties, beleidsdocumenten, etc. als literatuurstukken gebruikt. Dit zijn betrouwbare vormen van literatuur. Hiermee is geprobeerd de kans op fouten en verkeerde informatie te minimaliseren en de kans op overeenkomsten met de werkelijkheid te vergroten. Daarnaast zijn alle deelnemende respondenten volledig willekeurig geselecteerd, om de representativiteit zoveel als mogelijk te waarborgen. Op basis van deze aspecten/factoren kan worden aangenomen dat dit onderzoek/deze onderzoeksresultaten betrouwbaar en valide zijn.

Rol als onderzoeker

Bij kwalitatief onderzoek heeft de onderzoeker zelf ook een actieve rol, in dit geval als interviewer. Hierdoor is de objectiviteit van de onderzoeker een belangrijk element (Scheepers, Tobi & Boeije, 2016). Het feit dat ikzelf niet woonachtig ben in de buurt van Amsterdam of Giethoorn zorgt voor een meer open blik voorafgaand aan de interviews, wat kan bijdragen aan deze objectiviteit. Aangezien er gebruik wordt gemaakt van de informatie van respondenten, is de interpretatie van de onderzoeker inherent aan kwalitatief onderzoek. Om de objectiviteit en betrouwbaarheid zo goed mogelijk te waarborgen is de resultatensectie van deze Master Thesis zo dicht mogelijk bij de gegeven antwoorden van de respondenten gebleven. Hiervoor is de audio van de interviews, na instemming van de bewoners, opgenomen om de tekst achteraf volledig uit te kunnen schrijven. Daarnaast is aan iedere respondent complete anonimiteit beloofd om zo de kans op sociaalwenselijke antwoorden te verkleinen. Er zijn ook geen thema's aan bod gekomen die potentiële schade kunnen toebrengen aan de geïnterviewden. Hiermee zijn belangrijke ethische principes opgevolgd die behoren bij kwalitatief onderzoek. Bovendien heb ik mij als interviewer slechts beziggehouden met het stellen van vragen, om mijn inbreng zo klein mogelijk te houden en eventuele beïnvloeding te voorkomen. Op bovenstaande manieren is getracht de ervaringen van de bewoners zo puur mogelijk te beschrijven en de rol van de onderzoeker zo objectief mogelijk te houden.

Resultaten

Fase van toerisme

Om een zo goed mogelijk beeld te kunnen schetsen over de negatieve gevolgen van 'overcrowding' en de positieve gevolgen van de ontwikkeling van de lokale economie in een gebied, is het belangrijk om eerst te weten in welke fase het toerisme en de 'tourist flows' zich bevinden in een gebied. Hoe zit het toerisme op die locatie in elkaar en hoe ziet het eruit? Vanwege dit belang zijn aan het begin van de interviews de modellen van Doxey (1975) en Butler (1980) uit het theoretisch kader voorgelegd aan de lokale bewoners van Amsterdam en Giethoorn. In welke fase van toerisme denken zij dat hun woonplaats zich bevindt?

De in Amsterdam geïnterviewde inwoners zijn het er eigenlijk onverdeeld over eens dat het toerisme in (de binnenstad van) Amsterdam zich in de laatste twee fases van het model van Doxey (1975) bevindt. Dit zijn de fases "Irritatie" en "Vijandschap". Hierin is het aantal toeristen zo hoog dat het zogenaamde verzadigingspunt overschreden wordt. De negatieve effecten, zoals enorme drukte, nemen de overhand en de lokale bevolking vreest voor een aantasting van de lokale leefsituatie (Zaiden & Kovacs, 2017; Scholtz, 2014; Moore, 2015).

"Oh, zeker die van "Vijandschap". Het is echt een strijd tussen de bewoners en de toeristen hier. Ik zie ze echt als een bedreiging voor mijn plezier om hier te leven. En ik weet dat ik niet de enige ben. Veel bewoners hier staan echt recht tegenover al deze toeristen." – *Respondent 2 (Amsterdam)*.

"Bij dat model van Doxey zou ik voor "Irritatie" kiezen. Die enorme hoeveelheid toeristen zijn voor de bewoners wel vervelend en kunnen voor irritaties zorgen. Het is toch je directe leefomgeving, je woonplaats. Daar wil je toch gewoon rustig en ongestoord je dingen kunnen doen. Ik las laatst weer een stuk van iemand die Amsterdam beschreef als een soort openlucht museum. En zo voelt het ook wel echt." – *Respondent 4 (Amsterdam)*.

Van de geïnterviewde bewoners in Amsterdam was er één uitzondering. Dit was een studente die pas net in de stad woonde. Ze beseftte echter wel dat haar situatie niet te vergelijken was met de situatie van de andere inwoners.

"Ik heb als student niet zoveel problemen met al die toeristen. Soms is het leuk en soms wat minder leuk. Dus voor mezelf zou ik Amsterdam dan denk ik in de fase "Apathie" plaatsen. Maar je leest wel overal dat mensen in Amsterdam wel problemen hebben met al die toeristen. Dus over het algemeen zou ik Amsterdam zeker wel in de fase van "Irritatie" plaatsen." – *Respondent 3 (Amsterdam)*.

Een interessante bevinding is dat de respondenten die Amsterdam in de fase "Irritatie" plaatsen de situatie vanuit verschillende standpunten analyseren. Deze mensen kijken ook naar de rol van de gemeente en door de ogen van de toerist.

"Ik heb alleen wel het gevoel dat de grootste frustratie van de bewoners de laatste jaren richting de gemeente zit. De Amsterdammers hebben het gevoel dat er te weinig rekening met ze is gehouden. Deze frustratie wordt misschien geprojecteerd op de toerist. Maar

omdat de grootste verantwoordelijkheid voor de situatie bij de gemeente ligt, zou ik het nog geen vijandschap willen noemen.” – *Respondent 1 (Amsterdam)*.

“Alleen de toeristen komen hier ook niet met de opzet heen om ons als bewoners dwars te gaan zitten...” – *Respondent 4 (Amsterdam)*.

Terwijl de respondenten die Amsterdam in de fase “Vijandschap” plaatsen hun frustratie voornamelijk projecteren op de toeristen zelf. Die worden eigenlijk als de boosdoener gezien, als de schuldige voor de huidige situatie aangewezen.

“Dingen die goed zijn voor de toeristen zijn vaak slecht voor ons en andersom. Hierdoor voelt het echt als een strijd om hetzelfde gebied en ontstaat er zo’n gevoel van vijandschap. Mensen voelen dreiging in hun eigen leefgebied.” – *Respondent 2 (Amsterdam)*.

“Ze hebben hier de hele boel overgenomen. Ik ben echt klaar met al die toeristen hier. Het is inmiddels echt een soort vijand geworden, ja. Een strijd om Amsterdam.” – *Respondent 5 (Amsterdam)*.

Dit laat zien dat de lokale bewoners die de negatieve effecten grotendeels toeschrijven aan de aanwezige toeristen een extremer/negatiever beeld hebben van de fase waarin het toerisme in (de binnenstad van) Amsterdam zich bevindt, dan de lokale bewoners die de situatie vanuit meerdere kanten bekijken. Deze trend is ook zichtbaar wanneer het model van Doxey (1975) vergeleken wordt met het model van Butler (1980). Een andere opvallende bevinding is dat de respondenten die Amsterdam in de fase “Vijandschap” plaatsen, Amsterdam in het model van Butler in de fase “Ontwikkeling” plaatsen. Deze mensen hebben het idee dat het toerisme nog steeds sterk groeiende is in de stad. Hiermee wordt het extremere negatieve beeld over het toerisme in (de binnenstad van) Amsterdam nog verder versterkt.

“Nou, het wordt hier na de coronastop steeds maar weer drukker en drukker. Dus ik zou zeggen dat het nog volop in ontwikkeling is.” – *Respondent 2 (Amsterdam)*.

“Nou, als ik om me heen kijk heb ik niet het idee dat het minder wordt. Dus het zal vast nog steeds in ontwikkeling zijn ja.” – *Respondent 5 (Amsterdam)*.

Terwijl de respondenten die Amsterdam in de fase “Irritatie” plaatsen, Amsterdam in het model van Butler in de fases “Consolidatie” en “Stagnatie” plaatsen. Deze mensen hebben het idee dat de groei van het toerisme in Amsterdam langzamerhand aan het afnemen is en bemoeilijkt wordt door de komst van nieuwe regels en maatregelen.

“Ik heb het idee dat het toerisme nog steeds wel groeiende is. Zeker na corona, nu alles steeds weer wat normaler is. Alleen de stem van de bewoners wordt wel steeds meer gehoord naar mijn idee. De gemeente heeft ook door dat leefsituatie steeds onaangener werd en komt nu wel met meer plannen om de bewoners te beschermen. Dit maakt de groei van toerisme wat moeilijker dan voorheen.” – *Respondent 1 (Amsterdam)*.

De in Giethoorn geïnterviewde inwoners laten meer gevarieerde antwoorden zien als het gaat om het model van Doxey (1975). De fase “Apathie” komt voornamelijk terug, maar ook de fases “Euforie” en “Irritatie” komen voorbij. De toeristen worden gezien als middel om winst te maken,

zorgen zo nu en dan voor leuke interactie, maar de drukte in een klein leefgebied brengen ook irritaties met zich mee (Zaiden & Kovacs, 2017; Scholtz, 2014; Moore, 2015).

“Oh, ik denk niet dat het toerisme hier zo makkelijk in één bepaalde fase te plaatsen is. Ik denk dat er zowel elementen van de fases “Euforie”, “Apathie” als “Irritatie” zichtbaar zijn in Giethoorn.” – *Respondent 6 (Giethoorn)*.

“Voor ons als ondernemers zou ik de fase van “Apathie” zeggen. Het toerisme wordt inmiddels wel een beetje als gewoon beschouwd. Er zijn hier elke dag toeristen. Wij zien de toeristen vooral als mensen waar geld aan te verdienen valt. Maar qua aantallen zit het toerisme hier denk ik al zeker wel in de fase van “Irritatie”. Dus dat zal voor de overige bewoners het geval zijn denk ik.” – *Respondent 7 (Giethoorn)*.

“Inmiddels zou ik wel zeggen dat het in de fase van “Irritatie” zit hier. In het begin was het op zich nog wel leuk dat er wat toeristen hier de plek kwamen bekijken. Maar het is zo hard gegroeid de laatste jaren, dat het nu niet meer zo leuk is.” – *Respondent 9 (Giethoorn)*.

Bij het model van Butler (1980) laten de respondenten uit Giethoorn juist een zeer eenduidig beeld zien. Het toerisme in Giethoorn bevindt zich nog in de fase “Ontwikkeling”. Enkele bewoners geven wel aan dat de gemeente met meerdere actoren in gesprek is over wat te doen in de toekomst. Hierdoor komt het einde van de groei mogelijk in zicht.

“Daar zou ik dan “Ontwikkeling” zeggen. Zoals ik net al zei, worden de aantallen toeristen hier nog steeds elk jaar groter voor mijn gevoel. Dus het toerisme is hier nog steeds in ontwikkeling. Maar ik heb wel wat geluiden opgevangen dat ze aan het kijken zijn hoe erg het nog kan stijgen.” – *Respondent 8 (Giethoorn)*.

“Ik hoor wel van collega’s die in zo’n praatgroep zitten van bewoners, ondernemers en de gemeente over wat er met het toerisme moet gebeuren. Dus dat laat denk ik ook wel zien dat het toerisme nog in ontwikkeling is.” – *Respondent 10 (Giethoorn)*.

Rol van het gebied

De rol van de plaatsgerelateerde karakteristieken in hoe het toerisme er op locatie uitziet en hoe het er in elkaar zit, is ook voorgelegd aan de geïnterviewde bewoners. De respondenten in Amsterdam delen voor een groot gedeelte dezelfde mening op dit gebied. Het toerisme in (de binnenstad van) Amsterdam ziet er uit zoals het eruit ziet en zit in elkaar zoals het in elkaar zit, vanwege het internationale karakter van de stad. Dit zorgt voor grote wereldwijde aantrekkingskracht en een brede doelgroep. Daarnaast worden ook de vele, relatief geconcentreerde, bezienswaardigheden als onderdeel genoemd. Dit sluit aan bij de onderzoeken van Maitland (2009); Larsen (2019); Shoval, McKercher, Ng & Birenboim (2011); Namberger, Jackisch, Schmude & Karl (2019); Amore, Falk & Adie (2020) uit het theoretisch kader.

“Amsterdam is een grote stad en het heeft een hele grote internationale uitstraling. En ook een hele mooie en bijzondere architectuur. Kijk maar naar al die prachtige gebouwen en grachtenpanden. Dat trok mij bijvoorbeeld aan als student. En zo werkt dat denk ik ook bij toeristen.” – *Respondent 3 (Amsterdam)*.

“Amsterdam is natuurlijk een grote stad. Met een hoge aantrekkingskracht over de hele wereld. En het heeft verschillende eigenschappen, waardoor de doelgroep heel breed is. De jongeren hebben hier de kans om los te gaan. En de binnenstad zit vol met mooie bezienswaardigheden voor liefhebbers van cultuur en architectuur. Dit samengenomen zorgt voor die grote drukte. En door die eigenschappen en de naam die de stad Amsterdam heeft zal het ook altijd populair blijven bij toeristen. En dat is ook goed. Toerisme hoort bij een stad als Amsterdam. Alleen op dit moment is het wel een beetje doorgeslagen en daar moet wat aan gedaan worden.” – *Respondent 4 (Amsterdam)*.

“Je kan ook precies zien waarom Amsterdam zo populair is. Al die toeristen staan bij die mooie gebouwen en leuke activiteiten. Bij al die bezienswaardigheden is het extreem druk en staan er rijen.” – *Respondent 5 (Amsterdam)*.

De geïnterviewde bewoners in Giethoorn delen ook veelal dezelfde mening op dit gebied. Het toerisme in Giethoorn ziet er uit zoals het eruit ziet en zit in elkaar zoals het in elkaar zit, vanwege de bijzondere/unieke omgeving/natuur van het dorp. Daarnaast wordt de afhankelijkheid van toerisme regelmatig aangehaald. Dit sluit aan bij de onderzoeken van Stolarick, Denstedt, Donald & Spencer (2010) en Mansfeld & Jonas (2006) uit het theoretisch kader.

“Ja, toch die unieke omgeving hè. Die bijzondere natuur, met al dat water. En het aparte van bijna alleen maar smalle paadjes, al die bruggetjes, bijzondere huisjes. Het is hier anders dan op alle andere plekken in Nederland. En dat trekt die toeristen aan hè. Die willen de bijzondere dingen zien als ze hier zijn. De standaard dingen die bijna overal te vinden zijn, zijn minder interessant. En veel mensen in het dorp zijn afhankelijk van toerisme.” – *Respondent 7 (Giethoorn)*.

“Ja, dat is dan toch weer die charme van het gebied hè. Waarschijnlijk maakt het die toeristen niet veel uit dat het hier zo druk is. Die weten niet beter en die vinden het nog steeds allemaal prachtig. Dit is toch een plek, die je ergens anders niet snel tegenkomt.” – *Respondent 9 (Giethoorn)*.

“Kijk maar goed om je heen. Deze speciale plek, waar we als bewoners allemaal een speciaal gevoel voor hebben, dat geeft ons de toeristen. Die willen net als wij ook genieten van de prachtige natuur en de bijzondere inrichting van het dorp hier. Dat zorgt voor drukte. Maar die drukte hebben we ook nodig. Financieel zijn we namelijk afhankelijk van het toerisme. We hebben hier niet heel veel andere opties.” – *Respondent 10 (Giethoorn)*.

Lokale identiteit

De modellen van Doxey (1975) en Butler (1980) laten zien hoe het toerisme er in zijn algemeenheid uitziet en wordt ervaren in een bepaald gebied. Om goed gefundeerde uitspraken te kunnen over de mate van ervaren negativiteit op het gebied van ‘overcrowding’ in een bepaald gebied is echter een onderzoek van Neuts (2008) uit het theoretisch kader het meest van belang. Hierin zijn drie aspecten opgenomen om de ervaren impact van ‘overcrowding’ te kunnen meten/analyseren. De eerste van deze drie aspecten is de aantasting van de lokale identiteit als gevolg van ‘overcrowding’. De geïnterviewde bewoners uit Amsterdam laten stuk voor stuk blijken het idee te hebben dat de toeristen de lokale identiteit hebben aangetast.

“Ik vind identiteit altijd een lastige term. Maar ik moet zeggen dat die echte Amsterdamse cultuur van vroeger er tegenwoordig op veel plekken in de stad niet meer heerst. Dat heeft niet alleen met de toeristen te maken hoor trouwens. Dat komt ook omdat er steeds meer mensen uit andere gebieden van Nederland hier komen wonen. Maar de toeristen spelen hier natuurlijk wel een rol in... ..Alsof je zelf een toerist ben in je eigen stad zeg maar.” – *Respondent 1 (Amsterdam)*.

“Een tijdje terug was Amsterdam nog van de Amsterdammers. Je hoorde die heerlijke Amsterdamse tongval om je heen en het was een stad waar de bewoners trots op waren. Dat wordt steeds minder. Tegenwoordig hoor en zie je bijna alleen nog maar toeristen om je heen zodra je de straat uit bent. Daardoor heb je veel minder interactie met medebewoners. Minder van die arrogante gebbetjes. Het voelt niet meer als de stad van de Amsterdammers. De stad wordt overgenomen door de toeristen.” – *Respondent 2 (Amsterdam)*.

“Ja, maar dat kan ook bijna niet anders. Het toerisme is hier door de jaren heen zo extreem gegroeid dat de toeristen zo ongeveer de dominante groep zijn geworden.” – *Respondent 4 (Amsterdam)*.

“...het karakter van de stad is compleet veranderd. Amsterdam was altijd een volksstad. En dat voelt nu helemaal niet meer zo. En dat komt ook voor een groot deel omdat de toeristen het hier hebben overgenomen! Echt zonde. Doodzonde.” – *Respondent 5 (Amsterdam)*.

De algemene trend is dat de stad niet meer grotendeels van de oorspronkelijke Amsterdammer is. O.a. door de opkomst van het toerisme is het karakter van de stad aanzienlijk veranderd. Grofweg gezegd is de volksstad met een Amsterdamse cultuur omgeslagen in een internationale stad voor iedereen, die steeds meer door de toeristen is overgenomen.

De respondenten uit Giethoorn laten verschillende geluiden horen. Een interessante bevinding is dat de bewoners die Giethoorn in de fase “Apathie” plaatsen niet spreken over aantasting, maar juist over het feit dat het toerisme onderdeel is geworden van de lokale identiteit. Deze mensen zeggen dat het gebied zo’n sterk karakter heeft, dat het niet snel veranderd wordt. Dit komt overeen met het onderzoek van Abdollahzadeh & Sharifzadeh (2014) uit het theoretisch kader. De bewoners die Giethoorn in de fase “Irritatie” plaatsen spreken wel van aantasting van de lokale identiteit. Door de ‘overcrowding’ verliest de plaats aan charme en het dorpsgevoel van vroeger.

“Die toeristen zijn hier niet meer weg te denken, dus dat hoort nu echt een beetje bij Giethoorn zeg maar. Veranderd zou ik het niet willen noemen. Want de uniekheid van de locatie, van de omgeving hier, dat roept nog steeds hetzelfde gevoel op al eerst bij mij. Dat heeft zo’n sterke identiteit, zo’n sterk eigen karakter. Dat verandert niet zomaar. – *Respondent 7 (Giethoorn)*.

“Je kunt moeilijk zeggen dat het hier hetzelfde is als voor de periode dat het toerisme hier zo aanwezig was. Misschien niet eens zo zeer tussen de bewoners zelf... ..Maar het gevoel is natuurlijk wel anders door die grote drukte. De hele dag al die mensen hier, is compleet anders dan het echte rustige dorpsgevoel van voor toerisme. – *Respondent 8 (Giethoorn)*.

“Giethoorn is een heel charmant, idyllisch dorpje. Alleen niet met zoveel tegelijk. Tegenwoordig lijkt het hier wel een soort attractie in een pretpark. De hele dag komen er

mensen voorbij, zeker als het weer wat beter is. Er zijn dan zoveel toeristen. Dat haalt voor mij het charmante en idyllische van onze plek af. Het heeft het dorp wel veranderd.” – *Respondent 9 (Giethoorn)*.

Aanpassingen in het dagelijks leven

Het tweede aspect van het onderzoek van Neuts (2008) zijn de aanpassingen in het dagelijks leven als gevolg van ‘overcrowding’. Bij de geïnterviewde bewoners uit Amsterdam zijn verschillende antwoorden zichtbaar. Dit leidt over het algemeen tot een minder eenduidig negatief beeld dan het geval was bij het vorige aspect over het identiteitsgevoel. Al blijkt wel uit meerdere antwoorden het standcentrum/de binnenstad vanwege de grote drukte een plek is die liever gemeden wordt.

“Op sommige momenten wel ja. Als ik bijvoorbeeld naar een terras wil om gezellig wat te drinken, zit het wel eens een tijdje helemaal vol. En soms, als het extreem druk is rondom het terras en de sfeer is wat luidruchtig door de vele toeristen, dan verdwijnt mijn zin om naar het terras te gaan... ..We doen bijvoorbeeld vaak redelijk vroeg in de ochtend of juist aan het begin van de avond de boodschappen, om te voorkomen dat we met al die spullen door die enorme hordes van toeristen heen moeten.” – *Respondent 1 (Amsterdam)*.

“Poeh, ik laat me niet snel tegenhouden moet ik je zeggen. Maar ondanks dat ik er in de buurt woon, kom ik niet meer zo graag in het centrum. Als ik ergens heen wil, ga ik er vaak helemaal omheen. Het is daar zo ongelofelijk druk. Dat voelt gewoon niet prettig. En voor je het weet heb je daar ook een ongeluk. Al die toeristen lopen gewoon maar over wegen en fietspaden zonder dat ze rekening met je houden!” – *Respondent 2 (Amsterdam)*.

“Oh nee, niet echt hoor. Ik ga nog steeds door het centrum heen, ook als het daar heel druk is. En dat doe ik ook bij andere dingen, zoals “een terrasje pakken” ofzo. De drukte beïnvloedt mijn leven daar niet in. Ik vind die drukte vaak ook wel een soort van gezellig. Al die mensen om je heen de hele tijd.” – *Respondent 3 (Amsterdam)*.

“Amsterdam heeft een hele hoop prachtige plekken, zeker hier in de binnenstad. En vroeger genoot ik er altijd van om daar af en toe heen te gaan. Met een wandeling of als ik ergens in de buurt was. Maar tegenwoordig begin ik er niet meer aan. Al die toeristen gaan er ook naartoe.” – *Respondent 5 (Amsterdam)*.

Een duidelijke bevinding is dat het antwoord van respondent 3 wederom significant verschilt van de overige antwoorden. Waar de andere respondenten voornamelijk spreken over de aanwezige drukte, het vermijden van het centrum/de binnenstad en enkele andere, door hen zelf als klein betitelde, aanpassingen zoals borrelen op het terras en boodschappen doen, laat deze inwoner eigenlijk als enige echt een positief geluid horen. Dit kan worden verklaard uit haar andere positie/situatie, zowel als studente en als tijdelijke bewoner.

De geïnterviewde bewoners uit Giethoorn delen grotendeels dezelfde mening op dit gebied. De ‘overcrowding’ leidt niet direct tot aanpassingen in het dagelijks leven. Hooguit wat reisvertraging en het feit niet te kunnen varen op sommige zomerdagen door de drukte.

“Op drukke dagen raken de wegen wel eens geblokkeerd en loop je wat vertraging op. Of is het zo druk op het water met allerlei bootjes, dat het eigenlijk onmogelijk is om een beetje

op een normale manier te varen. Maar dat zijn geen grote problemen of aanpassingen. Zolang het daarbij blijft maak ik me er niet zo druk over.” – *Respondent 6 (Giethoorn)*.

Ook hier verschilt het antwoord van één van de bewoners significant van de anderen. Dit is het geval bij respondent 9. Deze bewoner zegt wel degelijk aanpassingen te doen in het dagelijks leven vanwege het huidige toeristische niveau. Dit kan deels worden verklaard vanuit haar andere positie/situatie als gepensioneerde.

“Zeker op dagen met goed weer. Dan varen ze hier de hele dag aan je voorbij. En ik heb dan eigenlijk niet meer zo’n zin om lekker in de zon in de tuin te gaan zitten. Want dan voel ik mezelf ook net een soort attractie. Je voelt je heel erg bekeken, want je zit zo in het open aan het water. En dat vond ik altijd juist zo lekker aan hier wonen ook. Op mooie dagen, lekker in je tuin aan het water kunnen zitten. Maar tegenwoordig doe ik dat bijna niet meer door al die toeristen de hele dag.” – *Respondent 9 (Giethoorn)*.

Irritaties en weerstand

Het derde en laatste aspect van het onderzoek van Neuts (2008) gaat over het oproepen van weerstand en irritaties bij de lokale bevolking als gevolg van ‘overcrowding’. De geïnterviewde bewoners uit Amsterdam laten op dit punt wel weer een gedeelde en duidelijke boodschap horen. De ‘overcrowding’, die is voortgekomen uit het toegenomen toerisme, zorgt zonder enige twijfel voor de nodige weerstand en irritaties bij de lokale bevolking. Veelgehoorde klachten zijn de afwezigheid van enige vorm van rust en toeristen die geen rekening houden met de lokale bewoners. Sommige spreken zelfs van het feit dat je als inwoner langzaam maar zeker uit de stad wordt weggejaagd.

“Ja, de drukte is wel de grootste bron van irritatie. Je mist gewoon een bepaalde rust. Niet zozeer dat het volledig stil is, want het bruisende hoort ook bij het leven in een stad. Alleen het is nu zo extreem druk, een soort drukte waar je gestrest van kan raken. Zoals toeristen die totaal niet bezig zijn met het dagelijks leven van ons als bewoners en gewoon zonder te kijken op fietspaden staan. Of soms hele wegen versperren. Dat soort dingen.” – *Respondent 1 (Amsterdam)*.

“De stad waar je altijd met alle liefde hebt gewoond. Dat wordt minder en minder door die overkill van toerisme. Je wordt gewoon verdreven uit je eigen stad. Ik vind het helemaal niks. Ik heb een grote weerstand gekregen tegen dat toerisme!” – *Respondent 5 (Amsterdam)*.

De enige uitzondering komt logischerwijs weer van respondent 3, vanwege de eerder benoemde redenen. Deze inwoner ondervindt niet echt weerstand of irritaties door de plaatselijke ‘overcrowding’, maar kan deze juist wel waarderen. Ze benoemt het zelfs als een mogelijke pull factor voor haar doelgroep. Al blijkt ook de studente niet alles aan de drukte altijd even fijn te vinden.

“Zoals ik in het begin al zei, irriteer ik me sowieso niet zo erg aan die grote drukte door de toeristen. Ik vind het juist ook wel wat hebben. Het geeft constant een beetje dat gevoel van levendigheid om je heen, dat bruisende. Je hoort de hele tijd allerlei vreemde talen om je heen bij al die mensen. Dat geeft mij wel een soort vakantiegevoel, dat gezellige. Daarvoor kom je als student ook naar zo’n stad toe... ..Nou, ik moet zeggen. Als je haast hebt en je

moet dan door het centrum heen. Dat kan wel eens vervelend zijn. Jezelf een weg moeten banen door al die toeristen heen, die vaak ook niet zo heel goed opletten. Voor de rest valt het wel mee.” – *Respondent 3 (Amsterdam)*.

Net als de respondenten uit Amsterdam laten ook de geïnterviewde bewoners van Giethoorn blijken dat de ‘overcrowding’ irritaties en weerstand meebrengt. Zoveel mensen tegelijk in zo’n klein leefgebied speelt hierbij een belangrijke rol, net als de schade aan de natuur. Dit is in het theoretisch kader besproken aan de hand van het onderzoek van Abma, Berkers & Van de Wiel (2005). De irritaties komen verder voornamelijk voort uit de onwetendheid van de toeristen. Dit sluit aan bij het onderzoek van Oskam (2018) uit het theoretisch kader, die dit fenomeen benoemt als compatibiliteit van bewoners- en toeristengedrag. Sommige geven aan het vervelend te vinden, maar noemen weerstand te zwaar uitgedrukt aangezien de bezoekers dit niet opzettelijk doen.

“Maar voor het grootste gedeelte vind ik irritaties of weerstand te sterk uitgedrukt. Tijdens de meest drukke dagen in de zomer, als je bijna geen water meer kon zien door de hoeveelheid bootjes en de straten volliepen, kon het weleens “benauwd” voelen. Echt een beetje a-relaxed, omdat er zoveel mensen op zo’n klein stukje grondgebied waren. Voor de rest wordt de overlast eigenlijk vooral veroorzaakt doordat de toeristen Giethoorn niet zo goed kennen. Ze weten eigenlijk niet hoe het hier allemaal werkt. Ik heb verhalen gehoord van mensen die afval vonden in hun postbus. Waarschijnlijk dachten die toeristen dat het een afvalbak was. Of soms staat er ineens een groepje toeristen in je achtertuin. Dan hebben ze niet door dat er daadwerkelijk iemand woont of dat het niet gebruikelijk is om ongevraagd iemand zijn tuin binnen te gaan. Dat soort dingetjes. Bij de ene toerist is het vervelender dan bij de ander. Daar zit ook nog wel een verschil tussen. Maar over het algemeen hebben ze er geen verkeerde intenties bij hoor, die toeristen. Dus ik til er ook niet te zwaar aan.” – *Respondent 6 (Giethoorn)*.

“Sommige van die toeristen zijn niet zo handig met het besturen van die bootjes. Dan knallen ze gewoon tegen de zijkant aan en heb je nog wel eens wat schade aan je tuinrand.” – *Respondent 7 (Giethoorn)*.

Een opvallende bevinding is dat respondent 8 naast de verschillende ondervonden irritaties ook enkele positieve aspecten benoemt van al die toeristen in het dorp.

“Ik moet je zeggen, het verschilt heel erg per toerist. De meeste toeristen zie je bewonderend rondkijken naar de bijzondere omgeving. Daar kan ik wel van genieten. En sommige toeristen komen naar je toe om dingen te vragen over de omgeving hier. Die interesse vind ik wel mooi. En ze zeggen vaak dat het hier zo gezond is, dat de lucht zo schoon is. Daar moet ik altijd wel om lachen. Zo’n plek als hier kennen al die toeristen allemaal helemaal niet. Dus alles is mooi en bijzonder.” – *Respondent 8 (Giethoorn)*.

Inkomsten uit toerisme

Naast ‘overcrowding’ wordt de ervaren impact van toerisme op een bepaald gebied in deze Master Thesis ook gemeten aan de hand van economische voordelen: de ontwikkeling van de lokale economie. Om goed gefundeerde uitspraken te kunnen doen over de mate van de ervaren positiviteit op het gebied van de ontwikkeling van de lokale economie in een bepaald gebied is een onderzoek van Andereck & Nyaupane (2011) uit het theoretisch kader van significant belang. Hierin

zijn twee aspecten opgenomen die op economisch vlak de grootste invloed hebben op de houding van een individu t.o.v. toerisme. De eerste van deze twee aspecten is gericht op het vergroten van de persoonlijke inkomsten uit werk of andere activiteiten door het toerisme in de regio. Uit de antwoorden van de geïnterviewde bewoners uit Amsterdam komt naar voren dat ze grotendeels niet werkzaam zijn in de toeristische sector en geen inkomsten halen uit het toerisme in het gebied. Één bewoner gaf zelfs aan bewust geen geld te verdienen aan toeristische nevenactiviteiten om de aantrekkelijkheid van de stad voor toeristen niet nog verder te vergroten.

“Nee ik heb zelf in mijn werk helemaal niet te maken met toeristen. Ik werk zelf ook niet in Amsterdam, maar een stukje verderop.” – *Respondent 1 (Amsterdam)*.

“Nee, nooit geweest ook! Ik werk zelf al een hele tijd in de ITC... ..Ik zou niet weten op welke manier ik geld zou moeten verdienen aan die toeristen.” – *Respondent 2 (Amsterdam)*.

“Nee, ik ben zelf niet werkzaam in de toeristische sector. Dus met die economische voordelen valt het wel mee!

En via platformen als Airbnb bijvoorbeeld?

“Nee, ook niet. Daar doe ik absoluut niet aan mee! Dat zou ik hypocriet vinden. Als bewoners willen we dat het aantal toeristen achteruit gaat, dus dan ga ik niet meewerken aan iets wat de plek voor toeristen alleen maar aantrekkelijker maakt. Als bewoners moeten we zelf ook doen wat we kunnen om de leefbaarheid hier weer te verbeteren!” – *Respondent 4 (Amsterdam)*.

Niet voor het eerst is respondent 3 de uitzondering. De studente is wel werkzaam in de toeristische sector en haalt daar ook extra inkomsten uit.

“Naast mijn studie werk ik twee avonden per week bij een restaurant hier in Amsterdam in de bediening. En daar komen ook genoeg toeristen eten. Dus financieel gezien is het zeker niet verkeerd dat er zoveel toeristen op Amsterdam afkomen.” – *Respondent 3 (Amsterdam)*.

Uit de antwoorden van de geïnterviewde bewoners uit Giethoorn komt een bijna volledig tegenovergesteld beeld naar voren. De meeste respondenten, op de gepensioneerde vrouw na, zijn wel werkzaam in de lokale toeristische sector en halen dus (extra) inkomsten uit het toerisme in de regio.

“Ik ben de eigenaar van een café hier in Giethoorn. Dus zelf ben ik ook wel blij met al het toerisme hier in de regio. Natuurlijk heb ik ook allerlei Nederlandse klanten uit Giethoorn en omgeving, maar zonder toeristen zou ik minder verdienen. Alle bestedingen die de toeristen in mijn café doen, betekenen extra inkomsten voor mij.” – *Respondent 6 (Giethoorn)*.

“Ik ben bootverhuurder hier in Giethoorn. Als die toeristen hier over al die grachten willen varen om het dorp te verkennen of te ontdekken, dan ben ik één van degene waar ze terecht kunnen. Dus ja, dat toerisme brengt mij zeker inkomsten. Ik leef ervan. En hoe meer toeristen, hoe meer inkomsten ik binnen krijg.” – *Respondent 7 (Giethoorn)*.

Dit beeld komt overeen met het beeld dat werd geschetst in de onderzoeken van Milikowski (2018) en Milikowski & Naafs (2017). In stedelijke gebieden is maar een relatief klein percentage van de

lokale bevolking daadwerkelijk werkzaam in de toeristische sector. Dit verkleint de kans op (extra) inkomsten door het toerisme in de regio. In landelijke gebieden ligt dit percentage gemiddeld gezien een stuk hoger. Uit onderzoek van ZKA (2020) bleek eerder al dat dit in Giethoorn 36 procent is.

Werkgelegenheid

Het tweede aspect uit het onderzoek van Andereck & Nyaupane (2011) is gericht op de extra werkgelegenheid en meerdere/verschillende 'job opportunities' die voortkomen uit het toerisme. Op dit punt is ook een eenduidig idee zichtbaar in de antwoorden van de geïnterviewde bewoners uit Amsterdam. Alleen dit keer is het idee positief. Ze zijn ervan overtuigd dat het toerisme in allerlei vormen werkgelegenheid met zich meebrengt.

"Al die toeristen moeten ergens in de buurt overnachten en eten en drinken in cafés en restaurantjes. Dus zeker in de horeca sector zal het wel een hoop werkgelegenheid met zich mee brengen. En de rondvaarten door de grachten, musea, city tours. Dat soort dingen." – *Respondent 1 (Amsterdam)*.

"Het puilt uit van de cafés, restaurants, ijszaken en allerlei andere winkels. En toeristen komen hierheen om allerlei dingen te beleven. Een rondvaart door de grachten, een bezoek aan het Rijksmuseum, Madame Tussauds en weet ik wat nog meer. Jongeren komen hierheen om te feesten. Voor al die dingen is personeel nodig. Dus het toerisme zal voor genoeg werkgelegenheid zorgen op allerlei manieren." – *Respondent 4 (Amsterdam)*.

Ook bij de respondenten uit Giethoorn is dit beeld zichtbaar. Er bestaat geen enkele twijfel over het feit dat toerisme voor gevarieerde werkgelegenheid zorgt.

"Ja, nu is het een hele logische sector om in te werken hier, met zoveel van die toeristen. Kijk maar als je hier het dorp in komt lopen. Zo ver je kan kijken zie je die bootjes liggen, met allemaal van die verhuur mannen erbij. En aan de overkant allemaal winkels en restaurants. Dat zou nooit kunnen met alleen de lokale bewoners van hier." – *Respondent 9 (Giethoorn)*.

"Het zorgt ervoor dat veel mensen uit het dorp hier kunnen werken. Zonder de toeristen waren hier niet zo veel mogelijkheden geweest op een baan. Want ja, het is maar een klein dorp met weinig inwoners. Dus dan heb je niet veel winkels of bootjes nodig. Het grote aantal toeristen is cruciaal voor de inkomsten van dit gebied." – *Respondent 10 (Giethoorn)*.

Dit door de respondenten geschetste beeld komt volledig overeen met het onderzoek van Ntibanyurwa (2006) uit het theoretisch kader. Toerisme zorgt in elk gebied voor meer baanmogelijkheden en gevarieerde baanmogelijkheden.

Wegvloeien toeristische bestedingen

Naast de twee aspecten uit het onderzoek van Andereck & Nyaupane (2011), laat een onderzoek van Milikowski & Naafs (2017) nog een belangrijke factor zien op het gebied van de ontwikkeling van de lokale economie. Dit is het gedeelte van de toeristische inkomsten die uit het gebied wegvloeien als gevolg van externe ondernemers en bedrijven. Deze mensen willen ook meeprofiteren van het toerisme op locatie, wat voor negatieve ervaringen bij de lokale bevolking kan zorgen. Dit is voorgelegd aan de respondenten. De geïnterviewde bewoners uit Amsterdam lieten blijken niet precies te weten hoe dit in hun stad geregeld was. Echter, hadden ze d.m.v. redentie wel unaniem

het gevoel dat een deel van de toeristische bestedingen in Amsterdam bij externe partijen terecht komt.

“Er zal genoeg geld van de toeristen naar de grote internationale ketens gaan. En ook naar die city tours maatschappijen enzo. Maar de precieze verdeling daartussen zou ik niet weten.” – *Respondent 1 (Amsterdam)*.

“Nou, Amsterdam is een grote internationale stad. Dus je hebt ook allerlei grote internationale winkels en bedrijven hier, waar toeristen hun geld aan uitgeven. Dus lang niet alle toeristische bestedingen zullen in Amsterdam terecht komen nee. Maar dat gebeurt denk ik bij elke grote internationale toeristische stad.” – *Respondent 3 (Amsterdam)*.

“Nou, toevallig las ik laatst een stuk dat er allemaal winsten door toerisme in Amsterdam in de zakken van buitenlandse investeringsmaatschappijen terecht komen. Die hebben hier dan allemaal hotelketens en andere faciliteiten in handen. En al het geld dat toeristen daar uitgeven komt grotendeels bij die bedrijven terecht.” – *Respondent 4 (Amsterdam)*.

Een interessante bevinding is dat de twee geïnterviewde bewoners die de fase van toerisme in (de binnenstad van) Amsterdam als meest extreem inschatten en de toerist als “vijand” zien (respondent 2 en respondent 5), ook op economisch vlak het meest negatief zijn. Wanneer gevraagd werd naar het wegvloeien van toeristische bestedingen naar externe partijen, begonnen beide respondenten over de kosten. Ze hadden het idee dat toerisme juist tot extra kosten leidt voor de bewoners. Dit sluit wel aan bij een punt uit het onderzoek van Milikowski (2018). Hierin werd benoemd dat toeristische kosten in steden, zoals transport, handhaving, schoonmaak, etc. in veel gevallen onderschat worden en wel degelijk een rol kunnen spelen.

“Volgens mij wordt een deel van de inkomsten vooral gebruikt om de kosten van het toerisme mee te betalen. Er moet allerlei handhaving en beveiliging geregeld worden om een deel van die menigte in het gareel te houden. En al die achtergelaten troep moet telkens weer worden opgeruimd. Daar moet ook aan worden gedacht.” – *Respondent 2 (Amsterdam)*.

“Ik heb eerder het idee dat de kosten voor de lokale bewoners hoger worden. Al die cafés, restaurants en winkeltjes hier verhogen de prijzen, want die toeristen betalen toch wel. Maar daardoor wordt het voor ons ook allemaal duurder hier. Ik snap best dat ze allemaal willen profiteren van al die toeristen hier. Maar uiteindelijk zijn wij weer de klos als bewoners.” – *Respondent 5 (Amsterdam)*.

De geïnterviewde bewoners uit Giethoorn hebben unaniem niet het idee dat er toeristische bestedingen uit de regio wegvloeien. Dit idee komt deels voort uit de eigen ervaringen van de lokale ondernemers, die melden dat de werkzame personen uit het dorp afkomstig zijn.

“Ik denk niet dat er veel geld wegvloeit uit de regio. Bijna alle ondernemers en bedrijfjes hier zijn van mensen uit Giethoorn.” – *Respondent 6 (Giethoorn)*.

“Nee, ik heb niet het gevoel dat er inkomsten wegvloeien. Dat is ook juist waarom het toerisme zo belangrijk is voor Giethoorn. Het geeft veel mensen een baan en geeft veel

mensen inkomsten. Bijna iedereen die hier werkt woont ook in het dorp en bij die mensen komt het geld ook terecht.” – *Respondent 8 (Giethoorn)*.

Dit beeld bevestigt de bevindingen van het onderzoek van Milikowski & Naafs (2017) dat voornamelijk stedelijke gebieden te maken hebben met het fenomeen dat externe ondernemers en bedrijven mee willen profiteren van de grote aantallen toeristen en een gedeelte van de toeristische bestedingen de regio uitsluizen. Één van de consequenties hiervan volgens Archer & Cooper (1998) zijn negatieve ervaringen op financieel gebied. De winkels en bedrijven in landelijke gebieden zijn wel grotendeels in handen van lokale bewoners. Hier leidt toeristische ontwikkeling dus tot een stimulans van de lokale economie en positieve ervaringen.

Conclusie

Om bovenstaande informatie in duidelijke hoofdlijnen samen te vatten, zijn de interviews afgesloten met een concluderende vraag of de economische voordelen van het toerisme voor de respondent opwegen tegen de nadelen van ‘overcrowding’. Uit bovenstaande antwoorden valt op te maken dat dit voor de geïnterviewde bewoners van Amsterdam niet het geval is. Over het algemeen gaven zij aan dat de ‘overcrowding’ zorgt voor een veranderende lokale identiteit/cultuur, enkele aanpassingen in het dagelijks leven en de nodige weerstand en irritaties. Aan de andere kant ondervond deze groep bewoners nauwelijks tot geen economische voordelen als gevolg van het toerisme. De impact/ervaringen van toerisme op de twee onderzochte aspecten (‘overcrowding’ en de ontwikkeling van de lokale economie) is voor de inwoners van (de binnenstad van) Amsterdam dus (zeer) negatief te noemen.

“Voor mij persoonlijk niet. Zoals ik al zei ervaar ik zelf eigenlijk nauwelijks, of eigenlijk geen economische voordelen vanuit toerisme. Maar ik heb wel last van de extreme drukte die voor een deel door de toeristen veroorzaakt wordt. Het is meer en meer een soort plek aan het worden waar toeristen hun geld uit kunnen geven en minder een plek met een sociale functie voor de bewoners. Soms voelt het alsof de toerist op één staat in deze stad en dat moet altijd de bewoners zijn. Dus de voordelen van toerisme wegen voor mij persoonlijk zeker niet op tegen de nadelen!” – *Respondent 1 (Amsterdam)*.

“Die ‘overcrowding’ in het centrum van de stad zorgt voor irritaties bij mij. Alle rust is weg, zelfs in de buurt van mijn huis. En overal waar je komt zit je in een menigte van toerisme. Dat geeft gewoon extreem veel prikkels. In mijn geval dan. En ik ben een tegenstander van platformen als Airbnb. Als bewoners moeten we het gebied niet nog aantrekkelijker maken dan het al is. Dus financieel gezien heb ik eigenlijk niks aan het toerisme.” – *Respondent 4 (Amsterdam)*.

“Absoluut niet! Niet eens een beetje! Nee, ik ben wel echt klaar met al die toeristen. Met al die drukte in de binnenstad, met die enorme drukte bij allemaal mooie plekjes van Amsterdam. Het is gewoon te veel op dit moment. Ik wil mijn stad terug! Van die economische voordelen merk ik toch niks. Sterker nog, ik heb het idee dat ik alleen maar meer geld kwijt ben door dat toerisme. Dus dat is zeker geen goedmakertje voor al die drukte. Ik ben ze liever vandaag dan morgen kwijt!” – *Respondent 5 (Amsterdam)*.

Hierbij moet de uitzondering van respondent 3 worden aangetekend. Uit de bovenstaande antwoorden bleek meer dan eens een verschil van mening met de andere vier bewoners. Dit wordt,

ook door haarzelf, verklaard vanwege haar andere situatie en positie als student en tijdelijke bewoner. De studente ondervond weinig nadelen van de 'overcrowding' en juist wel economische voordelen vanuit haar bijbaan in een restaurant.

"Ik heb niet zoveel moeite met de grote drukte in de binnenstad zoals ik zei. Ik vind het vaak juist wel lekker, dat levendige sfeertje met al die verschillende talen om je heen. Er zijn maar weinig momenten dat ik me echt stoort aan toeristen. Dus voor mij zijn er weinig nadelen aan dat 'overcrowding'. Maar ik heb zeker wel wat economische voordelen van het toerisme. Door de extra klanten krijg ik wat hogere bonussen en meer fooi in het restaurant. En dat kan ik wel gebruiken als student in deze tijd." – *Respondent 3 (Amsterdam)*.

Uit de antwoorden van de geïnterviewde bewoners uit Giethoorn komt een ander beeld naar voren. Over het algemeen gaven zij aan dat de 'overcrowding' wisselende negatieve gevolgen met zich meebrengt. Ook in dit gebied zorgt de drukte wel degelijk voor de nodige irritaties en weerstand. Het resulteert echter ook in een aantal leuke zaken en een trots gevoel over "hun" dorp. Aan de andere kant is het merendeel van de respondenten werkzaam in de toeristische sector. Deze mensen zijn financieel afhankelijk van het toerisme in de regio. Dit weegt in veel gevallen zwaarder dan de ondervonden nadelen/irritaties. De impact/ervaringen van toerisme op de twee onderzochte aspecten ('overcrowding' en de ontwikkeling van de lokale economie) is voor de inwoners van Giethoorn dus positief te noemen.

"Oh ja, voor mij zeker wel. Ik ben economisch gezien gewoon compleet afhankelijk van die toeristen. Die zorgen ervoor dat ik hier deze baan heb en dat ik geld verdien. En hoe meer het er worden, hoe meer ik verdien. Daar heb ik wel wat overlast voor over op mijn vrije dagen." – *Respondent 7 (Giethoorn)*.

"Op dit moment vind ik de inkomsten die ik uit het toerisme haal wel belangrijker dan de paar irritaties omdat het zo druk met toeristen is. Ik vind het leuk om al die toeristen wat over Giethoorn te vertellen tijdens een bootritje door de grachten. En ik vind het altijd prachtig om die verwonderde blikken te zien en vragen te beantwoorden van nieuwsgierige toeristen. Ze komen toch van over de hele wereld voor ons kleine Giethoorn. En ik ben er natuurlijk ook van afhankelijk voor mijn inkomen. Daar heb ik wel een paar irritaties voor over. Maar ik zou het op zich niet erg vinden als de groei nu wel een beetje ophoudt. Ik haal voldoende inkomsten uit het huidige aantal toeristen, dat nog meer drukte en nog meer vervelende acties voor mij niet zo hoeft. Ik wil hier ook nog een beetje lekker kunnen blijven leven." – *Respondent 8 (Giethoorn)*.

"Oh ja, 100 procent! Dat ik in de toerisme sector werk, draagt hier voor allebei de kanten aan bij denk ik. Ik heb die toeristen nodig voor mijn baan. Ik verdien mijn geld door deze mensen. Dus die economische voordelen zijn voor mij heel groot. En doordat ik heel veel dagen de hele dag bezig ben met het verhuren van die bootjes, merk ik ook minder van die grote drukte en de irritaties die dat met zich meebrengt." – *Respondent 10 (Giethoorn)*.

Het antwoord van respondent 10 laat goed zien dat het werken in de toeristische sector twee kanten op werkt. Het leidt tot minder negatieve ervaringen met 'overcrowding' en tegelijkertijd tot positieve economische ervaringen. Dit heeft een significante invloed op de beleving van toerisme.

Net als bij Amsterdam, moet ook hier de uitzondering van respondent 9 worden aangetekend. Vanwege haar gepensioneerde status haalt deze bewoner geen economische voordelen uit het toerisme. Ze heeft wel te kampen met de negatieve gevolgen van de drukte, die dan ook zwaarder wegen.

“Nee, voor mij niet. Dat wordt ook een beetje moeilijk voor mij, want ik heb er geen economische voordelen van. Maar zo druk als het nu is, dat vind ik persoonlijk niet echt fijn. Zoals ik al zei, het neemt de charme van het gebied wat weg naar mijn mening. In de zomer zie je nauwelijks nog het water en de bruggetjes, je ziet vooral alleen maar mensen. De openbare routes zijn in die tijd vaak ook de hele tijd overvol, waardoor je soms bijna niet bij je huis komt. En je bent echt een soort attractie. De toeristen komen constant aan je voorbij gevaren en sommige behandelen je ook als een attractie. Nee, ik houd van het dorp, nog steeds. Maar ik vond het hier vroeger veel prettiger vertoeven.” – *Respondent 9 (Giethoorn)*.

Over het algemeen kan echter gezegd worden dat het concluderende beeld overeen komt met de onderzoeken van Mansfeld & Jonas (2006); Bozey, Strzelecka & Woosnam (2018); Chen (2000); Abdollahzadeh & Sharifzadeh (2014); Zhang, Madsen & Jensen-Butler (2007) uit het theoretisch kader. Hierin werd gesteld dat het economische aspect relatief gezien een grotere rol speelt in landelijke gebieden. Vanwege het economische belang voor zichzelf en de regio zijn de bewoners van dit type gebieden eerder geneigd enkele negatieve ervaringen (impact) van toerisme te accepteren.

Conclusie

In deze Master Thesis is onderzoek gedaan naar een antwoord op de centrale vraag: *‘Wat zijn de verschillen in de houding t.o.v. toerisme (ervaren impact van toerisme), als het gaat om de dimensies ‘overcrowding’ en de ontwikkeling van de lokale economie, tussen lokale bewoners van stedelijke gebieden (het centrum van Amsterdam) en landelijke gebieden (Giethoorn)?’* Hiervoor is naast een literatuurstudie een kwalitatieve fieldresearch uitgevoerd in de vorm van semigestructureerde interviews. Daarin zijn verschillende bewoners van de twee aangewezen gebieden gesproken om de ervaren impact met elkaar te vergelijken.

Een voor de EU uitgevoerd onderzoek heeft aangetoond dat zowel Amsterdam als Giethoorn te maken heeft met ‘overcrowding’. Dit brengt onvermijdelijk negatieve gevolgen op beide locaties met zich mee, wat hypothese 1 bevestigt. De resultaten hebben echter aangetoond dat er duidelijke verschillen waarneembaar zijn tussen de twee gebieden in de mate van negatieve ervaren impact op het gebied van ‘overcrowding’. Hiermee wordt bevestigd wat in hypothese 2 al is gesuggereerd. Bewoners uit de binnenstad van Amsterdam hebben het gevoel dat de identiteit van het stadsdeel is aangetast/veranderd. In Giethoorn wordt hier over het algemeen op een andere manier naar gekeken. Volgens de respondenten is de situatie wel anders dan vroeger, maar is het toerisme eerder onderdeel van de lokale identiteit geworden. Daarnaast is aan de hand van de geïnterviewden duidelijk geworden dat ‘overcrowding’ in de binnenstad van Amsterdam voor meer aanpassingen in het dagelijks leven zorgt dan bij lokale bewoners uit Giethoorn. Verder blijkt uit de antwoorden van de respondenten dat de drukte als gevolg van ‘overcrowding’ op beide plekken irritaties met zich meebrengt. Deze zijn in het centrum van Amsterdam echter heviger en groter in aantal. De respondenten uit Giethoorn zwakken de irritaties in veel gevallen af door op de onwetendheid van de toeristen te focussen. Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat ‘overcrowding’ voor een negatievere houding t.o.v. toerisme zorgt in stedelijke gebieden dan in landelijke gebieden.

Daarnaast tonen de resultaten ook een duidelijk verschil in de ervaren impact op de ontwikkeling van de lokale economie tussen stedelijke en landelijke gebieden. Vergeleken met de respondenten uit Amsterdam, is een significant groter gedeelte van de respondenten uit Giethoorn werkzaam in de toeristische sector. Deze bewoners halen een stuk meer inkomsten uit het toerisme, wat de afhankelijkheid ervan ook vergroot. Dit bevestigt hypothese 3. Bovendien hebben de respondenten uit Amsterdam, door de grootte en het internationale karakter van de stad, het gevoel dat externe partijen op economisch gebied willen profiteren van het grote aantal bezoekers door toeristische bestedingen weg te sluizen. Dit heeft een negatief effect op de ontwikkeling van de lokale economie in Amsterdam. In Giethoorn is hier geen sprake van. Vanwege de “kleinschaligheid” zijn de winkels, bedrijven, etc. bijna allemaal in handen van lokale bewoners. Hiermee wordt bevestigd wat er in hypothese 4 gesteld is. De enige overeenkomst tussen de binnenstad van Amsterdam en Giethoorn is dat de lokale bevolking in beide gebieden overtuigd is van het feit dat toerisme voor extra en gevarieerde werkgelegenheid in de regio zorgt. Op basis van het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de ontwikkeling van de lokale economie voor een positievere houding t.o.v. toerisme zorgt in landelijke gebieden dan in stedelijke gebieden.

Kortom, uit de kwalitatieve fieldresearch van deze Master Thesis is gebleken dat de mate van negativiteit als het gaat om de ervaren impact van ‘overcrowding’ groter is in stedelijke gebieden dan

in landelijke gebieden. Tegelijkertijd is de mate van positiviteit als het gaat om de ervaren impact op de ontwikkeling van de lokale economie juist groter in landelijke gebieden dan in stedelijke gebieden. Dit werkt alle twee de kanten op. De persoonlijke en regionale afhankelijkheid van toerisme in landelijke gebieden zorgt niet enkel voor positieve ervaringen op economisch gebied, maar zorgt er ook voor dat de negatieve effecten van 'overcrowding' sneller en makkelijker worden geaccepteerd. Hiermee wordt hypothese 5 bevestigd. De houding t.o.v. het toerisme is positiever/minder negatief in landelijke gebieden dan in stedelijke gebieden.

Discussie

Uit deze kwalitatieve fieldresearch is dus naar voren gekomen dat de houding t.o.v. toerisme positiever/minder negatief is bij de lokale bewoners van landelijke gebieden. Dit is gebleken aan de hand van opgestelde interviewvragen uit de onderzoeken van Doxey (1975); Butler (1980); Neuts (2008); Andereck & Nyaupane (2011); Milikowski & Naafs (2017) uit het theoretisch kader. Deze resultaten zijn grotendeels in overeenstemming met de verwachtingen vooraf uit het theoretisch kader. Onderzoeken van Mansfeld & Jonas (2006); Bozey, Strzelecka & Woosnam (2018); Chen (2000); Abdollahzadeh & Sharifzadeh (2014); Zhang, Madsen & Jensen-Butler (2007) lieten al zien dat de ervaren impact van toerisme, bekeken vanuit de twee gemeten dimensies, door de lokale omstandigheden bij landelijke bewoners positiever/minder negatief zijn dan bij stedelijke bewoners.

Er zijn twee voornaamste verklaringen voor deze bevinding, die ook met elkaar samenhangen. Dit zijn de plaatsgerelateerde karakteristieken en de afhankelijkheid van toerisme. Bewoners van de binnenstad van Amsterdam hebben, vergeleken met de bewoners van Giethoorn, het gevoel dat hun stad zich dankzij de grote internationale aantrekkingskracht al in een latere fase van toerisme bevindt. Bovendien concentreert het toerisme zich grotendeels in en rondom het stadscentrum. Hierdoor staan de toeristen, volgens de respondenten, in het gebied op plaats één en de lokale bevolking op plaats twee. De dominante aanwezigheid van de toeristen heeft de lokale identiteit aangetast van een lokale volkscultuur naar een gebied dat is overgenomen door de toeristen. In Giethoorn wordt juist gesproken over de sterke identiteit/karakter van het gebied door de onderlinge connecties van de lokale bevolking en de bijzondere leefomgeving.

De plaatsgerelateerde karakteristieken zorgen er ook voor dat er meer sprake is van irritaties en aanpassingen in het dagelijks leven in de binnenstad van Amsterdam dan in Giethoorn. Door de enorme geconcentreerde drukte varieert dit in Amsterdam van minder naar het terras en de tijd van boodschappen doen tot zelfs het vermijden van het stadscentrum en drukke bezienswaardigheden. De respondenten praten over het verdwijnen van enige vorm van rust, geen rekening houden met de lokale bevolking en er wordt zelfs gesteld dat de inwoners langzamerhand uit het gebied verdreven worden. In Giethoorn blijft dit over het algemeen beperkt tot enige reisvertraging, enkele vervelende acties van individuele toeristen en het niet kunnen varen op de warmste dagen van het jaar. Dit beeld komt overeen met de onderzoeken van Maitland (2009); Larsen (2019); Shoval, McKercher, Ng & Birenboim (2011); Namberger, Jackisch, Schmude & Karl (2019); Amore, Falk & Adie (2020); Stolarick, Denstedt, Donald & Spencer (2010); Mansfeld & Jonas (2006) uit het theoretisch kader.

De andere verklaring is de afhankelijkheid van toerisme. Een significant groter percentage van de geïnterviewde bewoners uit Giethoorn is werkzaam in de toeristische sector, vergeleken met de respondenten uit Amsterdam. Deze mensen halen een inkomen uit het toerisme, wat de bewoners van Giethoorn een stuk afhankelijker van toerisme maakt. Daarnaast heeft een grote internationale stad als Amsterdam te maken met allerlei externe partijen. Wereldwijde hotel- en winkelketens, etc. zijn er gevestigd om inkomsten binnen te halen, zowel uit de lokale bevolking als uit de toeristen. Het meer kleinschalige Giethoorn is volledig gericht op het lokale niveau. Daar komen alle opbrengsten wel terecht in de regio. Ondanks het feit dat de gemeente Amsterdam de toeristische inkomsten goed kan gebruiken, zorgt dit ervoor dat de economische voordelen van toerisme een stuk belangrijker zijn in landelijke gebieden. Dit komt overeen met de onderzoeken van ZKA (2020); Archer & Cooper (1998); Mansfeld & Jonas (2006); Chen (2000) uit het theoretisch kader.

Deze Master Thesis kent ook beperkingen. Voor het gedeelte van de literatuurstudie is men afhankelijk van de beschikbaarheid van de juiste literatuurstukken van anderen. Over het onderwerp waren genoeg wetenschappelijke artikelen, beleidsdocumenten, scripties, etc. beschikbaar. De lezer moet er echter rekening mee houden dat deze literatuurstukken niet allemaal volledig recent zijn. Een gedeelte van de gebruikte literatuur is al (minimaal) een aantal jaar oud. Hierdoor is het mogelijk dat enkele recente ontwikkelingen niet zijn meegenomen in de beschrijvingen van deze Master Thesis. Dit heeft echter geen zichtbare negatieve invloed gehad op de vragenlijst voor de interviews. De gebruikte methode heeft inzicht gegeven in de onderdelen waarin inzicht gegeven had moeten worden en gemeten wat gemeten had moeten worden. De interviews hebben interessante inzichten en een antwoord op de hoofdvraag opgeleverd.

Hierbij moet wel rekening worden gehouden met het feit dat in deze Master Thesis, o.a. door de beperkte tijd en het gebrek aan directe contacten, "slechts" tien interviews aan bod komen. Dit is een te laag aantal om algemeen geldende en generaliseerbare wetten te formuleren. Zeker omdat het hier gaat om individuele meningen/ervaringen, waarbij persoonsgerelateerde karakteristieken een belangrijke rol spelen. De getrokken conclusies zijn daarom enkel van toepassing op de onderzochte respondenten. Daarnaast zijn de interviews op straat afgenomen door het gebrek aan directe contacten. Dit is niet de ideale locatie voor het afnemen van een interview. In de directe omgeving is constant achtergrondgeluid (geluidsoverlast) hoorbaar en alles wat er zich omheen afspeelt kan afleidend werken. Dit kan de kwaliteit van de interviews eventueel verlaagd hebben. Bovendien bemoeilijkt het feit dat er geen sprake is van een vooraf geplande afspraak het werven van respondenten en zorgt het voor een bezwaard gevoel. Als onderzoeker wil je de geïnterviewden niet te lang bezighouden/vasthouden, aangezien deze mensen al ongepland tijd vrijmaken. Dit heeft er in deze Master Thesis voor gezorgd dat er tijdens de semigestructureerde interviews minder is doorgevraagd dan vooraf gehoopt. Er was minder ruimte voor vrijheid buiten de vaststaande vragen om, wat naar alle waarschijnlijkheid tot minder 'inside-information' heeft geleid.

Een andere opvallende waarneming was het feit dat er in Giethoorn weinig lokale bewoners thuis aanwezig waren. Een mogelijke verklaring hiervoor zijn de dagen van de bezoeken (maandag en dinsdag). Helaas was het qua planning en kosten niet mogelijk om een bezoek op een weekenddag in te plannen. Hierdoor kan het zijn dat veel inwoners die buiten het dorp werken tijdens de bezoeken niet aanwezig waren. Als gevolg zijn er in Giethoorn relatief veel mensen gesproken die in het dorp, en dus in de toeristische sector, werkzaam waren. Het is zeer aannemelijk dat deze groep respondenten niet volledig representatief is voor de gehele bevolking van Giethoorn.

Voor mogelijke vervolgonderzoeken is het dus een belangrijk aspect om het aantal respondenten te vergroten. Dit verhoogt de representativiteit en daarmee ook de generaliseerbaarheid van de conclusies. Daarnaast kan de kwaliteit van de resultaten verbeterd worden door voor directe contacten, vooraf geplande afspraken en een afgesloten locatie te zorgen. Het afnemen van interviews op zowel doordeweekse als weekenddagen kan hier ook aan bijdragen. Het kan ook interessant zijn om het verschil in ervaren impact van toerisme tussen stedelijke en landelijke gebieden breder te analyseren. Voor een aanvullend onderzoek kunnen hiervoor andere aspecten dan 'overcrowding' en de ontwikkeling van de lokale economie worden bekeken. Hierbij kan gedacht worden aan fenomenen als Airbnb, andere vormen van overlast (geluid, afval, gedrag), stijgende huizenprijzen, etc. Dit kan leiden tot een compleet, volledig beeld en brede conclusies over het verschil in ervaren impact van toerisme tussen stedelijke en landelijke gebieden.

Met dit onderzoek wordt in ieder geval aangetoond dat de houding t.o.v. toerisme positiever/minder negatief is in landelijke gebieden dan in stedelijke gebieden. Om de negatieve ervaringen van de impact van toerisme bij bewoners in dit type gebieden te verminderen zal de lokale bevolking op een duidelijke manier boven de toeristen moeten worden geplaatst. De geconcentreerde drukte zal moeten afnemen om de lokale identiteit te beschermen en het aantal aanpassingen en irritaties en het dagelijks leven van bewoners achteruit te helpen. Daarnaast zal de lokale bevolking op economisch vlak in grotere mate moeten profiteren van het toerisme in de regio. Op basis van de uitkomsten van deze Master Thesis maakt dit de kans zo groot mogelijk dat de ontwikkeling van toerisme en de leefbaarheid van de lokale bewoners naast elkaar kunnen bestaan.

Literatuurlijst

Abdollahzadeh, G. & Sharifzadeh, A. (2014). Rural Residents' Perceptions Toward Tourism Development: a Study from Iran. *International Journal of Tourism Research*, 16, 126-136.

Abma, R., Berkers, R. & Van de Wiel, E. (2005). *Recreatie en toerisme als sociaal bindmiddel op het platteland*. Den Haag: Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum. Verkregen van: <https://edepot.wur.nl/118178>

AlleCijfers. (2022). Informatie gemeente Amsterdam. Verkregen van: <https://allecijfers.nl/gemeente/amsterdam/>

AlleCijfers. (2021). Informatie woonplaats Giethoorn. Verkregen van: <https://allecijfers.nl/woonplaats/giethoorn/#:~:text=Het%20aantal%20inwoners%20in%20de,januari%20in%20het%20bevolkingsregister%20vastgelegd.>

Amore, A., Falk, M. & Adie, B.A. (2020). One visitor too many: assessing the degree of overtourism in established European urban destinations. *International Journal of Tourism Cities*, 6(1), 117-137.

Andereck, K.L. & Nyaupane, G.P. (2011). Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents. *Journal of Travel Research*, 50(3), 248-260.

Andereck, K.L. & Vogt, C.A. (2000). The Relationship between Residents' Attitudes toward Tourism and Tourism Development Options. *Journal of Travel Research*, 39, 27-36.

ANP. (2016, 13 oktober). *Amsterdamse binnenstad kan de drukte niet meer aan* [Foto]. NOS. Verkregen van: <https://nos.nl/artikel/2137454-amsterdamse-binnenstad-kan-de-drukke-niet-meer-aan>

Ap, J. (1992). Residents' perceptions on tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 19, 665-690.

Archer, B. & Cooper, C. (1998). The positive and negative impacts of tourism. In: Theobald, W.F. (Eds.). *Global Tourism*. (pp. 63-81). Londen: Routledge.

Baars, J. (2020). Terug naar het toerisme van voor corona? Nee, dank je. Verkregen van: <https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/lees/artikelen/2020/Duurzaam-toerisme.html>

Balaguer, J. & Cantavella-Jorda, M. (2002). Tourism as a long-run economic growth factor: the Spanish case. *Applied Economics*, 34(7), 877-884.

Benneker, S. (2021). *'Fact' or fiction: Exploring the perspectives of local stakeholders on media discourses and their performative effects on a destination and its touristic image: The case of Giethoorn*. (Master Thesis, Universiteit Wageningen). Verkregen van: <https://edepot.wur.nl/561271>

Bijzitter, W. (2020, 11 augustus). *Toerisme in Steenwijkerland is goed voor 74 miljoen euro. Maar er is nog werk aan de winkel* [Foto]. Meppeler Courant. Verkregen van: <https://meppelercourant.nl/regio/Toerisme-in-Steenwijkerland-is-goed-voor-74-miljoen-euro.-Maar-er-is-nog-werk-aan-de-winkel-26641582.html>

Bluekens, L. (z.j.). Airbnb en Uber: is de deeleconomie goed voor iedereen? Verkregen van: <https://npokennis.nl/longread/7450/airbnb-en-uber-is-de-deeleconomie-goed-voor-iedereen>

Bock, K. (2015). The changing nature of city tourism and its possible implications for the future of cities. *European Journal of Futures Research*, 3(1), 1-8.

Boley, B.B., Strzelecka, M. & Woosnam, K.M. (2018). Resident perceptions of the economic benefits of tourism: toward a common measure. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 42(8), 1295-1314.

Bouchon, F. & Rauscher, M. (2019). Cities and tourism, a love and hate story; towards a conceptual framework for urban overtourism management. *International Journal of Tourism Cities*, 5(4), 598-619.

Brocken, W.P. (2017). "Stop massatoerisme!" Een onderzoek naar collectieve actie tegen toerisme in Amsterdam. (Master Thesis, Universiteit van Amsterdam). Verkregen van: <https://scripties.uba.uva.nl/scriptie/669356>

Bunghez, C.L. (2016). The Importance of Tourism to a Destination's Economy. *Journal of Eastern Europe Research in Business & Economics*, 2016(2016), 1-9.

Butler, R.W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: implications for management resources. *Canadian Geographer*, 24(1), 5-12.

Butler, R.W. (2005). *The tourism area life cycle*. Oxford: Goodfellow Publishers.

Butler, R.W. (2004). The Tourism Area Life Cycle in the Twenty-First Century. In: Lew, A., Hall, M. & Williams, A. (Eds.). *A Companion to Tourism*. (pp. 159-169). Oxford: Blackwell.

Calero, C. & Turner, L.W. (2020). Regional economic development and tourism: A literature review to highlight future directions for regional tourism research. *Tourism Economics*, 26(1), 3-26.

Castellani, V., Sala, S. & Pitea, D. (2007). A new method for tourism carrying capacity assessment. *Ecosystems and Sustainable Development VI*, 106, 365-374.

Cheer, J.M., Milano, C. & Novelli, M. (2018, 18 juli). Overtourism: a growing global problem. *The Conversation*. Verkregen van: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/57061177/Overtourism_a_growing_global_problem-with-cover-page-v2.pdf?Expires=1654623265&Signature=B1oqgD2tUVGoXBU1cDN57j41Ro1magRK8oQeeko0m~umTlBmrZmpy3zzQ7BzYAVa29BljrLVVlOkIP-XcsjLH0W6sbOkwlzXomtqoCwGQ02iBY4Vjj09hNVnTm5jG6pVlgnz6X3YF5MmqemJx1FW9NSJfndUCplG9imzMqbRzpTsYC0z9X9N8uppCqjhCvRjJQJLgP9ty5tbC678Kdu6QlwBIKQdLO5QNUM2kyB7Cbqe~fpsi~QLARif502ZxJhTpo16F5QMdcq1W487N7mHYmPk9dvetM1r1kLxIZDYVnh-13a5G2KnHY7P9nIdx1~k1YArzVLuJJokqpy~7nYaZw_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

Chen, J.S. (2000). An investigation of urban residents' loyalty to tourism. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 24(1), 21-35.

Coccosis, H., Mexa, A. & Collovini, A. (2002). *Defining, measuring and evaluating carrying capacity in European tourism destinations*. Athene: University of the Aegean. Verkregen van: https://ec.europa.eu/environment/iczm/pdf/tcca_material.pdf

Cottam, B. (z.j.). Overtourism in Amsterdam. Verkregen van: <https://www.responsibletravel.com/holidays/the-netherlands/travel-guide/overtourism-in-amsterdam>

De Graeff, J.J., Demmers, M., Hooimeijer, P., Koeman, N.S.J., Kok, J., Nijhof, A.G., ... Van der Zande, A.N. (2019). *Waardvol toerisme: onze leefomgeving verdient het*. Den Haag: Raad voor de leefomgeving en infrastructuur.

Doxey, G. V. (1975). A Causation Theory of Visitor-Resident Irritants: Methodology and Research Inferences. In Travel and Tourism Research Association's Sixth Annual Conference Proceedings (pp. 195–98).

Eagly, A.H. & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Orlando: Harcourt Brace.

Francis, J. (z.j.). Overtourism – What is it, and how can we avoid it? Verkregen van: <https://www.responsibletravel.com/copy/what-is-overtourism>

Gerritsma, R. (2019). Overcrowded Amsterdam: striving for a balance between trade, tolerance and tourism. In: Milano, C., Novelli, M. & Cheer, M. (Eds.), *Overtourism: excesses, discontents and measures in travel and tourism* (pp. 125-147). Wallingford: CABI Publishing.

Gonzalez, V.M., Coromina, L. & Gali, N. (2018). Overtourism: residents' perceptions of tourism impact as an indicator of resident social carrying capacity – case study of a Spanish heritage town. *Tourism Review*, 73(3), 277-296.

Haller, A.P., Butnaru, G.I., Harsan, G.D.T. & Stefanica, M. (2020). The relationship between tourism and economic growth in the EU-28. Is there a tendency towards convergence? *Economic Research*, 34(1), 1121-1145.

Hermanides, E. (2019, 26 januari). Als het aantal toeristen uit de hand loopt: overtoerisme. *Trouw*. Verkregen van: <https://www.trouw.nl/nieuws/als-het-aantal-toeristen-uit-de-hand-loopt-overtoerisme~b136bf2/>

Hulsman, T. (2019). *Overlast door dagtoerisme: Een onderzoek naar de gevolgen van overlast door dagtoerisme op de (sociale) veiligheid en zekerheid van inwoners en ondernemers in een klein dorp*. (Bachelor Thesis, Rijksuniversiteit Groningen). Verkregen van: https://frw.studenttheses.ub.rug.nl/71/1/Final_version_of_Bachelors_thesis.pdf

InfoNu. (2020). Massatoerisme loopt tegen grenzen aan van mens en milieu. Verkregen van: <https://mens-en-samenleving.infonu.nl/internationaal/188958-massatoerisme-loopt-tegen-grenzen-aan-van-mens-en-milieu.html>

Kimmel, J. (2020). Betekent corona het einde van Airbnb? Verkregen van: <https://www.oneworld.nl/lezen/discriminatie/sociaal-onrecht/betekent-corona-het-einde-van-airbnb/>

Koenis, C. (2019). Toerisme in Nederland blijft maar groeien: meer uitgaven en banen. Verkregen van: <https://www.rtlnieuws.nl/economie/artikel/4827446/toerisme-groei-uitgaven-toeristen-nederland-banen-horeca-cbs>

Korthals Altes, W.K., Kleinhans, R. & Meijers, E. (2018). Relational versus local values of cultural heritage: Tourism gentrification and governance in context. *Socio.hu*, 6, 1-22.

Koster, M. (z.j.). Wat zijn de gevolgen van massatoerisme. Verkregen van: <https://npokennis.nl/longread/7839/wat-zijn-de-gevolgen-van-massatoerisme>

Larsen, J. (2019). Ordinary Tourism and Extraordinary Everyday Life: Re-thinking Tourism and Cities. In: Frisch, T., Stors, N., Stoltenberb, L. & Sommer, C. (Eds.), *Tourism and Everyday Life in the Contemporary City*, London: Routledge.

Maitland, R. (2010). Everyday life as a creative experience in cities. *International Journal of Culture Tourism and Hospitality Research*, 4(3), 176-185.

Maitland, R. (2009). Introduction: National Capitals and City Tourism. In: Maitland, R. & Ritchie, B.W. (Eds.). *City Tourism: National Capital Perspectives*. (pp. 1-13). Wallingford: CABI Publishing.

Mansfeld, Y. & Jonas, A. (2006). Evaluating the socio-cultural carrying capacity of rural tourism communities: A 'value stretch' approach. *Journal of Economic and Human Geography*, 97(5), 583-601.

McGehee, N.G. & Andereck, K.L. (2004). Factors Predicting Rural Residents' Support of Tourism. *Journal of Travel Research*, 43, 131-140.

Mietus, H. (2016). *De impact van het toenemende toerisme op de veiligheid en leefbaarheid in Amsterdam*. Amsterdam: Politie Eenheid Amsterdam. Verkregen van: <https://www.oudestadt.nl/wp-content/uploads/2016/10/rapport-politie.pdf>

Milikowski, F. (2018). *Van wie is de stad? De strijd om Amsterdam*. Amsterdam: Atlas Contact.

Milikowski, F. & Naafs, S. (2017, 24 mei). Wie profiteert er van het toerisme: Oprollen die rotkoffertjes. *De Groene Amsterdammer*. Verkregen van: <https://www.groene.nl/artikel/oprollen-die-rotkoffertjes>

Moore, M.A. (2015). *An essay on Doxey's (1975) Irridex; Ap's (1992) Social Exchange Process; and Gursoy and Rurhterford's (2004) Determinants of Community Support theories*. (Essay, Universiteit Cape Coast).

Muresan, I.C., Oroian, C.F., Harun, R., Arion, F.H., Porutui, A., Chiciudean, G.O., ... Lile, R. (2016). Local Residents' Attitude toward Sustainable Rural Tourism Development. *Sustainability*, 8, 1-14.

Namberger, P., Jackisch, S., Schmude, J. & Karl, M. (2019). Overcrowding, Overtourism and Local Level Disturbance: How Much Can Munich Handle? *Tourism Planning & Development*, 16(4), 452-472.

NBTC Magazine. (2021). Ontwikkeling inkomend toerisme Nederland. Verkregen van: <https://nbtcmagazine.maglr.com/cijfers-internationale-bezoekers-nederland1/ontwikkelingen-inkomend-toerisme-nederland>

Neuts, B. (2008). *De socio-demografische draagkracht van een toeristisch-stedelijke omgeving vanuit het perspectief van de toeristische belevingswaarde: Case study Brugge*. (Master Thesis, Universiteit Leuven). Verkregen van: <https://www.scriptiebank.be/sites/default/files/56e9afe63969717ac77e8e81cad7951d.pdf>

Newman, C. (2021). Q&A: COVID slashed mass tourism – and some cities want to keep it that way. Verkregen van: <https://news.virginia.edu/content/ga-covid-slashed-mass-tourism-and-some-cities-want-keep-it-way>

Nissan, E., Galindo, M.A. & Mendez, M.T. (2010). Relationship between tourism and economic growth. *The Service Industries Journal*, 31(10), 1567-1572.

NOS. (2018). Amsterdam neemt forse maatregelen tegen massatoerisme. Verkregen van: <https://nos.nl/artikel/2232087-amsterdam-neemt-forse-maatregelen-tegen-massatoerisme>

Ntibanyurwa, A. (2006). Tourism as a factor of development. *Sustainable Tourism II*, 97, 73-84.

Nunkoo, R. (2016). Toward a More Comprehensive Use of Social Exchange Theory to Study Residents' Attitudes to Tourism. *Procedia Economics and Finance*, 39, 588-596.

O'Reilly, A.M. (1986). Tourism carrying capacity: Concept and issues. *Tourism Management*, 7(4), 254-258.

Oskam, J. (2018). Onderzoek: Overtoerisme is ons probleem. *Hospitality Management*. Verkregen van: <https://www.hospitality-management.nl/onderzoek-overtoerisme-is-ons-probleem>

Peeters, P., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C., ... Postma, A. (2018). *Research for TRAN Committee – Overtourism: impact and possible policy responses*. Brussel: Europees Parlement. Verkregen van: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU\(2018\)629184_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU(2018)629184_EN.pdf)

Pinkster, F. & Boterman, W. (2019). Amsterdammers zijn het zat: wonen in een pretpark. Verkregen van: <https://geografie.nl/artikel/amsterdammers-zijn-het-zat-wonen-in-ee-pretpark>

Piuchan, M. (2018). Plog's and Butler's Models: a critical review of Psychographic Tourist Typology and the Tourist Area Life Cycle. *Turizam*, 22(3), 95-106.

Rasoolimanesh, S.M., Ringle, C.M., Jaafar, M. & Ramayah, T. (2017). Urban vs. rural destinations: Residents' perceptions, community participation and support for tourism development. *Tourism Management*, 60, 147-158.

Roele, J. (2021, 13 december). Coronaklap voor toerisme kwam het hardst aan in Amsterdam. *Algemeen Dagblad*. Verkregen van: <https://www.ad.nl/amsterdam/coronaklap-voor-toerisme-kwam-het-hardst-aan-in-amsterdam~a1cd14f2/>

- Scheepers, P., Tobi, H. & Boeije, H. (2016). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom.
- Scholtz, M. (2014). *A critical assessment of the social impacts of tourism in selected South African Communities*. (Doctoraatsthesis, Noord-West Universiteit).
- Schuh, B., Derszniak-Noirjean, M., Gaugitsch, R., Sedlacek, S., Weismayer, C., Zekan, B., ... Novak, M. (2020). *Carrying capacity methodology for tourism*. Luxemburg: ESPON. Verkregen van: https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/Tourism_final-report.pdf
- Shoval, N., McKercher, B., Ng, E. & Birenboim, A. (2011). Hotel location and tourist activity in cities. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1594-1612.
- Simkova, E. (2007). Strategic approaches to rural tourism and sustainable development of rural areas. *Agricultural Economics*, 53(6), 263-270.
- Sleutjes, B., Fedorova, T. & De Grip, F. (2020). *Onderzoek naar de toeristische draagkracht van wijken: de invloed van toerisme op de leefbaarheid*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam. Verkregen van: <https://www.analyzus.nl/uploads/1/0/7/0/10709603/2020-toeristische-draagkracht.pdf>
- Stolarick, K., Denstedt, M., Donald, B. & Spencer, G.M. (2010). Creativity, Tourism and Economic Development in a Rural Context: the case of Prince Edward County. *Journal of Rural and Community Development*, 5(1), 238-254.
- Stuit, A. (2018). *De Vrömden in Gieteren: een etnografisch onderzoek naar het thuisvoelen in een toeristisch dorp*. (Bachelor Thesis, Universiteit van Amsterdam). Verkregen van: <https://scripties.uba.uva.nl/search?id=668874>
- Van der Storm, L. (2021, 13 december). In de ergste maanden van 2020 was er nauwelijks nog een toerist in Nederland. *Trouw*. Verkregen van: <https://www.trouw.nl/economie/in-de-ergste-maanden-van-2020-was-er-nauwelijks-nog-ee-toerist-in-nederland~b6f21db5/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F#:~:text=In%20internationaal%20perspectief%20valt%20de,wereldwijd%20zelfs%20op%2073%20procent>
- Vegter, L.J. (2018). *Assessing Residents' perceptions of tourism in Amsterdam*. (Bachelor Thesis, Universiteit Groningen). Verkregen van: https://frw.studenttheses.ub.rug.nl/2154/1/BAThesis_Final.pdf
- Vermeulen, T., Korteweg Maris, D., Rooijackers, M., Heslinga, J., Politiek, M., Heerschap, N., ... Van Wijk, K. (2021). *Tendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd 2021*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).
- Vogels, L. (2013). *Toerisme in je stad: genot of belemmering?* (Bachelor Thesis, Radboud Universiteit Nijmegen). Verkregen van: https://theses.ubn.ru.nl/bitstream/handle/123456789/2284/Vogels%2C_Lieke_1.pdf?sequence=1

Wang, Y., Pfister, R.E. & Morais, D.B. (2006). Residents' attitudes toward tourism development: A case study of Washington, NC. In: Robinson, K.F., Burns, R.C. & Kyle, G.T. (Eds.). *Proceedings of the 2006 Northeastern Recreation Research Symposium*. (pp. 411-418). Newtown Square: U.S. Forest Service.

Willems, I. (2018, 16 september). Oké, geen hek. Maar hoe voorkom je wel dat Giethoorn verdrinkt in de toeristenstroom? *De Stentor*. Verkregen van: <https://www.destentor.nl/steenwijkerland/oke-geen-hek-maar-hoe-voorkom-je-wel-dat-giethoorn-verdrinkt-in-de-toeristenstroom~a2a5f553/>

Zaiden, E. & Kovacs, J.F. (2017). Resident Attitudes Towards Tourists and Tourism Growth: A Case Study From the Middle East, Dubai in United Arab Emirates. *European Journal of Sustainable Development*, 6(1), 291-307.

Zelenka, J. & Kacetyl, J. (2014). The concept of carrying capacity in tourism. *Economic Interferences*, 16(36), 641-654.

Zhang, J., Madsen, B. & Jensen-Butler, C. (2007). Regional Economic Impacts of Tourism: The Case of Denmark. *Regional Studies*, 41(6), 839-854.

ZKA. (2020). Toerisme is cruciaal voor economie in Steenwijkerland. Verkregen van: <https://www.zka.nl/artikelen/toerisme-is-cruciaal-voor-economie-in-steenwijkerland>